mülkiyeliler birliği dergisi

YIL 1969

SAYI 16

İÇİNDEKİLER

Prof. Dr. İSMAİL TÜRK

Üniversite ve Siyaset 2

Dr. Jur. ÂLİM ŞERİF ONARAN

İçişleri Bakanlığının Metropoliten İdare Araştırması 5

AYHAN AÇIKALIN

Anayasa Karşısında Avukatlık Kanunu ... 7

MECDETTİN AKIN

Personel Reformu — III. 9

MAHMUT KAMER

Fikirsel Birikim 15

MUZAFFER UYGUNER

18. Yüzyıl Sonlarında Türk - İngiliz Ticareti 19

MÜLKİYELİ BİR SANATÇI 21

MUSTAFA BALABAN

Japon Kalkınması — II. 22

DERGİMİZ (5) YAŞINDA 28

ANDRÉ PİETTRE

Çatışma Konusu Olan Üniversite Reformu 31

MÜLKİYELİ ŞEHİTLER : III.

Mehmet Zeki Bey 34

SELÇUK MARUFLU

Merkezi Antlaşma Teşkilâtı (Cento) 36

Milletvekili Adayı Mülkiyeliler - Birlik Haberleri - Kaymakam Nakil ve Tayin Yönetmeliği Yeniden Ele Alındı - Olaylar - Üç Ayın Konuları - Kaybettiğimiz - Kitap Sayfası - Duyuru - Spor 42

Sayın Okurlar

Dergimiz, bu sayısıyla, dördüncü yılını, ikinci cildini ve (16) ncı sayısını tamamlamış bulunuyor. Dergimizin çıkış nedenlerini, ilkelerini ve etkisini anlatan bir yazıyı orta sayfalarımızda bulacaksınız.

Bu vesile ile, hayatını gazetecilik yolunda feda etmiş bulunan bir Mülkiyeli büyüğümüz, Mehmet Zeki Beyi anmayı borç bildik ve Mülkiyeli Şehidler başlıklı yazı serimizin üçüncüsünü ona ayırdık.

Bildiğiniz gibi, Dergimizin (8) sayısı bir cilt olarak plânlanmıştır. İlk sekiz sayımızı kapsayan bir fihristi 8 inci sayımızla birlikte vermiştik. Şimdi 9 - 16 sayılarımıza ait alfebetik fihristi bu sayımıza ek olarak veriyoruz. Dergimizi bu fihrist ile birlikte ciltletmenizi salık veririz.

Dergimiz yaşama gücünü, sizden gördüğü destekten almaktadır. Bu maddî ve manevî desteğin artması, onun daha mükemmel olmasını sağlayacaktır.

Hepinize saygılar, sevgiler....

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

Üniversite ve Siyaset

Prof. Dr.

İsmail Türk

16 Nisan 1969 tarihli Cumhuriyet Gazetesinde «Üniversitelerimiz Dönemeç Başında» başlığını taşıyan yazımda Üniversitelerimizdeki temel huzursuzluğun, Üniversitelerimizin aşırı derecede politikaya bulaşmış olmasından ileri geldiğini söylemiş ve bu konuda 1961 Anayasasında yer alan «Siyasi Partilere üye olma yasağı üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları hakkında uygulanmaz» hükmü ile herkesin, «önceden izin almakzısın dernek kurma hakkına sahip olması»nın üniversitelerimizde herhangi bir sınırlamaya tabi tutulmamış bulunmasını, üniversitelerimizin bugünkü içine düşmüş oldukları acıklı durumdan, sorumlu tutmuştum. Bu yazımda, yukarıda belirttiğim iki konudaki düşüncelerimi geliştirmek ve vuzuha varmak istiyorum.

I.

Üniversite Öğretim Üyeleri ve Yardımcıları Siyasî Partilere Üye Olamamalıdır ve Öğrenci Dernekleri Siyasetle Uğraşmamalıdır.

Bu konuda, evvelâ üniversite öğretim üyeleri ile yardımcılarının siyasî partilere üye olmasından doğan sakıncalarla siyasî partilere üye olamamasından doğan mahzurları objektif bir değerlendirmeğe tabi tutacağım. Üniversite öğretim üyeleri ile yardımcılarının siyasî partilere üye olmasından doğan sakıncaları aşağıdaki noktalar etrafında toplamak mümkündür:

1. Siyasetle ilmin amaçları birbirinden farklıdır ve her iki faaliyette yoğun ve devamlı çalışma esastır: Siyasî partiler iktidar mücadelesi yapan politik kuruluşlardır. Bu kuruluşlar politik mücadelelerini yaparlarken ekonominin imkânlarını ve toplumun değer yargılarını gözönünde tutarak kendilerine özgü amaçlar tesbit ederler ve iktidara geldiklerinde bu amaçları gerçekleştirmek isterler. Halbuki, bilimsel faaliyette amaç iktidar mücadelesi değil, gerçeği arama, bulma mücadelesidir. Bu iki mücadelenin ikisi de yoğun ve devamlı çalışma ister. Siyasî partiler ilk bakışta zannedildiği gibi sadece seçim kampanyası zamanında yapılan seçim çalışmaları ile iktidara gelmezler veya iktidarda iseler iktidarda kalmazlar. Burada siyasî partileri iktidara getiren veya iktidarda tutan çalışmalar, iki genel seçim tarihi arasındaki

dönemde yapılan çalışmalardır. Bu nedenle üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları siyasî partilere üye olacak olurlarsa, bu üyelik, bir çeşit şeref üyeliği niteliği taşımadıkça, eğitim ve öğretim, araştırma ve yayın yapma gibi akademik çalışmaları aksatır ve bu çalışmalar gereken nicelik ve nitelikte olmaz. Esasen bu iki çeşit faaliyet birbirleriyle bağdaşsaydı, milletvekilliği veya senatörlükle üniversite öğretim üyeliği ve yardımcılığının birbiriyleriyle bağdaşmaması için ortada bir sebep kalmazdı.

2. Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının siyasetle uğraşmaları siyasî ahlâkla da bağdaşmaz: Her çeşit oyunu oynamanın veya herhangi bir görevde bulunmanın ve bu görevi yapmanın kuralları vardır. Bu itibarla iyi oyuncu veya görevinin ehli bir uzman belirli oyun kaidelerine uyarak oyununu oynayan veya görevini yerine getiren kimsedir. Siyaset, doğrudan doğruya, iktidarı meşru yollardan ele geçirme mücadelesine veya yarışına yönelmiştir. Bu mücadeleye katılanlar veya yarışa iştirak edenler eşit şartlarla birbirleriyle mücadeleye girişmeli veya yarışmaya katılmalıdırlar. Aksi halde üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının yapacakları siyasî mücadele, hele bu üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları anayasal özerkliği olan üniversitelerde görevli iseler birbirleriyle güreşmek isteyen iki pehlivandan birinin güreşe, örneğimizde üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının, yağlı, siyasî rakiplerinin kuru pehlivan olarak girmelerini istemelerinden farksızdır. Bu ise, oyun kurallarının ihlâli demektir. Onun için, üniversite öğretim üyelerinin ve yardımcılarının siyasetle uğraşmaları siyasî ahlâkla bağdaşmaz.

3. Üniversite öğretim üyelerinin ve yardımcılarının siyasetle uğraşmaları Üniversitelerimizi salim düşüncelerin merkezi olmaktan uzaklaştırır: Üniversiteler dünyanın her tarafında eğitim ve öğretimle uğraşırlar, ilmî araştırma yaparlar, eğitim - öğretim ve araştırma sonucu edindikleri bilgileri toplumun ve insanlığın istifadesine sunarlar. Bu görevler üniversitelerin kuruluşlarının esas nedenidir. Eğer üniversiteler siyasetle uğraşırlarsa, demokratik düzenle idare edilen memleketlerde - çoğulcu bir toplum gereği - birden daha fazla siyasi parti olacağından üniversiteler eğitim - öğretim, araştırma yapma ve bilimsel araştırmalarının sonuçlarını halka yayma gibi kanundan doğan görevlerini hakikî amacından saptırarak sağcılığı, tutuculuğu, merkez particiliğini, ortanın solculuğunu ve solculuğu istemeseler de öğrenme ve öğretme, araştırma ve yayma yoluna girerler. Bu durum üniversitelerin sağlam ve hür düşünce merkezi olmaktan uzaklaşması, yozlaşması ve avukatlık gibi bir çeşit serbest meslek faaliyetinin icrasına dönüşmesi demektir. İtiraf edelim ki, halen üniversitelerimiz kısmen bu durumdadırlar. Bu durum kötü yönde bir gelişmedir.

4. Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının siyasetle uğraşmaları opportunizme yol açar : Her siyasî parti kendi kadrosuyla iktidar mücadelesi yapar, iktidara gelince parti programı, seçim beyannamesi ve hükûmet programındaki hedefleri gerçekleştirmek ister. İktidar değişmesiyle kamu yönetimindeki kilit kadro demokrasilerde genellikle yer değiştirir. Siyasî partiler bu imkândan yararlanarak kendilerini muhalefetteyken destekleyen üniversite mensuplarını şu veya bu şekilde yeni malî imkânlara kavuştururlar, bu hür düşüncenin satın alınması ve üniversitelerin tarafsız kalmasının güçleştirilmesi demektir.

5. Öğrenci Derneklerinin Politikaya bulaştırılması sakıncalıdır: Öğrenci dernekleri Siyasî Partiler Kanununa göre değil, Cemiyetler Kanununa göre kurulmuşlardır. Bu derneklerin esas işleri ve faaliyetlerinin öğrenci işleri ve ihtiyaçlarıyla uğraşmak olması gerekir. Bu nedenle bu derneklerin siyasetle uğraşmamaları ve siyasetle uğraşanlarının kapatılması lâzımdır. Bugün üniversitelerimizde itiraf edelim ki, öğrenci dernekleri fiilen politikayla uğraşmakta, bunlar hakkında Cemiyetler Kanunu uygulansa bile öğrenciler hemen başka bir adla yeni bir dernek kurabilmektedirler. Bu durum bilhassa genel oy mekanizmasıyla iktidara aday olmayan uç partilerinin üniversitelere ait kuruluşlarda faaliyetlerini yoğunlaştırmaktadır. Üniversitelerimizdeki öğretim üyelerinin büyük ekseriyeti kadar, öğrencilerin de büyük ekseriyetinin bu durumdan şikâyetçi olduklarını zannediyorum. Öğrenme ve öğretme hürriyetini açıkça ihlâl eden ve kamu düzenini sarsan, üniversitelerdeki uç partiler çatışmasını önlemek üzere öğrenci derneklerini çıkarılacak yeni bir kanunla bir dernekte dondurmanın, geçirilen acı tecrübelerin ışığı altında Anayasa'ya aykırı düşmeyeceği kanaatındayım. Ümit ederim ki, uç partiler dışındaki, siyasî partiler arasında da bu konuda bir görüş birliği olsun.

6. Öğrenci Derneklerinin siyasî faaliyetlerle uğraşmaları Üniversiyelerimizin bilimsel ve idarî özerkliğini zedeliyor : Öğrenci dernekleri bir amaç ve görev sapması yoluyla siyasetle uğraşınca, Türk politik hayatında bir çeşit «Parlamento dışı Muhalefet» anlayışına ve görevine sahip oluyorlar. Bu dernekler doğrudan doğruya iktidara karşı cephe alamıyorlar. Onun için öğrencilerin tepkileri boykota gitmek, fakülteleri işgal etmek şeklinde oluyor. Fakültelerin müfredat programlarının uygulaması bu yüzden aksadığı ve anayasal bilimsel özerkliğin bu yüzden korunamaz hale geldiği görüldüğü gibi, fakültelerce de eğitim yılının ne zaman bağlıyacağını ne zaman sona ereceğini belirtmek, bu hususlar imtihan yönetmeliklerinde belirtilmiş olsa bile, mümkün olmuyor ve dolayısiyle öğrencilerin siyasetle uğraşmaları üniversitelere Üniversiteler Kanunu ve 1961 Anayasasıyla sağlanmış olan bilimsel idarî özerkliği ze-

deliyor, öğrenci derneklerine idarî vesayet makamının da üstünde fiilen bir güç kazandırıyor. İşte 1969 eğitim yılının sonunda Üniversitelerimizin içinde bulundukları durum budur.

II.

Üniversite Öğretim Üyeleri ve Yardımcıları ile Öğrenci Derneklerinin Siyasetle Uğraşmalarında Yarar Var mıdır?

Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları ile öğrenci derneklerinin siyasetle uğraşmalarında acaba herhangi bir toplumsal yarar var mıdır? Bu soruyu dürüstlükle cevaplandırmak gerekirse, belki üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları bakımından tek bir yarar bahis konusu olabilir. O da şudur : Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları aydın kişilerdir. Bunlar siyasetle uğraşırlarsa, siyasetin seviyesi yükselir ve teknik konular üzerinde yeterli tartışma yapılarak kamu yararına olumlu sonuçlar elde edilebilir.

Burada hemen, siyasetin seviyesi yükselirken ilmin seviyesinin ne olacağı sorulmalıdır. Ben ilmin seviyesinin düşeceği kanaatındayım. Siyaset, amaçlı ve değer yargılıdır. İlim, ilim olabilmek için politik amaçlardan ve belirli değer yargılarından yani peşin hükümlerden uzaklaşmak zorundadır. Aksi halde ilim kendi öz niteliğini kaybeder. Üniversite öğretim üyeleri ve yardımcılarının siyasetle uğraşmalarının siyasetin seviyesinin yükseltilmesinde faydalı olabileceğini bir an için kabul etsek bile, gerçekleştirilen bu kamu yararının sosyal maliyetini düşünmeliyiz. Üniversitelerdeki eğitim pahalı bir eğitimdir; bugün her üniversite öğretim üyesinin gelişmesi için yüzbinlerce lira harcanmıştır. Türkiye'de siyasetin seviyesinin yükselmesi için seçkinlerin siyasetle uğraşmaları değil, toplum seviyesinin yükseltilerek aydınların Türk toplumunun insan gücü açığının kapatılmasında seferber edilmesi lâzımdır. Aksini düşünmek hem antidemokratik olacak, hem insan gücü açığının kapatılmasını geciktirecek ve yetişmiş seçkinlere yapılan yatırımların normal ömür sürelerini kısaltacaktır.

Yukarıda ileri sürdüğüm bu görüşler öğrenciler için de geçerlidirler. Üstelik öğrenci yetişme çağında bir kişidir; delikanlılık çağında bulunduğu için kendi kendini kontroldan daha çok, eyleme dönüktür. Öğrenci topluluğu iktidar mücadelesi yapacak bir sosyal sınıf niteliğinde de değildir; olsa olsa bir baskı grubu olabilir. Bu nedenlerle, öğrencilerin «şüphe nura doğru koşmaktır» gerekçesiyle kendi yetişmelerine önem vermelerinde ve böylece üniversite öğretim üyeleri ile yardımcılarının ve Türk Üniversitelerinin seviyelerinin yükselmesinde önemli bir etken olmalarında, politikayla uğraşmaya göre, daha çok kamusal yarar ve toplumsal fayda görürüm.

Sonuç

Siyaset sosyolojisi ile maliye sosyolojisindeki bir kurala göre; her siyasal iktidar kendisini iktidara getiren sosyo-politik kuvvetlere imtiyazlar tanır, nimetler dağıtır. 1961 Anayasası bir anlamda üniversiteler ve üniversiteliler anayasasıdır. Bu nedenle Anayasamızın kapıları ve pencereleri üniversite öğretim üyeleri ve yardımcıları ile öğrencilerine derinliğine, genişliğine siyaset yapabilme imkânları vermektedir. Siyasetin ne biçim bir virüs olduğunu bilenler gayet iyi idrak ederler, bu virüs bir yandan öğretim üyeleri ve yardımcılarına diğer yandan öğrencilere yayıla yayıla en sonunda üniversitelerimizi kemirecek ve üniversitelerimizi Türk ekonomisinin gelişmesiyle Türk toplumunun kalkınmasında ve Türk kültürünün yükselmesinde bütün bu sosyal, ekonomik ve kültürel oluşum ve gelişimleri besleyen gürbüz bir kaynak olmaktan uzaklaştıracak; ilim dışı, eyleme dönük, politika içi, yoz kuruluşlar haline getirecektir.

Bu sözlerimle yanlış anlaşılmak da istemem. Türkiye'de üniversite öğretim üyeleri ile yardımcıları ve hattâ öğrenciler, hiç şüphesiz Türk toplumunun çözüm bekleyen bütün sorunları üzerine eğilecekler, Türk ekonomisinin âtıl ve kullanılmakta olan kaynaklarını harekete geçirebilme imkânları ve daha iyi kullanabilme olanakları üzerinde düşünebilecekler, araştırma yapabilecekler ve bilimsel bulgularını açıkça yazabilecek, söyleyebilecek ve yayınlayabileceklerdir. Bunlara birşey söylemek şöyle dursun, bilâkis bu faaliyetleri desteklemek gerekir. Zira, üniversiteler bu faaliyetleri yapabildikleri ölçüde üniversitedirler. Ama ön yargısız, açık fikirli olarak, yozlaşmadan ve yobazlaşmadan..

Türk demokrasisinin buhran geçirdiği zamanlarda demokrasimizin geleceğini emniyet altına almak üzere bir masa etrafında toplanabilen siyasî partilerimiz, 1961 Anayasasının bilimsel ve idarî özerklikle donatılmış üniversitelerini, etkin bir malî denetleme mekanizması çerçevesinde malî özerklikle de donatarak, Üniversite öğretim üyeleri ile yardımcılarının ve öğrencilerinin siyasetle ilişkilerini yeniden düzenleyebilirlerse; ekonomik, sosyal ve kültürel kalkınmamıza büyük katkıda bulunabilecek büyük bir gücü, olumlu yönde harekete geçirmiş olacaklardır.

İÇİŞLERİ BAKANLIĞININ METROPOLİTEN İDARE ARAŞTIRMASI

Dr. Jur. Âlim Şerif ONARAN
İçişleri Bakanlığı Tetkik
Kurulu Müşaviri

Giriş :

İstanbul ve İzmir şehirlerinde, bu ana-şehirlerin etrafındaki belediyelerin imar plânlarının uygulanması, su, elektrik ve havagazı sağlanması, yol yapımı, taşıtlar işletilmesi, çöp temizleme ve dinlenme sağlanması gibi müşterek hizmetlerinin görülmesi için belediyeler - üstü bir idare kurulmasının olanaklarını araştırmak üzere İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu bünyesinde 1968 yılında geliştirilen bir fikre göre bir araştırma yapılması kararlaştırılmış ve bu karar bir projeye bağlanıp sekiz kişilik bir grup teşkil olunarak araştırmalara girişilmiştir.

Gerçekten, büyük bir şehrin etrafında sonradan teşekkül eden mahallî idareler, çoğu zaman, ana - şehre bir karşılık ödemeden onun hizmet alaniyle ilgili geniş imkânlardan yararlanmakta ve çoğu zaman ana - şehir için bile büyük bir problem teşkil eden bazı hizmetlerde malî ve idarî daralmalar husule gelmesine sebeb olmaktadırlar.

Bu daralmaların giderilmesi için belediyeler - üstü bir şehirsel topluluk idaresi veya bir metropoliten idare kurulması fikrinin doğması ve bu fikir etrafında bir araştırma yapılması cidden yerinde bir hareket olmuştur.

I. Ön-araştırma :

İlkin Belediyeciler Derneği'nin Belediye Başkanlariyle 1968 yılının ilk aylarında yaptığı bir toplantıda ileri sürülen metropoliten idare fikri, İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu bünyesinde yapılan ön-araştırmalarla geliştirilmiştir.

Bu ön-araştırmalara, ilkin iki istikamette başlanmış; bir yandan bugüne kadar memleketimizde, gerek diğer ilgili bakanlıklarda veya diğer Devlet dairelerinde, gerekse Üniversiteler bünyesinde, metropol idare hakkında veya buna benzer araştırmalar yapılıp yapılmadığı; diğer yandan da yabancı ülkelerde kurulmuş metropoliten idare veya benzeri teşekküllerin statüleri incelenmiştir.

Özellikle, A.B.D.'nde, İngiltere'de ve Fransa'daki mevzuat ve uygulamalar üzerinde durulmuş ve bu konudaki kaynakların önemli bulunanları türkçeye çevrilmiş veya uygulamalar hakkında raporlar tanzim edilmiştir.

Türkiye'de yapılan araştırmaların metropoliten idareden çok, bölge plânlaması ile ilgili bulunduğu müşahade olunarak yabancı belgelerin de verileri kıymetlendirilmek suretiyle Türkiyemizin metropoliten nitelik arzeden iki büyük şehri, İstanbul ve İzmir'de ön-araştırmalar yapmak üzere bir proje hazırlanarak, bu ön-araştırmanın süresi, metodu ve araştırmayı geliştirecek müşavirler tayin olunmuştur.

II. İstanbul ve İzmir Araştırmaları :

Bu araştırmalar üçer dörder kişilik iki ayrı grupla tahakkuk ettirilmiş; İstanbul ve İzmir'e ve civarındaki belde ve köylere gidilerek ilgililere önceden hazırlanan birer anket sunulmak suretiyle bu konudaki görüşler derlenmiş; bunu izleyerek ikinci bir kez daha mahalline gidilerek mülâkatlar ve bazı önemli konularda monografik araştırmalar yapılmış ve gerek anket ve mülâkat neticeleri, gerekse monografik araştırmaların sonucu birer raporla değerlendirilmiştir.

III. İzmir'deki «Türkiye'de Metropoliten İdareler» Konulu Toplantı :

İçişleri Bakanlığı'nın giriştiği bu araştırma basın ve radyolar vasıtasiyle halka duyurulduğu gibi ilgili teşekküllere de bilgi verilmiştir. Dolayısiyle araştırmaya karşı diğer müesseseler de ilgi duymağa başlamışlardır. Metropoliten idareler konusiyle yakından ilgilenen Türk Belediyecilik Derneği, İzmir'de Büyük Efes Oteli Petek Salonu'nda, 19 - 21 Nisan 1969'da 3 gün süre ile, nüfusu 40 bini aşan veya metropoliten alanlara girebilecek yüz küsûr şehrin belediye başkanlarının iştirak ettiği, «Türkiye'de Metropoliten İdareler» konulu bir toplantı tertip etmiştir.

Bu toplantıda ilgili bakanlık ve teşekküllerin teknik uzmanlarının tebliğleri ile birlikte İçişleri Bakanlığı Tetkik Kurulu Başkanı Sayın Şerif Tüten de «Metropoliten İdarenin Özellikleri, İstanbul ve İzmir Metropoliten Belediye İdareleri Ön-Araştırması Hakkında Açıklama» başlıklı bir tebliğde bulunmuştur.

Bu tebliğ dolayısiyle, Şerif Tüten, görüşlerini aşağıda özetlediğimiz 5 maddelik bir sonuca bağlanmıştır :

1) İstanbul ve İzmir gibi şehirsel topluluk bölgelerinde metropoliten karakterde «Belediye ve Köyler Birliği» kurulması Anayasa'nın 116. maddesine aykırı düşmeyecektir.

2) Çeşitli önleyici tedbirlere rağmen, dünya nüfusu hızla artmakta; buna paralel olarak şehirleşme hareketi gelişmekte bulunduğuna göre, bu süreç, metropoliten idareler kurulmasını zorunlu kılmaktadır.

3) Metropoliten alanlarda plânlama fikri, son yıllarda büyük değişiklikler göstermiş; bu

alanların problemi sadece «güzel şehir» kapsamından öte, yaşıyan şehrin 24 saatlik hareketlerini değerlendiren bir önem taşımağa başlamıştır. Bundan dolayı yeterli bir metropoliten plânlamayı da yapacak bir idarî birimin ihdası gerekli olmuştur. Artık şehir plânları, fizikî plânlamanın geometrisinden kurtarılarak, arazi kullanılması (aménagement de territoire)'nın esaslarını tespit edecektir.

Daha açık bir deyimle, örneğin İstanbul veya İzmir içinde yapılmış 8 katlı bir apartmanın, balkon çıkıntılarının taştığı mülâhazasiyle, bütün balkonlarının kırılması yerine, ana-şehir hudutları dışında olup, faraza İzmir ile Buca arasında kalan, fakat duman, pislik ve yükünden her iki şehrin müteessir olduğu köy alanlarında, her türlü izin ve kontrolden uzak fabrikaların mantar gibi yayılmasını önlemek, metropoliten idarenin önemle ele alacağı konulardan biri olacaktır.

4) Diğer önemli bir nokta da, büyük şehrin ana davalarının, dağınık çalışmalardan kurtarılarak, uzun vadeli plânları gerçekleştirecek ve kanalize edecek, metropoliten idare fikrinin halka maledilmesidir. Bu husus, kişi hak ve hürriyetlerine önem veren demokratik idare anlayışının kudretini ifade edecektir.

5) Yurdumuzda kurulacak metropol idarelerin, bölgenin gerçeklerine ve şartlarına uygun olması zorunludur.

Esasen, araştırmalara sebeb olan gerçek de budur. Daha açık bir deyimle İstanbul ve İzmir'in metropoliten idare esasları birbirinin aynisi olmayabilir. Örneğin, İstanbul İli'nin özel idare gelirleri, İzmir'e nazaran 5 misli fazla olduğu halde, özel idarelerin hizmet alanını kapsayan arazi ve köy adedi düşünülürse, İstanbul İli'nin genişliği ve köy adedi, İzmir'in yarısı civarındadır.

Böyle bir durumda, kurulacak metropol idare birliği içinde, iki İl'in özel idarelerinin durumu, ilişki ve bağlantıları, farklı olacaktır.

Bu gayretlerin en önemli sebebi, yaşama koşulları gittikçe ağırlaşan ve kalabalıklaşan dünyamızda; insanların daha rahat, daha huzurlu, daha gürültüsüz bir ortamda yaşamasını sağlamak teşkil etmektedir. Bu da ancak müşterek bir inanç ve çalışma temposu ile tahakkuk edecektir.

IV. Yabancı Ülkelerde Araştırmalar :

Derlenen veya tercüme olunan metinler araştırmayı yapanlara şehirsel toplulukların sorunlarının çeşitli idarî kuruluşlarla çözülebileceğini; bunun, halkın yaşayışı, hayat ve politika görüşüne bağlı olduğu kadar malî imkânlara da bağlı bulunduğunu göstermiştir. Buna rağmen dert ayni olduğu için, esas bakımından, dermanın tespitinde de, anahatlar itibariyle, bir ayniyet müşahade etmek de mümkün olmuştur. Nitekim Amerika Birleşik Devletlerindeki tipik «Devlet Metropoliten Şehir Kuruluşu Kanun Tasarısı» nın esasları ile Fransa'da çıkarılan 31 Aralık 1966 günlü ve 66/1069 sayılı «Şehirsel Topluluklar» hakkındaki kanunun tespit ettiği esaslar karşılaştırılınca, bir çok sorunların aşağı yukarı ayni şekilde çözümlenmesine gayret olunduğu müşahade edilmiştir.

Yabancı ülkelerden getirtilen metinlerin dilimize çevirisi yapıldıktan sonra müşahade olunan ikinci önemli husus, bu ülkelere ait mevzuatın uygulamalarının ne yolda olduğunun mahallinde tespit edilmesinin zorunlu bulunması olmuştur.

Bu cümleden olmak üzere, iki grup teşkil olunarak Fransa'da ve A.B.D.'inde uygulamalar bakımından incelemelerde bulunulması fikri doğmuş; şehirsel topluluklar (metropoliten) idareleri konusunda bir kanun tasarısı hazırlanmadan önce, bu uygulamaların değerlendirilmesinin yerinde olacağı prensip olarak kabul edilmiştir.

Bu fikrin ilk tatbikatı olarak 4 - 24 Temmuz 1969 tarihleri arasında, biri bu satırların yazarı olan İçişleri Bakanlığı'nın iki müşaviri Fransa'ya yollanmış ve Paris'te dört şehirsel topluluk (Bordeaux, Lille, Lyon ve Strasbourg)'a ait bilgileri derleyip mülâkatlarda bulunduktan sonra; adıgeçen kanunun Bordeaux'daki uygulamalarını da inceleyerek raporlarını Bakanlığa sunmuşlardır.

Sonuç :

Yukarıda da açıklandığı gibi, metropoliten idarelerin, bugün için - hiç değilse - iki büyük şehrimizde kurulması bir zorunluk haline gelmiştir.

Bugün dünyadaki büyük şehirler «metropolis» olmaktan çıkmış, «megalopolis» olma yoluna girmiştir. 20 yıl sonra metropoliten idareler yerini megalopoliten idarelere terketmeğe başlayacaktır. Bu bakımdan yurdumuzda esasen çözümü gecikmiş ve müzminleşmiş bir sorun haline gelen metropoliten idarelerle ilgili kanunun, bu araştırmalar hızlandırılarak, bir an önce çıkarılması temenni olunur.

ANAYASA KARŞISINDA AVUKATLIK KANUNU

Ayhan AÇIKALIN

7.Temmuz.1969 tarihinde yürürlüğe giren 1136 sayılı Avukatlık Kanunu, avukatlık mesleğine birçok imkân sağlar, yeni müesseseler getirirken; bazı hükümleriyle hukuk açısından sakat bir kanun hüviyetiyle görünmektedir. Bu sakatlık Yasama Organı ve Basında ciddi şekilde ele alınmış, adil olmayan hükümleriyle hukukun temel ilkelerini ihlâl eden bölümleri açık şekilde tartışılmıştır. Çıkan netice, kanunun lüzumsuz şekilde aceleye getirilerek, avukatlık mesleğini manevî yönden zedelediği merkezindedir.

Diğer taraftan, zikri geçen kanunu anayasa açısından tetkik ettiğimizde, çeşitli hükümlerinin Anayasaya aykırı olduğunu görüyoruz. Millet Meclisinden bir gece yarısından sonra 15 - 18 kişi ile alelacele gündeme aldırılarak geçirilen Kanun, Senatoda ciddi şekilde tenkide uğramış ve her partiden Senatörler tarafından, hukuk ve insaf ölçülerini aşan noktaları belirtilmiştir. Nitekim yürürlüğe girmesini müteakip de, yine her parti ve gruba bağlı (44) Senatör tarafından bu Anayasaya aykırı yönlerinden iptal dâvası açılmış bulunmaktadır. Kanunun Anayasaya aykırı yönlerini (5) grupta toplayabiliriz :

1 — Kamu Hizmetinin İstismarı:

Kanunun 1. maddesi avukatlığı hem (kamu hizmeti), hem de (serbest meslek) saymaktadır. Kamu hizmetinin, gerek görülüş tarzı, gerekse şahsın menfaatiyle ilgisi olmaması yönünden serbest meslekle aynı mahiyette mütalea edilemiyeceği açıktır. Kamu yönetiminin esas kurallarına ve Devletin genel idare prensiplerine uymayan ve şahsi kazanç vasıtası olan bir mesleği aynı zamanda kamu hizmeti saymaya kalktığımızda, bu duruma girmeyecek hemen hemen hiç bir meslek kalmıyacağı da ayrı bir konudur.

Diğer taraftan, Anayasamızın 117. maddesi, Devletin kamu hizmetlerinin memurlar eliyle yürütüleceğini hükme bağlamıştır. Kimin memur sayılacağı ise özel kanununda belirtilmiştir.

Bu itibarla, kamu hizmetini şahsi menfaatı yönünden istismar havasına giren Avukatlık Kanununun 1. maddesi Anayasanın 117. maddesine aykırıdır.

2 — Müktesep Hakların İhlâli:

Kanunun 3. maddesi, avukatlığa kabul şartlarını sadece Hukuk Fakültesi mezunlarına hasretmiştir. Halbuki, 3499 sayılı Kanun, fark imtihanı veren S.B.F. mezunlarının da bu haktan faydalanmalarına imkân vermekteydi.

Bir hakkın, aradan bir zaman geçtikten sonra tekrar tetkiki elbette ki mümkündür. Fakat, hakkı belirli bir mevzuat hükmüne göre elde etmiş olanların durumu nazarı itibara alınarak.. Yoksa, elde edilmiş hakları ortadan kaldırarak değil! İşte müktesep hak denen ve Roma Hukukundan beri binlerce yıldır riayet edilen bu kaide, hakkı müdafaa etme durumundaki avukatlarca çok görülerek ihlâl edilmiş bulunmaktadır. Hukuk Fakültesinin 1. Sınıfındaki öğrencilerin müktesep haklarını Kanunda nazarı itibara alırken, Mülkiyelilerin mezunlarının dahi hakkını tanımayan bir zihniyetin Anayasanın Genel Kural ve İlkelerine aykırı olacağı tabiidir.

3 — Vatandaş Haklarının Kısıtlanması:

Kanunun 35. maddesi, dairelerdeki adli işlemler dışında bulunan çekişmeli veya çekişmesiz bütün işlerin yalnız avukatlarca takip edileceğini hükme bağlamıştır. Buna istisna olarak, sadece, ilgilinin kendisi ile ikinci dereceye kadarki hısımlar gösterilmiştir.

Halbuki, Anayasamızın 12. maddesi, hiçbir aile, zümre ve sınıfa imtiyaz tanınamıyacağını; 31. maddesi, vatandaşa verilen hak arama hürriyetinin kısıtlanamıyacağını; 62. maddesi de, vatandaşların kendileri veya kamuyla ilgili şikâyetlerini tek başlarına veya topluca yetkili ma-

kamlara veya T.B.M.M. ne yapabileceklerini açık olarak hükme bağlamıştır.

Bu hakların hiç bir şekilde avukatlık mesleğinin inhisarına terkedilmesi mümkün değildir ve bu yönüyle 35. madde Anayasaya aykırıdır.

4 — Devlet Memurları Kanununun Ana Prensipleri ile Emekli Sandığının Eşitlik Prensibinin İhlâli:

Avukatlık Kanununun 196. maddesi, 657 sayılı Devlet Memurları Kanununa bir geçici 25. madde eklemektedir. Bu geçici madde ile, Kanun'un yürürlüğe girdiği tarihte memuriyette bulunan eskiden avukatlık etmiş kimselere, avukatlıkta geçirdikleri müddetin 2/3 ü kadar bir müddeti müktesep haklarına ilâve etme imkânı bahşedilmektedir. Yani bir kimse hem memuriyetten ayrılıp avukatlığa başlıyarak serbest kazanç yolunu seçecek, hem de sonradan yine memuriyete dönerek o serbest zamanlarının 2/3 ünü memuriyet yapmış gibi kıdemine ilâve ettirecek. Bu, Anayasamızın 12. maddesinde yasak edilen zümre ve sınıfa imtiyaz verilememesi hükmüne tamamen aykırıdır ve bir mesleğe açık bir avantaj sağlanarak sarih olarak eşitlik prensibinin ihlâlidir.

Geçici 25. maddenin, Anayasanın 58. maddesine olan durumu da tamamen terstir. 58. madde; her Türkün kamu hizmetine girmesinin serbest olduğunu zikrettikten sonra, bu hizmete alınmada ödevin gerektirdiği niteliklerden başka hiçbir ayrım gözetilemiyeceğini hükme bağlamıştır. Bu niteliklerin ne olduğu Devlet Memurları Kanununda açıkça ifade edilmiştir. Madde tetkik edildiğinde görülecektir ki, ne avukatlar memur mesleğinden sayılabilir, ne de avukatlık bu kanunun saydığı hizmetlere dahil edilebilir. Bu itibarla, avukatlığa özel bir imtiyaz ve memur olmadığı halde her hangi bir Türk Vatandaşından farklı bir durum yaratarak «ayrım» kabul eden geçici 25. madde bu yönüyle de Anayasaya aykırı düşmektedir.

Ayrıca, Anayasanın 117. maddesinin, kamu hizmetlerinin memurlar eliyle yürütülmesi hükmü de yine bu madde ile tekrar ihlâl edilmektedir. Çünkü, memur olmayan avukata memuriyet yapmış gibi muamele etmekle onu zimnen memur saymış ve maddenin esprisini tekrar bozmuş olmaktadır.

5 — Sosyal Sigorta Mevzuatının Eşitlik Prensibinin İhlâli:

1136 sayılı Avukatlık Kanununun geçici 1, 2,3,4 ve 5. maddeleri 506 sayılı Sosyal Sigortalar Kanunu ile sigortalılara tanınan sosyal güvenlik hak ve şartlarını avukatlar leyhine bozarak, özel ve hakedilmemiş haller için dahi istifadeler sağlamaktadır.

Ücretlilerin sosyal güvenliğini temin eden Sosyal Sigortalar Kanunu, herkes için aynı şartları kabul ederek, belirli durumlar için eşitlik sağlamaktadır. Avukatlık Kanununun geçici 1-5. maddeleri avukatlar leyhine istifade sağlayacak şekilde yeni hükümler getirmekle, bu eşitliği, bir meslek menfaati yönünden bozmuş, bir millî tasarruf olan sosyal sigorta fonuna hak kazanılmadan el atmış olmaktadır. Bu itibarla da Anayasanın 42, 42 ve 48 maddelerini ihlâl etmiş olmaktadır.

SONUÇ :

Bir meslek modern esaslara göre örgütlendirilirken bu çelişik ve hukuka aykırı durumlara düşmemesini beklemek her Türk Vatandaşının hakkıdır.

Şimdi bu hakkın teslimini ve hukuk mezunu siyasilerin hissi tutumunun düzeltilmesini, âdil Hakimlerden bekliyoruz. Anayasa Mahkemesinin, konuyu, hissi ve menfaat yönünden akıl ve ilim yönüne kaydıracağına eminiz.

PERSONEL REFORMU

(40 YIL ÖNCESİ VE SONRASI)

— III —

Mecdeddin AKIN

I) «PERSONEL REFORMU» KAVRAMI VE 657 SAYILI DEVLET MEMURLARI KANUNU

Personel reformu, Kamu kesiminde çalışanlarla, çalıştıran kuruluşların karşılıklı yükümlülüklerini düzenleyen yasaların tümünün, değişen iktisadî şartlara göre, yeniden düzenlenmesidir. Yalnız bir tarafın hak ve yararlarını düzenleyen veya statüleri kanunlarla düzenlenmiş personelden bir kısmı ile ilgili yasaları değiştirmeye, ya da ıslah etmeye dönük davranışlar, kanımızca, personel reformu kavramına girmez. Bu bakımdan, 657 sayılı Devlet Memurları kanunu, personel reformunun temelini teşkil etmek şöyle dursun, harcı dahi olamaz. Çünki:

a) 657 Sayılı Devlet Memurları Kanunu, sadece, Genel ve Katma bütçeden veya bunlara bağlı döner sermayeli kuruluşlardan ve kefalet sandıklarından maaş ve ücret alanları kapsamakta; Belediyeler, Özel idareler ve Kamu İktisadî teşebbüsleri personeli hakkındaki, düzen öylece bırakılmış bulunmaktadır. Halbuki kanunun yürürlüğe girdiği tarihte statüleri kanunlarla düzenlenmiş, 3656, 3659 ve 2847 sayılı barem kanunlarına, ek ve değişikliklerine tabi 449869 personelin dağılımı şöyledir;

268913 Genel ve Katma Bütçeli Daireler Personeli
45131 Belediyeler Personeli
16283 Özel İdareler Personeli
119542 Kamu İktisadî Teşebbüsleri Personeli

657 Sayılı kanun 268913 personeli kapsamına almakta 180956 personelin durumu askıda kalmaktadır.

b) Kanunun 2. maddesine göre amaç, Devlet memurlarının hizmet şartlarını, niteliklerini, atama ve yetiştirilmelerini, ilerleme ve yükselmelerini, görev, hak, yüküm ve sorumluluklarını ve ödeneklerini ve diğer haklarını, özlük işlerini düzenlemek olduğu halde, ağırlık, personelin görev, yükümlülük ve sorumlulukları üzerinde toplanmakta; aylıklar, ücretler, ödenekler, hizmetle ilgili her çeşit ödemeler ve sosyal haklar, Genel Bütçe kanunlarına, özel kanunlara, tüzük ve yönetmeliklere bırakılmaktadır.

Bu tutum, Anayasa'nın 45. maddesindeki (Devlet Çalışanların yaptıkları işe uygun ve insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış seviyesi sağlamalarına elverişli, adaletli bir ücret elde etmeleri için gerekli tedbirleri alır.) ve 117. maddesinin ikinci fıkrasındaki (Memurların nitelikleri, atanmaları, ödev ve yetkileri, hakları, yükümlülükleri, aylık ve ödenekleri ve diğer özlük hakları kanunla düzenlenir.) hükümleriyle bağdaştırılacak nitelikten yoksundur.

Halen cari sisteme göre, Devlet memurlarının yanında, sermayesinin tümü Devlet tarafından ödenmiş İktisadî Devlet Teşekküllerlyle, sermayesinin yarıdan çoğuna Devlet ve İktisadî Devlet Teşekküllerinin katkısı bulunan diğer Kamu İktisadî Teşebbüsleri personelinin ücret ve sosyal hakları kanunlarla sınırlandırılmış bulunduğuna göre, bu kuruluşlarda çalışanların haklarını düzenleyen kanunların da 657 sayılı kanunla birlikte hazırlanıp yürürlüğe konulması gerekirdi. 657 Sayılı kanunun yürürlüğü sağlanabilmiş olsa idi, kamu kesiminde çalışanların 1/3 ünü teşkil eden Kamu İktisadî Teşebbüsleri ile Belediyeler ve Özel İdareler personelinin durumu ne olacaktı? Askıda kalacaktı. Zira hiç bir hazırlık yoktu.

Halbuki, Bakanlar Kurulunun 8/5/1963 tarihli ve 6/1701 sayılı kararıyle yürürlüğe konan yeni personel rejimi hakkındaki prensip kararının 47. maddesi, Kamu İktisadî Teşebbüslerinin personel statüleri ile teşkilât ve kadrolarının prensip kararında belirtilen esaslara ve İktisadî

Devlet teşekkülleri ile iştirakler hakkındaki kanun tasarısındaki hedeflere göre düzenleneceğini öngörüyordu. Bu prensip kararı da yerine getirilmemiştir. Sadece 657 sayılı kanun tasarısının hazırlanmasiyle yetinilmiştir.

Netice itibariyle, personel reformu, Çalıştıranlarla çalışanların karşılıklı haklarını düzenleyen kanunlara tabi personelle, sermaye kompozisyonu bakımından bu kanunların kapsamına girdiği halde, özel bazı kanunlarla, kendilerini barem kayıtlarından kurtarmış kuruluşların tümünü içine alan, hizmete girişten ölünceye kadar insanlık haysiyetine yaraşır bir yaşayış sağlamalarına elverişli, adaletli bir ücret elde etmelerini öngören düzen değişikliğidir. Personel reformu, gemisini kurtaran kaptan rejimine son vermekle, değişen iktisadî şartlara uygun adaletli bir ücret rejimi getirmekle, Devlet Personel dairesi teşkilâtında, T.C. Emekli Sandığı bünyesinde, Harcırah ve Emekli mevzuatında değişiklik ve ıslahat yapmakla gerçekleştirilebilir. Artık, çalışanların gerek Personel Dairesine, gerekse sermayesine katıldıkları T.C. Emekli sandığına çalıştıranlar kadar ağırlıklarını koymaları, onlar kadar söz sahibi olmaları zamanı çoktan gelmiştir. Bu sağlanmadıkça, personel reformu davranışları tek yönlü yürümekte devam edecektir.

Bu görüşleri ileri sürerken, Anayasanın İktisadî ve sosyal konuları ihtiva eden bölümüne dahil 53. maddesindeki (Devlet, bu bölümde belirtilen iktisadî ve sosyal amaçlara ulaşma ödevini, ancak iktisadî gelişme ile malî kaynaklarının yeterliği ölçüsünde yerine getirir.) hükmünü gözden uzak tuttuğumuz sanılmamalıdır. Bu demek değildirki, kaynaklar yetersizse hiç bir reform yapılamaz. Pek ala yapılabilir. Gemisini kurtaran kaptan rejimini, kayırma geneleğini yok etmek, ücret sisteminde ölçülü denge sağlamak azmi, personel reformunun malî kaynağı kadar önemlidir. Çarpışan menfaatlar arasında denge sağlayacak bir güç ve azme sahip olmak için de tek taraflı feragatı değil, karşılıklı feragat mantığını yürütmek gerekir.

II) 657 SAYILI KANUN NEDEN YETERSİZDİR?

657 Sayılı kanunun yeterli olamaması nedenlerini başlıcac şu beş noktada toplayabiliriz:

1) Herşeyden önce kapsamı bakımından yetersizdir. Kamu kesiminde barem kayıtlarına tabi olarak çalışan personelden ancak 2/3 ünü kapsamına almış 1/3 ünü ihmal etmiştir. Bu tutum, Anayasanın 45 inci, Personel Dairesinin Kurulması hakkındaki 160 sayılı kanunun 4 üncü maddesindeki amaçlara, yeni personel rejimi hakkında Bakanlar Kurulunca kararlaştırılan prensiplere aykırıdır.

Gerçi, 657 sayılı kanun resmî gazetede yayınlanıp bir kısım hükümleri yürürlüğe girdikten sonra, Devlet Personel Dairesinde, Kamu İktisadî Teşebbüsleriyle Belediye ve Özel idareler personelinin tabi tutulacağı kanun tasarılarının hazırlanmasına başlanılmış ise de kapsam maddesi dahi kaleme alınamamıştır.

2) 657 sayılı kanun hazırlanırken, Devlet Personel Dairesinin uzun ve değerli bir emek mahsulü olan, Devlet Personel Rejimi hakkındaki ön rapora itibar edilmediği müşahade edilmektedir. Örneğin, sözü geçen raporun 21. sahifesinde, asgari geçim haddine göre en az maaş miktarı 918.44 lira olduğu, kamu kesiminde çalışan personelden ancak % 6.7 si 918.44 liranın üstünde, % 93,3 nün bu miktarın altında ücret aldığı belirtildiği halde tek kat sayı esası getirilmiştir. 657 sayılı kanunun 43. maddesinde en düşük gösterge 70 ve en yüksek gösterge 1000 olarak kabul edilmiş ve 154. maddesinde tek kat sayı uygulanacağı öngörülmüştür. Bu esasa göre, kanunun yürürlüğe girdiği tarihte % 35 zamlı en düşük ücret 405 TL yi tutturabilmek için kat sayının en az 6 olması gerekiyordu. Tavan ücret ise 6000 lira olacaktı. Mali kaynak ve bütçe imkânları nedeniyle kat sayının kaç olacağının uzun tartışmalara yol açtığı, (4), (4.5), (5) gibi rakamlar üzerinde durulduğu ve bu yüzden kanunun uygulanmasının askıda kaldığı hatırlardadır.

3) Şu hale göre, kanun hazırlanırken, malî kaynak ve bütçe olanakları üzerinde de hassasiyetle durulmamıştır. Durulmuş olsa idi, enaşağı geçim endeksinin altında ücret alanlarla, üstünde ücret alanlar için ayrı katsayı esasına gidilip denge sağlanmaya çalışılırdı. 1452 sayılı kanunda, çok az maaşı olanlarla, sorumluluk mevkiinde bulunanlar için daha yüksek katsayı öngörüldüğü gibi birkaç kat sayı esasına gidilebilirdi.

4) Göstergelerin sınıf tüzüklerine bırakılması ve aynı meslek grupları içinde bile menfaat çarpışmalarının başlaması, sınıf tüzüklerinin hazırlanmasına engel olmuştur. Sosyal hak ve menfaatlarla ilgili hususlara kanunda yer verilmeyip teferruatiyle birlikte ana hükümlerinin tüzük ve yönetmeliklere bırakılması yetersizliğin diğer bir örneğini teşkil etmektedir.

5) Bilhassa sınıf tüzükleri sayısının yüzleri aşması; tüzük ve yönetmeliklerin hazırlanması için kanunda belirtilen sürelerin yetersizliği, kanunun uygulanmasını engelleyen en önemli faktörler arasındadır.

Özellikle, sınıflandırma esasının kapsamı üzerinde bir pilot çalışma yapılmadan geniş çapta sınıflandırmaya gidilir ve bu işler tüzüğe, tüzüklere bırakılırsa yolların tıkanması mukadder olur.

Sınıf tüzüklerinin çokluğu, yürürlüğe konacağı tarihe kadar geçirecekleri formalite safhaları; hazırlanması, Bakanlıkların görüşlerinin alınması, yüzlerce tüzüğün Danıştay 1. dairesinde incelenmesi, Danıştay Genel kurulundan geçirilmesi gibi formaliteler uzun zamana bağlı

işlemler zincirini teşkil eder. Kaldıki, menfaat çarpışmaları yüzünden hazırlanması dahi gerçekleştirilememiştir.

Sözün kısası, yalnız çalıştıranın hak ve yararlarını gözetip çalışanın hak ve yararları ile ilgili yönlerini bir tarafa iten, bunları ilerde çıkarılacak kanun, tüzük ve yönetmeliklere bırakan, Anayasaya aykırı amaçlara yönelen, amacındaki bazı kuruluşları ihmal eden, kaynak ve bütçe imkânları gözetilmeden hazırlanan bir kanun, şüphesizki, yetersiz olur; yürürlüğe girmesi için belirttiği süre dolmasına rağmen yürürlüğe giremez, önce Genel bütçe kanunlarıyla, sonra da, Anayasa Mahkemesi kararı üzerine, bir kanunla ertelenir.

III) PERSONEL REFORMU İÇİN GÜDÜLMESİ GEREKEN YOL

Yukarda tanımlamaya çalıştığımız geniş anlamda bir personel reformunun gerçekleştirilmesi hususunda kötümser olduğumuzu belirtmek isterim. Bunun nedenleri, malî kaynak ve bütçe olanakları, geçirdiğimiz tecrübelerdir. Gemisini kurtaran kaptan rejiminin alıp yürüdüğü bir ortamda, ideal personel reformuna yakın bir reformun gerçekleştirilmesi de zor gibi görünüyor.

Öteyandan, bilhassa enaz geçim endeksinin altında ücret alan personelin durumu da cidden kötü. Görev olanakları elverişli bulunan personelin açığını, esefle kaydedelimki, iş sahibleri sineye çekmek zorunda kalmakta ve bu gelenek gittikçe kök salmakta. Hiç olmazsa bunun daha da yaygın bir hal almasını, yok edilmek şöyle dursun, olduğu yerde durmasını sağlayacak bir tedbire şüphesizki çok ihtiyaç var.

Personel reformu davranışlarına daha önceki yıllarda da rastlayoruz. Netekim, 1956, 1957 yıllarında personel reformu hazırlıkları yapılmış ve çeşitli barem kanunlarının, ücretlerde artış yapılmak suretiyle bir tasarıda birletirilmesi ve bir Personel Dairesi örgütünün kurulması öngörülmüştü. Kurulması düşünülen personel dairesine geniş yetkiler tanınması, söz sahibi olması, ağırlığını ortaya koyacak bir nitelik taşıması tasarlanmış, fakat, T.B.M.M. ne sunulan tasarıda bundan dönülerek Başkanlığa bağlı istişari bir organ hüviyetinde Personel Dairesi örgütünün ayrı bir kanunla kurulacağı kaydedilmişti. Bu tasarı kadük olmuş ve sonradan memurlara yılda birkaç maaş oranında tahsisat verilmesi uygun bulunmuş, 1959 malî yılından itibaren de 7244 sayılı kanun yürürlüğe konarak tahsisatlar kaldırılıp maaşlar iki misline çıkarılmıştır. Bunlara daha önce ayrıntılariyle değinmiştik.

27 Mayıs 1960 tarihinden sonra Millî Birlik Komitesinin Devlet Personel Dairesinin kurulması hakkındaki 160 sayılı kanunu 17/12/1960 tarihinde yürürlüğe koyduğunu görüyoruz. Personel reformunu bu kuruluş gerçekleştirecekti. Ancak, sözügeçen kanunun 6. maddesine göre dairenin reformla ilgili kararları istişari olup Bakanlar Kurulunun onayı ile tekemmül edecektir. 657 sayılı kanun, Devlet Personel Dairesince hazırlanmış ve ön raporundaki gerçeklerden uzak bir niteliğe bürünerek yürürlüğe konmuştur.

Devlet Personel Dairesinden önce kurulan Devlet Plânlama örgütüne tanınan olanakların Devlet Personel Dairesinden esirgendiğini ve bu yüzden bünyesinde ağırlığını ortaya koyacak nitelikteki elemanları sağlayamadığını görüyoruz. Kararlarında tatbikatın verdiği tecrübeden çok katı düşüncelere yer verildiğine, masa başı görüş ve düşüncelerin ağır basdığına şahit oluyoruz.

Bu nedenlerle;

1) Önce Devlet Personel Dairesi örgütüne yeni bir yön verilmesi zorunludur. Mütalea ve görüşlerinin istişari olmaktan ileri kesin karar niteliğini taşıması hususunda bir iddiamız yok. Şukadarki, masa başından ayrılarak iş alanlarına yöneltilmesini, faaliyet alanına giren işlerde tecrübe geçirmiş elemanlarla donatılmasını sağlayacak bir örgüt niteliğine bürünmesi gerektiği de şüphe götürmez. Aksi takdirde bu kuruluştan fayda bekleyemeyiz. Tutum ve zihniyet değişikliği şart bu örgütte. Bunu bir örnekle açıklamak faydalı olur.

Millî Birlik Komitesi tarafından 30/11/1960 tarihinde 154 sayılı (Hazinenin ve İktisadî Devlet Teşekküllerinin bir kısım borçlarının tahkimi hakkında kanun) yürürlüğe konulmuştu. Bu kanunun 17. maddesi, İktisadî Devlet Teşekkülleriyle benzeri müesseselerin hukukî, idarî ve malî bünyelerinin incelenmesini ve memleket ekonomisi içinde kendilerine verilmiş ve verilecek vazifelerle bu vazifelerin ne şekilde ifa olunacağını tayin, bünyelerinde yapılması gereken ıslahatı tesbit etmek üzere yerli ve yabancı uzmanlardan bir heyet kurulmasını emrediyordu. Yerli ve yabancı uzmanlar tarafından yapılan incelemeler sonunda Kamu İktisadî Teşebbüslerinin her biri için ayrı özel raporlar düzenlenerek basılmış, Maliye Bakanlığı da bu raporların ana hatlarını belirten ve bunları değerlendiren toplu rapor bastırmıştı. Sözü geçen raporların bir muhassalası olarak 440 sayılı (İktisadî Devlet Teşekkülleriyle Müesseseleri ve İştirakleri Hakkında Kanun) yürürlüğe konularak teşekküllerin çalışma esasları bu kanunda belirtilmiştir.

Sözü geçen raporlarda ücret ve personel politikası konusunda yer alan teklif ve temennilerin değerlendirilmesi personel reformu çalışmalarına bırakılmış bulunuyordu. 657 sayılı kanun resmî gazetede yayınladıktan bir süre sonra,

Kamu İktisadî Teşebbüsleri personel kanununu hazırlamak üzere Başbakanlıkça Devlet Personel Dairesinde teşkil olunan komisyona bu yazının sahibide üye olarak iştirak ettirilmişti. Komisyon ilk toplantısında, 657 sayılı kanunun, Kamu İktisadî Teşebbüslerine uygun olan veya uygun düşmeyen hükümlerinin tesbiti için önce bu kanunun maddelerinin teker teker okunmasını ve personel rejimi ile ilgili Bakanlar Kurulu kararının gözönünde tutulmasını kararlaştırdı. Bakanlar Kurulu Prensip kararının (kamu İktisadî Teşebbüslerinin ücret rejimi kendi bünyelerinin gerektirdiği gaye ve hususiyetlere, işletme sistemlerine göre umumî sınıflandırma prensiplerinin ışığı altında ve umumî haklara mütenazır olarak ayrıca tayin edilecektir.) şeklindeki 16. maddesine ve (Kamu İktisadî Teşebbüslerinin personel statüleri teşkilât ve kadroları bundan evvelki maddelerde belirtilen prensiplere ve İktisadî Devlet Teşekkülleri ve iştirakleri hakkındaki kanun tasarısında kabul edilen hedeflere uygun olarak düzenlenecektir.) hükmünü taşıyan 47. maddesine rağmen, reorganizasyon raporlarının gözden geçirilmesi külfetine katlanılmadığını, sözü geçen raporların birinin dahi Devlet Personel Dairesinde bulunmadığını, aranıp tedarik edilerek gözden geçirilmesine teşebbüs edilmediğini, hattâ bu hususta yapılan teklifin önemsenmediğini müşahade eden bir insanın ıztırabını, bilmem, anlatmaya lüzum varmı?

Oldukça büyük masraf ve emek mahsulü olan bu raporların rafa kaldırılması gerçeklere göz yummaktan, deve kuşu misali başı kuma sokmaktan başka bir anlam taşırmı? Aynı toplantıda, 657 sayılı kanunun yürürlüğünü engelleyen nedenlerin başında gelen sınıflandırma sisteminin gerçekleştirilebilmesi için bir pilot çalışma yapılması hususunda ileri sürülen teklifler de mallasef çoğunlukça benimsenmemiştir. Kapsam maddesi düzenlenmeden ayrıntılarla ilgili maddelere geçilmesi dolayısiyle çıkmaza saplanılması yüzünden komisyondaki görevimden ayrılmak mecburiyetinde kaldım.

Gerçek olan, tecrübe sahibi yerli ve yabancı uzmanların etüd ve araştırmaları sonunda hazırladıkları raporlara itibar edilerek benimsenmesine imkân görülmeyen tavsiyeler varsa nedenleri üzerinde durmak ve karşı fikri ortaya koymaktır. Bu raporların tedarik edilmesi şöyle dursun, tedarik edilmesine dahi lüzum ve ihtiyaç hissedilmeyen bir ortamda hazırlanacak tasarıdan fayda beklenemez. Sözün kısası personel rejiminde en ilkel bir reforma gidilmeden önce Devlet Personel Dairesinin reorganizasyona tabi tutulması gerekir.

2) Devlet Personel Dairesinin 1962 yılında neşrettiği Devlet Personel rejimi hakkındaki ön raporunun 21. sahifesinde belirtildiği gibi o tarihlerdeki en az geçim haddi 968.44 liranın altında aylık alan personelin kamu personeline oranı % 93.3 dür. Bu memurların ücretlerinin insanlık haysiyetine yaraşır yaşayış seviyesine çıkarılması için herşeyden önce bunlara çare aramak yoluna gidilmelidir. Ondan sonra daha olgun bir sınıflandırma yoluna gidilmesi için,

I (1/9/1939) 3659 sayılı kanuna göre ücretler Derece	Brüt Tutarı	II (31/12/1946) 4988 Sayılı kanuna göre ücretler Brüt Tutarı	III (1/3/1959) 7244 S. K. göre ücretler Brüt Tutarı	IV 263 S. K. göre % 35 zamlı ücret Brüt Tutarı	V 1958/100 1966/158 137 maddelik geçinme endeksine göre	VI 1939/100 1966/1177 70 Maddelik geçinme endeksine göre
1	600	1000	2000	2700	3760	7066
2	500	875	1750	2362,50	2765	5088
3	400	750	1500	2275	2370	4710
4	300	625	1250	1687,50	1975	3522
5	260	550	1100	1485	1738	3062
6	210	475	950	1182,50	1501	2473
7	170	400	800	1080	1264	2002
8	140	350	700	945	1106	1648
9	120	300	600	810	948	1413
10	100	250	500	675	790	1177
11	85	225	450	607,50	711	911
12	75	200	400	540	632	883
13	60	175	350	472,50	553	706
14	50	150	300	405	474	588

masa başından ayrılıp pilot çalışmaya önem verilmesi gerekir. Görülüyorki, mutlaka bugünkü en az geçim haddi tutarı üzerinde durmuyoruz. Sevk ve idare ve sorumluluk taşıyan mevkilerde bulunan personelin ücretlerinin yeterli olduğu veya ücretlerinin dondurulması yolunda bir iddiamız da yoktur. Malî kaynak ve büdçe imkânları oranında bunların ücretlerinin de bir ayarlamaya tabi tutulması gerektiği şüphesizdir.

1966 yılı sonu itibariyle düzenlenmiş olan aşağıdaki tablo bu konuda yeterli bilgi vermektedir.

Ücretler, yukardaki tablonun V. sütunundaki miktarlara yükseltildiği takdirde 9 - 14. derecedekilerin ücretleri, VI. sütundaki miktarlara yükseltilmesi halinde ise 11 - 14. derecedekilerin ücretleri 1962 yılı en az geçim endeksinin altında kalacaktır. Bu itibarla bunların biraz olsun ferahlığa kavuşturulabilmelerini sağlamak amaciyle bir süre için olsun tek kat sayı sisteminden vazgeçilmesi zorunludur.

3) Genel ve Katma büdçeli idareler personeli ile birlikte Kamu İktisadî Teşebbüsleri Özel İdareler ve Belediyeler, hattâ özel kanunlarla barem kayıtlarından sıyrılmış diğer kamu iktisadî teşebbüsleri personelinin tümünün ücret rejimi de Devlet memurları ücret rejimine parelel olarak hemen ele alınmalıdır. Ancak faaliyet konulariyle özellikleri ile ilgili ücret sistemi de ihmal edilmemelidir. Örneğin, tehlikeli ve yıpratıcı işlerde, mahrumiyet bölgelerinde, toprak altı istisal işlerinde çalışanların bu tehlike ve külfetlerle ilgili munzam istihkak ve ödeneklerinin de adil esaslara ve ölçülere uygun olarak derhal düzenlenmesi gerekir.

4) Bu ilk tedbirler alındıktan sonra, geniş sınıflandırma yoluna gidilerek Gemisini Kurtaran Kaptan rejiminden sıyrılmak çareleri aranmalı (Bu tedbir bir süre avutmaya yeterlidir) ya da (Bundan veya bizden sonra tufan) zihniyetine kapılmadan eşel mobil sistemine dönük personel rejiminin gerçekleştirilmesi imkânları üzerinde hassasiyetle, önemle ve azimle durulmalıdır.

5) Bunun yanı sıra da memur sendika, federasyon ve konfederasyonlarının çok iyi örgütlenmesi, aralarında sıkı bir tesanüt sağlanması zorunluluğunu da unutmamalıdır.

Şu naçizane görüşleri ortaya koyarken, yukarda değindiğimiz hususlar yönünden eyimser değiliz. Geçirilen tecrübelerin, önümüzdeki örneklerin mayası okadar kuvvetlidirki, kanımızca, bu mayayı değiştirmek için mucize beklenir. Mucizenin birinci şartı malî kaynaktır. O halde vergi reformuna ihtiyaç vardır. İkinci şart idarede reformdur. Personel reformunu gerçekleştirecek örgütleri iyi kurmak, mevcutlarını reorganize etmek, sen ben davasına, politik manevralara son vermek; işe adam yerine adama iş bulma, bazı kaprislerle ehliyetsizlere, şarlatanlara yüz verme yollarından sapmak; mantığa, metoda, bilgili ve tecrübeli uzmanların raporlarına eğilmek suretiyle bozulmuş mayayı azimle değiştirmek gerekir.

Ümit ve hayal, avutmak ve avunmak için tatlı bir teselli olarak içimize yerleşmiş ve uzun yıllardanberi de memurun mayası böyle kurulmuş. Hayal ile avutulup avunularak görülen kamu hizmetinden yarar umulabilirmi?

DERGİ'NİN NOTU : Bu yazı dizisinin (I) incisi (14) ncü sayımızda, (II) ncisi (15) inci sayımızda yayınlanmıştır.

Milletvekili Adayı Mülkiyeliler

Dergimizin elinize geçtiği Eylül ayı, 1969 Milletvekili Seçimlerinin en hararetli devresine rastlayacaktır.

Birliğimiz, parti farkı gözetmeksizin, Mülkiyeli Milletvekili Adaylarını bir liste halinde meslekdaşlarımızın bilgisine sunmakta fayda görmüştür.

Adaylıkları kesinleşen ve Yüksek Seçim Kurulunca Resmî Gazetede neşrolunan isimlerin taranması suretiyle tanzim olunan aşağıdaki listenin, aynen seçimi kazanması arzumuzdur.

Başarı dileğiyle sevgilerimizi sunarız.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

Adı ve Soyadı	Partisi	Seçim Bölgesi
Ahmet Topaloğlu	A. P.	Adana
Kemal Küçüktepepınar	C. H. P.	»
Mecit Sönmez	A. P.	Ağrı
Turgut Toker	A. P.	Ankara
Aydın Yalçın	A. P.	»
Kemal Yılmaz	A. P.	»
Şinasi Özdenoğlu	C. H. P.	»
İlyas Seçkin	C. H. P.	»
Emin Paksüt	G. P.	»
Turan Kaya	T. İ. P.	Antalya
Nihat Kosova	C. H. P.	Balıkesir
Fazıl Peker	G. P.	Bilecik
Himet Baloğlu	C. H. P.	Bingöl
Hilmi İncesulu	G. P.	Çorum
İlhami Ertem	A. P.	Edirne
Seyfettin Kavukçu	A. P.	Erzincan
Nizamettin Erkmen	A. P.	Giresun
Arif Hikmet Pamukoğlu	Y. T. P.	»
İbrahim Göktepe	A. P.	İçel
Necdet Uğur	C. H. P.	İstanbul
Sadun Aren	T. İ. P.	»
İhsan Gürsan	A. P.	İzmir
Şevket Adalan	C. H. P.	»
Mehmet Selik	T. İ. P.	»
Hayrettin Nakipoğlu	A. P.	Kayseri
Şevket Doğan	A. P.	»
Fevzi Hamurculu	C. H. P.	»
Ömer Çetintaş	Bağımsız	Kırklareli
Ethem Kılıçoğlu	A. P.	Konya
Nazif Kurucu	C. H. P.	»
Faruk Önder	M. P.	»
Mesut Erez	A. P.	Kütahya
İbrahim Öztürk	Bağımsız	Maraş
Ali Arguvanlı	A. P.	Malatya
Ahmet Karaaslan	Bağımsız	»
Naci Çerezci	A. P.	Niğde
Zeki Köseoğlu	A. P.	Rize
Mehmet Şahin	C. H. P.	Sinop
Ziya Önder	A. P.	Sivas
Kemal Palaoğlu	C. H. P.	»
Celâl Kasaroğlu	G. P.	»
İ. Hilmi Balcı	A. P.	Tokat
Hamdi Orhon	C. H. P.	Trabzon

Fikirsel Birikim

Mahmut KAMER

«Münevverlerimiz milletimi en mes'ut «millet yapayım der. Başka milletler na- «sıl olmuşsa onu da aynen öyle yapayım «der. Lâkin düşünmeliyiz ki, böyle bir na- «zariye hiç bir devirde muvaffak olmuş «değildir. Bir millet için saadet olan bir- «şey diğer millet için felâket olabilir. Ay- «nı sebep ve şerait birini mes'ut ettiği «halde diğerini bedbaht edebilir. Onun «için bu millete gideceği yolu gösterirken «dünyanın her türlü ilminden, keşfiyatın- «dan, terakkiyatından istifade edelim, lâ- «kin unutmayalım ki, asıl temeli kendi «içimizden çıkarmak mecburiyetindeyiz.»

ATATÜRK

1 — Fikirsel Birikim Nedir?

Fikirsel birikim, bir toplumun düşünürlerinin, o toplumun daha ileriye gitmesi için ortaya koydukları düşüncelerin belli bir tarihe kadar olan toplamıdır. Daha başka şekilde ifade edilmek istenirse, o topluma nakledilebilmiş olan düşüncelerin muhassalasıdır, denilebilir. Düşünce, zaman itibariyle, daima uygulamadan önce gelir. Uygulama düşünceyi yakından izliyebildiği sürece, toplum dengeli bir kalkınma içinde yaşar. Eğer uygulama, fikirsel birikim ile bağlantısını kesecek kadar geri kalmışsa, o toplumda dengesizlikler, huzursuzluklar başgösterir. Fikirsel temelden yoksun bir uygulama ise, başarısızlığa uğramağa mahkûmdur. Pek tabii ki, düşünce ile uygulama arasındaki karşılıklı etkiyi gözden uzak tutmamak lâzımdır. Uygulama yeni fikirlerin doğumuna sebep olur, doğan yeni fikirler ise tekrar uygulamayı etkiler. Böylece, uygulama ile düşünce arasında bir dialog kurulmuş olur.

Her toplumun kendine göre iyi kötü düşünürleri vardır. Bunlardan bir kısmı, bin defa söylenmiş ve uygulanmış bir şeyi yeni bir hikmetmiş gibi binbirinci defa söyler. Örneğin, skolastik düşüncenin yahut şeriatın uygulanmasını istemek gibi. Bazı düşünürler de toplumun şu veya bu sorununu ele alır, enine boyuna inceler, bunlara somut çözüm yolları gösterir. Bazıları da toplumun genel yapısını değiştirecek düşünceler ileri sürerler. İşte bu fikirler, düşünceler, birikirler, olgunlaşırlar. Böylece o toplum için fikirsel birikim meydana gelir.

2 — Fikirsel birikimin önemi:

Bir memlekette fikirsel birikim, ne kadar yoğun ve ileri seviyede ise, o toplumun geleceği o oranda güven altında demektir. Fikirsel birikim olmayan ülkelerde ise, yapılan işler ve konuşulan şeyler, tek anlamıyla komiktir. Bir düşünürümüzün dediği gibi, fikirsel birikim, toplum gelişmesinde sermaye birikimi kadar önemlidir (1). Yazar Bischoff'a göre; «Hazır olmayan şeyi, en keskin fikir dahi hayata çağıramaz ve fikrin nefesi kendisine değmedikçe, en hazır olan şey dahi hayata kendiliğinden doğamaz.» Dünyanın en büyük iki devrimi olan Fransız ve Rus devrimlerinin kökenini incelediğimiz zaman, fikirsel birikimin önemini daha çok anlarız.

1789 Fransız Devriminin kökeninde Montesquieu, Rousseau, Diderot, d'Alembert ve Voltaire'in fikirleri yatar. Montesquieu (1689-1755) «Kanunların ruhu» adlı eseriyle, Jean - Jacques Rousseau (1712-1778) «Toplum anlaşması» ve «Emile» adlı eserleriyle, Diderot (1713-1784) ve d'Alembert (1717-1783) çıkardıkları ansiklopedi ile, Voltaire kiliseyi hedef tutan çeşitli eserleriyle Fransız Devriminin temellerini atmışlardır. Gerçi bu yazarlardan hiç biri fikirlerinin devrim yoluyla gerçekleşmesini savunmamışlar, hatta devrimi de görmemişlerdir. Fakat bu yazarlar, özellikle küçük burjuva tarafından okunup benimsenmiş (2), bu sınıfın önderliğinde yapılan Fransız Devrimi de bu yazarların fikirlerini uygulama alanına koymuştur. Bunun tipik bir örneği 1791 anayasasıdır. Kurucu Meclis, bu anayasada Montesquieu'nün Kanunların Ruhu adlı eserinde savunduğu fikirleri aynen kabul etmiştir.

1917 Rus Devriminin ise fikirsel birikimini, Herzen, Bakunin, Tkaçov, Voronzov gibi yazarlar yapmışlardır. Fakat Devrimin asıl fikir babaları Plehanov (1856-1918) ve Lenin (1870-1924) dir (3). Bunların devrimden önce ortaya koyduğu düşünceler, Devrimin kısa süre içinde rayına oturmasına sebep olmuştur.

3 — Şartları:

Fikirsel birikimin olması neye bağlıdır? Fikirsel birikimin olabilmesi için herşeyden önce

---

(1) Doğan Avcıoğlu, Türkiye'nin düzeni, Bilgi Yayınevi, 1969, 2. Basım, sayfa, 133.

(2) Fahir H. Armanoğlu, Siyasî Tarih, Ankara, 1964, sayfa 6.

(3) G.v.Rauch, Geschichte des bolschevistischen Russland, Wiesbaden 1965, 3. Baskı, sayfa, 21-25.

fikir ortaya koyabilecek düşünürlere ihtiyaç vardır. Toplumun kaderi, geleceği, bu düşünürlerin varlığıyla sıkı sıkıya ilgilidir.

Ancak düşünürlerin ortaya çıkması yeterli değildir. Hiç olmazsa toplumun bir çevresi bu düşünürleri bağrına basmalı, fikirlerini benimsemelidir. Her türlü fikre bigâne toplumlarda, düşünürlerin de çıkmıyacağı aşikârdır.

Fakat fikirsel birikimin en önemli şartı düşünür ile kamu oyu arasında bağlantı kurulabilmesidir. Bu da en kolay demokratik ülkelerde veya ilerici iktidarların işbaşında bulunduğu memleketlerde olur. Şüphesiz çok zor şartlar altında bu bağlantıyı kuran yazarlar vardır. Örneğin Plehanov da, Lenin de vatanlarından uzak yaşadıkları yıllarda bile koyu bir diktatörlük altında yaşıyan Rus toplumuyla ilişki kurabilmişlerdir.

Ancak dünyada bu çapta büyük düşünürlerin nadir yetiştiği bir gerçektir. Onun için bir kaç asırda bir yetişecek dahi bir düşünürü beklemek yerine, herkesin fikrini rahatça, korkmadan söyliyebileceği, her fikrin saygı gördüğü ve hoşgörü ile karşılandığı bir ortam yaratmak gerekir. Küçük fikirler de birike birike, büyük fikir durumuna gelebilir.

4 — Bizdeki durum:

Açıkca söylemek gerekirse, Türkiye'de fikirsel birikim çok yakın bir zamana kadar utanılacak seviyede idi. Yüz yıllarca önce Mevlâna'yı yetiştiren Türk toplumunun niçin bu duruma düştüğü, araştırılması gereken önemli bir konudur. Bunu şimdilik bir yana bırakıp, yakın tarihimizdeki gelişme üzerinde durmak istiyoruz.

Önce şunu belirtelim ki, dünyanın en büyük düşünürlerinden biri olan Jean - Jacques Rousseau'yu ondokuzuncu asrın son yıllarında, o devrin en aydın kişisi olması gereken Mülkiye öğrencilerinin okuması hem ayıp, hem yasak idi.(4). Böyle bir fikir ortamında yetişen aydınların durumu ise şöyleydi: «Fikir işleri ile uğraşanlar reform işlerinden ziyade edebiyatta senbolizm veya natüralizm davaları ile uğraşırlardı. Fransız ediplerini süt kardeşleri kadar yakından tanırlardı.» (5).

Birinci Mevrutiyetin yegâne fikirsel temeli şuydu : «Kanunu Esasi yapılsın, herşey düzelecek» (6). Kanunu Esasi yapıldı ama, birşey düzelmedi. İkinci Meşrutiyetin fikir babaları, Mizancı Murat, Ahmet Rıza ve Prens Sabahattin beyler idi. Bunların ileri sürdükleri fikirler, ne dünya gerçeklerine, ne de memleket çıkarlarına uyuyordu. Birleştikleri tek nokta, vardıkları tek sonuç şuydu : Abdülhamit'in diktatörlüğüne son verilmeli, Anayasa yürürlüğe konulmalıdır. Bunların yazdıkları da «ne Türk köylüsünün, esnafının, işçisinin durumlarına dair temeli bilgiler, ne memleketin ekonomik ve malî şartları hakkında tahliller, ne anahatları ile bile olsa reform teklif ve projeleri» idi. (7). Bu fikirsel temele dayanan İkinci Meşrutiyet, gelmesiyle birlikte felâketleri de peşinden sürükledi.

Bununla beraber, İkinci Meşrutiyet tam bir düşünce hürriyeti getirmişti. «Gerçi bu devre çok kısa sürmüş ve İttihad ve Terakki diktatörlüğü, çok geçmeden Abdülhamit diktatörlüğünün yerini almıştır. Fakat yine de, gerek modern Türk Devletinin temelini teşkil eden ilkeler, gerekse bu ilkelerin yerleşmesi ve istikrarı için çarpışılması gereken fikirler bu kısa devrede ortaya konmuştur.» (8). Bu devrin en büyük düşünürü Ziya Gökalp idi.

Atatürk, fikre, düşünceye kıymet veren insandı. Nitekim, yaşadığı sürece, ulusun yararına gördüğü her fikri uygulama alanına koymuştur. Bir devrim olarak Türk Ulusuna kabul ettirdiği fikirler, ondan bize kalan en kıymetli emanetlerdir. Fakat Atatürk'ün etrafında bir çıkarcı zümre vardı. Affairiste denilen bu gurup (9), her türlü ilerici fikre düşmandı. Nitekim Kadrocuların inkilâbın ideolojisini yapmaya çalışan ve çok az bir aydın zümresine hitap eden fikirlerine dahi tahammül edilemedi. Gene de Atatürk'ün hoşgörüsüne dayanılarak yayımlanmış ve memleketimiz için azçok yeni sayılacak fikirler taşıyan bazı eserlere bu devrede rastlanır.

Fakat Atatürk'ün ölümünden sonra tam bir fikir karanlığına girdiğimize şüphe yoktur. 1945 demokrasi hareketi, gerçek bir düşünce hürriyeti yerine, devrimlere küfretme özgürlüğünü getirmiştir. 1951 yılında ise fikir hayatına iğrenç bir darbe indirilmiştir. Siyasetle ilişkisi olmayan birçok gençlerin içinde fikirsel tartışmalar yaptığı, kulturel faaliyetlerde bulunduğu, kütüphanelerinden faydalandığı Halkevleri, 8.8.1951 gün ve 5830 sayılı kanunla kapatılmıştır. Barbarlık devirlerinde görülen bir kayıtsızlıkla, binlerce cilt kitap sokaklara atılmış, çalınmış, kaybolmuş veya mahzenlere tıkılmıştır.

Prof. Kemal Karpat, 1959 yılında Amerika'da yayımladığı «Türk Demokrasi Tarihi» adlı eserinde, 27 Mayıs Devrimine kadar süren bu devrede niçin fikirsel birikim olmadığını şöyle açıklar : «Bu davanın (Yücel - Öner) sebep olduğu komünizmle suçlamak korkusu, liberal ve ilerici düşünceyi durdurdu. Bütün bu tartışma ve gürültülerden ürken birçok kimse de düşüncelerini ve yazılarını, herhangi menfi bir yorumdan kaçınmak için rötuş etmek zorunda kaldılar. Osmanlı İmparatorluğu'nda fikri yaratıcılığın İslâmiyet adına uygulanan sert bir sansür yüzünden gelişemediği hatırlanırsa, komünizm

---

(4) Ali Çankaya, Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler, Ankara, 1969, 1. ci Cilt, sayfa 214.

(5) Niyazi Berkes, 200 yıldır neden bocalıyoruz? İstanbul, 1965, 2. Baskı, sayfa 38.

(6) A.g.e. Sayfa 32.

(7) A.g.a. Sayfa 38.

(8) Taner Timur, Türk Devrimi, Ankara. 1968, sayfa 72.

(9) Ş. Süreyya Aydemir, İkinci Adam, Birinci cilt, İstanbul, 1966, sayfa 446-451.

korkusunun doğurduğu baskının da Türkiye'de yaratıcı politik düşünceyi uzun müddet niçin felce uğratmış olduğu kolayca anlaşılır.»

«Memleketin sosyal ve ekonomik problemleri üzerine tartışmalar mahdut sayıda bazı akademik çevrelere inhisar etti. Genel olarak ekonomik ve sosyal araştırmalara da set çekildi. Türkiye'de fiilen bir gelişme olmasına rağmen, sosyal ve ekonomik alanlarda yaratıcı fikirlere rastlanmıyor, meydanda görülen gerçeklerle fikri gelişme arasında derin bir uçurum göze çarpıyor. Bu durum, Türkiye gibi, sür'atle kalkınmak ve ilerlemek zorunda olan bir ülkede, uzun vadede felâketli sonuçlar doğurabilir.»

Bu karanlık dönemin bütün fikirsel birikimi, 1959 yılı başında toplanan Halk Partisinin Kurultay'ında Ana Davalar olarak tesbit edilen hususlardır. Bu ana davalar : «1 — Eşit Muamele. 2 — İkinci Meclis. 3 — Anayasa Mahkemesi. 4 — Nispi Temsil Usulü. 5 — Yüksek Hakimler Şûrası. 6 — Memurlar Kanununun düzeltilmesi. 7 — Baskıdan uzak tutulan bir basın rejiminin kurulması. 8 — Üniversite muhtariyeti. 9 — Sosyal güvenlik ve sosyal adalet esaslarının Anayasa teminatına alınması. 10 — Yüksek İktisat Şûrasının kurulması.» (10) dır.

27 Mayıs Devrimi bütün bu «Ana Davalar» a çözüm yolu getirdi. Hatta bu ana davalardan daha da ileriye giderek, başka davalarda da bize ışık tuttu. Ama toprak reformuna, orman davasına, dış ticarete, yabancı sermayeye, bağımlı dış politikaya bir çözüm getiremedi. Çünkü bu konularda o tarihte elinde birikmiş fikir yoktu.

Fikirsel birikim, 27 Mayıs Devriminin eseri olan 1961 Anayasa'sının getirdiği fikir ve düşünce hürriyeti ile başladı. Hızlı bir tempoyla günümüzde de devam etmektedir.

Birinci ve İkinci Beş Yıllık Plânlar, birçok kusurlarına rağmen, Türkiye'nin sorunlarını ortaya koyan ve çözüm yolu araştıran mükemmel birer fikir yapıtlarıdır.

27 Mayıs'tan sonra, Türk tarihine ve Türkiye'nin sorunlarını sosya-ekonomik açıdan inceleyen birçok eserler yazılmıştır. Bizi asıl sevindiren nokta, bu eserlerin okunması ve kamu oyunda yankı uyandırmasıdır. Gerçi 27 Mayıs devrimi, düşünce özgürlüğü üzerine vurulan zincirleri birdenbire kırmasıyla, bir fikir curcunası başgöstermiştir. Bu arada fikir adı altında bir sürü kalp akça piyasaya sürülmüştür. Fakat gene de dikkatli bir göz, gerçek düşünce ürünlerini bunlar arasında bulup çıkarmakta fazla zorluk çekmez.

Bununla beraber fikir plânında daha katedecek çok uzun yolumuz olduğuna şüphe yoktur. Keynes, Marks gibi dünya iktisadî düşüncesinin sacayağını teşkil eden düşünürlerin eserleri dahi tam olarak türkçeye çevrilmemiştir. Ama gene de, fikirsel birikim bakımından çok hayırlı ve verimli bir yolda olduğumuza şüphe yoktur.

5 — Sonuç :

Yukarıdanberi, fikirsel birikimin bir toplum hayatında ne kadar önemli olduğunu örnekleriyle açıklamağa çalıştık. Memleketimizde gerçek anlamda fikirsel birikimin 27 Mayıs devriminden sonra başladığına işaret ettik. Fikirsel birikimin başlıca gelişme kaynağı 1961 Anayasa'mızdır. Geri kalmış ülkelerde, sandıklardan genel olarak tutucu iktidarların çıktığı bir vakıadır. Tutucu iktidarların düşünce özgürlüğünden hoşlanmayacakları ise apacık bir gerçektir. Bugün mahalle kahvesinde konuşulan şeyleri, on yıl önce söyleyen veya yazabilen babayiğit soluğu hapishanede alır, yedi sülâlesinin de kökü kazınırdı. Şimdi bu duruma erişmişsek, bu tutucu iktidarların değil, 27 Mayıs devriminin getirdiği Anayasa'nın eseridir. Her türlü ileri fikirden korkan, fikrin düşmanı olan tutucu iktidarların bu Anayasa'yı ilk fırsatta değiştirmek istemeleri normaldir. Bize düşen görev ise, Anayasa'nın getirdiği düşünce özgürlüğüne el sürdürmemektir.

(10) Ş. Süreyya Aydemir, A.g.e., üçüncü cilt, İstanbul, 1968, sayfa 376.

18. Yüzyıl Sonlarında Türk - İngiliz Ticareti

Muzaffer UYGUNER

W. Eton adında bir ingiliz tarafından yazılan ve 1799 tarihinde Londra'da ikinci baskısı yapılan «**A Survey of the Turkish Empire**» adlı kitabın XI. Bölümü (s. 472 - 505) Türk - İngiliz ticaretine ayrılmıştır.

Yazara göre, eski yıllarda Türk - İngiliz ticareti bir hayli fazla idi, fakat son yıllarda iki memleket arasındaki ticaret hacmi azalmış ve savaş yıllarında İngilizlerin bütün doğu limanları ile taşıma ve ticaret bakımından ilgileri kesilmiştir. Barış yıllarında ise bu ticaretin gelişeceği umulur, diyor yazar. Son yıllarda, İngiliz ticaret hacminin azalmasının birinci sebebi, öteki Avrupa memleketlerinin rekabeti; ikincisi ise Türkiye'de (Osmanlı ülkesi) İngiliz mamullerinin rağbetten düşmesi; üçüncüsü, bazı ticaret kollarının başka kanallara yönelmesi ve dördüncüsü Levant Kumpanyasının Londra'daki zararlı tekelidir.

Bazı ticaret kollarının başka kanallara yönelmesine örnek olarak ipeğin Türkiye yerine İrandan alınmağa başlanmasını, eskiden doğrudan doğruya Türkiyeden (Mısır dahil) ithal olunan pamuk ve bazı ilâçların Hollanda ve İtalya aracılığı ile ithal edilmesini göstermiştir.

Eton'a göre, öbür Avrupa memleketlerinin rekabeti yüzünden ihracatın da azalması İngiliz sanayi tesislerini bir takım meselelerle, rizklerle karşı karşıya getirmiştir. Türkiye ile ticareti geliştirme çareleri arayarak bu geniş memlekete, pazara ihracat yapılmasını ve sanayiin rizklerini ortadan kaldırmağa gayret edilmesini ileri sürmektedir. Halbuki Levant Kumpanyası yalnız kendi çıkarını düşünmekte, memleket yararını düşünmemektedir. Halbuki öbür memleketlerin Türkiye ile ticaretinde böyle bir tekelcilik görülmez. Eşit haklarla yönetilecek bir ticaret sonunda yüksek sanayiimiz, imalâttaki hüner ve zenginliğimiz, tacirlerimiz ve gemiciliğimiz bu memlekette geniş bir pazar kurabilecektir. Bugün Levant Kumpanyası bir tekelin olmadığını söyleyebilir. Fakat bu Kumpanyanın statüsünün bir maddesine göre, Türkiyeden getirilen ve İngiltereye sokulan her mal İngiltereden Türkiyeye ihraç olunan maddelere karşılık olmalıdır. Türkiyedeki her tacir ve imalâtcının bu konularda tam bilgi vermesi de şarttır. Bu madde, özellikle kumaş ihracatını artırmıştır. Ancak rekabet olmadığı zaman iyi sonuçlar veren bu madde, rekabet başlayınca işlemez olmuş ve İngilterenin durumunun sarsılmasına sebebiyet vermiştir. İşte bu madde bile tekelin varlığını ortaya koymaktadır.

Yazar, Türkiyede yapılan ilâçların çoğunun İtalyadan, İtalyanların aracılığı ile ithal edildiğini, böylece İtalyan ithalâtçı ve ihracatçılarına ve başka aracılara boş yere kârlar verildiğini açıklamaktadır. Bu paralara yükleme ve boşaltma giderlerinin iki kat olmasını da eklersek gerçek zararımız ortaya çıkar, demektedir. Levant Kumpanyasının ihtiyacı karşılayacak ithalât yapmaması yüzünden Hollandadan pamuk getirtildiğini de söylemekte ve bu Kumpanyayı acı dille yermektedir.

İtalyanların ve başka memleketlerdeki tacirlerin Türkiye ile fazlaca ticaret yapamadıklarını, Akdenizde seferler yapan İngiliz gemilerinin Türkiyeye de uğradıklarını, fakat Türkiyeden mal alamadıklarını, ancak Türk mallarını İtalyadan yükleyebildiklerini ve İngiltereye getirebildiklerini de sözlerine eklemektedir.

Hafif İngiliz kumaşı **Languedoc** sağlam olduğundan Türkiyede çok aranırdı. Türkler yerli kumaşlarını giyer, lüks olarak bu kumaştan giysiler yaptırırlardı. Bugün ise daha ucuz olan Fransız kumaşları İngiliz kumaşlarının yerini almıştır. İşlemeli İngiliz kumaşı olan ve yalnız Türkiye için dokunan **mahut** (mahoot) bugün de tutulmaktadır. Fakat kumaş ithalâtının çoğu Almanyadan yapılmağa başlanılmıştır. Pek çok kişi, İngiliz sanayicilerinin de Fransızlarınki kadar ucuz Languedoc kumaşı imal edebileceği

ve bu pazarın böylece yeniden ele geçirilebileceği fikrindedir. Çünkü, Fransızlar yünü İngiltereden daha ucuza alamamaktadır, işçi ücretleri de aşağı yukarı aynıdır. O halde sanayileri, hünerleri mi üstündür İngilizlerden? Manchester, Sheffield ve Birmingham imalâtcılarından üstün oldukları söylenemez.

Şunu söylemek gerekir ki, İngiliz kumaşları kadar ucuza imalât yapılamaz. Hele Türkiye pazarında çok tutulan ince ve işlemeli kumaşları Fransızlar yapamazlar. Türkiyeye ihraç olunan ve **londros** adı verilen sağlam kumaşı imal etmelerine imkân yoktur, imal etseler bile ucuza mal edemezler. Kısaca, ayni kaliteli kumaşlar İngilterede daha ucuza imal edilebilir. Fransızlar, herkesin çok beğeneceği bir kumas yapamadıkça, normal hallerde, İngiltere ile rekabet edemez.

Manchester imalâtcıları Bengal ve Surat ipeklilerini ve pamuklularını taklit edebilir ise Türkiyede çok geniş bir pazara konmuş olurlar; pamuk kadifeler, pazenler gibi kumaşların da satış şansını artırmış olurlar. Birmingham ve Sheffield malları da satış imkânları kazanır. Asya ve Avrupa yakasındaki Türkler bu çeşit İngiliz mallarına alışkın olup benzerlerine tercih ederler. Bugün, bu gibi mamuller İtalyanların aracılığı ile ithal olunmaktadır.

Keten kumaşlar da Türkiyeye ihraç olunabilir. Türkler, Mısırdan getirtilen seyrek ve beyazlatılmış keten kumaşlar giymektedir, sıcak havalarda keten kumaş giymeği de tercih ederler. Şimdiye kadar hiç bir Avrupa memleketi bu kumaşların benzerini yapmağı denememiştir. Halbuki İrlandada Mısırdan daha ucuza keten kumaş dokunabilir. Son zamanlarda fazla miktarda Alman keten kumaşı Türkiye pazarlarında görülmekte ise de onlar Mısır kumaşlarından düşük kalitelidir. Venedik mallarının da kalitesi düşüktür.

Doğu Hint Kumpanyası, Baffora, Cidde ve Süveyş yolu ile geniş ölçüde **muslin** getirmekte olduğu gibi başka memleketler de Türkiyeye muslin ihraç etmektedir. İngiliz muslinlerinin ihracı da iyi sonuçlar verebilir. İngiliz şalları İstanbulda çok rağbet görmekte olup Fransızların bunları da ucuz ve kaliteli olarak imal etmeleri imkânsızdır.

Levant Kumpanyasının tekeli o kadar ileri gitmiştir ki gerek statüde ve gerekse 29 Nisan 1785 tarihli bildiride, yükleme ve boşaltmalardan % 2 komisyon alınacağı yazılı olduğu gibi ayrıca Hükûmetten de yılda 5 bin pound almaktadır. Bunların yanında İstanbuldaki elçilik ile öbür limanlardaki konsolosluklara ödenen harçları da düşünmek gerekir. Bunlar hep ticaretin gerilemesinin sebepleri olarak düşünülmelidir. Çünkü, Rusyanın ticareti serbesttir, ne elçilik ve konsolosluk harcı vardır ne dispeç ücreti ne de başka bir ücret. Bu yüzden de ticaret hacmi artmaktadır.

Türkiyede elçi ve konsolosların çok geniş yetkileri vardır. Sultan kendi yetkilerinden bazılarını, kapitülâsyonlar gereğince, bunlara devretmiştir. Bu yüzden bir cinayet halinde bile kendi memleketlerinin kanunlarına göre hareket edebilir ve karar verebilirler. Levant Kumpanyasının statüsünde bunlara daha geniş yetkiler de verilmiştir. Halbuki başka memleketler bu gibi işler yerine ticareti geliştirme imkânlarını araştırmaktadır. Fransız Elçisi De St. Prieste, geniş ölçüde Fransız malı satmak için çalışmış ve bu çalışmalarında başarı da kazanmıştır. Rusya ise Karadeniz yolu ile Türk pazarını tutmak üzeredir. Tuna yolu ile Alman malları da kolayca İstanbula taşınabilmektedir. Tuna ağzında iyi olmayan Türk ve Yunan gemileri beklemekte ve bütün limanlara bunlar mal taşımaktadır. Bu sebeple, Akdeniz yolunun uzunluğu ve pahalılığı ortadan kalkmaktadır.

Yazar, bütün bu durumu güzelce ortaya koymakta, Türk pazarının elden çıkışına yakınmaktadır. Kitabına «karantina hükümleri» ni de (s. 497 - 503) ekleyen Eton, daha o zaman güzel bir pazar inceleme (market researche) örneği ortaya koymuş bulunmaktadır.

Kitabın bu bölümü, Türkiye üzerinde uluslar arasındaki ekonomik savaşın güzel bir tasviri olarak mütalâa olunabilir.

Mükiyeli Bir Sanatçı

FERİDUN ASRİ DURA

1923 doğumlu olan Feridun Asri Dura, Mülkiye'den yetişen sanatçıların resim alanında çalışanlarındandır. 1941 yılında girdiği Mülkiye'nin İdarî Şubesinden 1945 yılında mezun olmuştur. İlk görevi İçişleri Bakanlığı merkez teşkilâtındadır. Bundan sonra Adana, Aydın ve Denizli Maiyet memurluklarında bulunmuş; bu görevleri sırasında Feke, Nazilli, Söke ve Saraykköy kaymakam vekilikleri ile Kuyucuk ve Ortaklar Bucak müdürlükleri yapmış; Kaymakamlık Kursunu bitirerek Torul Kaymakamlığına atanmıştır. Daha sonra Hozat Kaymakamı olmuştur. 1954 yılında kaymakamlıktan ayrılan Dura, Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi'ne geçmiş ve bu Müessese'nin satış ve nakliyat servislerini yönetmiştir. 1956 yılında İktisat ve Ticaret Bakanlığı Millî Korunma Dairesinde görev almış, 1956-957 yıllarında bu Dairenin İzmir ve Adana Temsilciliklerini yapmış, 1958 yılında İstanbul Temsilcisi iken tekrar Kömür Satış ve Tevzi Müessesesi Müdür Yardımcılığına dönmüştür. Bugün de bu görevde çalışmaktadır.

Dura, 1963 yılında **Siyah İnci** adlı bir senaryo yazmış ve bu yapıtı o tarihte Sanayi Bakanlığınca takdirle karşılanmış; yurtta orman ve ağaç sevgisinin gelişmesine ve yakıt sorununun vatandaşlara açıklanmasına yardımcı nitelikte görüldüğünden Orman Genel Müdürlüğünce olduğu gibi Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumunca da kendisine birer takdirname verilmiştir.

Dura, empresyonist resim anlayışını benimsemiştir. Son zamanlarda yağlı boya renkli camlarla da tablolar yapmaktadır. **Balerinler** adlı ve 5000-5500 cam parçasından oluşan tablosu, üzerinde önemle durulması gereken bir sanat yapıtıdır. Dura, daha çok yağlı boya ile çalışmaktadır. Millî Eğitim Bakanlığı tarafından düzenlenen Devlet Resim ve Heykel Sergilerinin bazılarına katılmış ise de, henüz kişisel bir sergi açmamıştır. Dura'nın **Kasımpatları** adlı bir tablosu Millî Eğitim Bakanlığı Güzel Sanatlar Genel Müdürlüğünce satın alınmıştır. İstanbul Opera Binasının açılışı vesilesiyle 1969 yılında tertiplenen yarışmaya Resim ve Heykel dalında katılan Dura'nın yukarıda andığımız **Balerinler** adlı yapıtı jüri tarafından beğenilmiş, sergilenen 38 yapıt arasında yer almıştır.

Boş zamanlarını tümüyle resim çalışmalarına veren Dura, yakın yıllarda bir sergi açmağı düşünmektedir.

JAPON KALKINMASI

II.

Derleyen : **Mustafa BALABAN**

BATIYA KARŞI DAVRANIŞ

Japonyanın modernleşmesini gözden geçirirken ihmal edilmemesi gereken bir husus Japon halkının yabancı memleketlere karşı davranışıdır.

Daha önce zikredildiği gibi, Meiji devrinin halkı Batıya karşı son derece ihtiyatlı idi ve bunun neticesi olarak dışarda sermaye aramadı. Mamafih bu, onların kendilerini, yabancılara ve yabancı şeylere karşı dar bir anti-yabancı hislere kaptırdıkları manasına gelmez. Onlar yabancı tekniklerin Japonyaya sokulması için yabancıların istihdam edilmesinin hiç bir tehlikesi olmadığını düşünmüşler, yabancıları çekmek için onlara yüksek ücretler vermişlerdir.

Hukukî, askerî ve ekonomik millî faaliyetin hemen bütün sahalarında yabancı istihdam edilmiştir. Bu insanlar samimi ve ciddi idiler. Yalnız gerekli bilgiyi temin etmekle kalmamışlar, kendiliklerinden müşavir rolü oynamayı üzerlerine almışlardır.

Bundan başka, dışarıya öğrenciler gönderilmiştir. Bunlar Batı memleketlerinin ileri bilgilerini massetmişler ve Japonyaya dönüşlerinde liderlik mevkilerine gelebilmişlerdir.

Bunun neticesinde Japon halkı memnuniyetle Batı kültürünü kabul etmiştir. «Medeniyet ve Aydınlanma» moda olan bir deyim olmuştur. Bir zaman gelmiştir ki, halk arasında geleneksel kültürü küçük görme ve yeni olmak şartıyla, her hangi bir şeyle tatmin olma temayülü görülmüştür. «Hakuraihin» veya yabancı yapısı mamuller, aranılan şeyler haline gelmiş; yabancı elbiseler ve aksesuarlar giymek ve yabancı adetleri taklit etmek günün modası olmuştur.

Dikkatli tetkiklerden sonra çeşitli sert tedbirler de teklif edilmiştir. Meselâ, memleketin ilk Eğitim Bakanı, Arinori Mori, yazılı dilde Çin harflerinin kaldırılmasını, bunların yerine alfabenin konulmasını tavsiye etmiştir.

Meiji Japonyası böylece her şeyde âni değişiklik meydana getirmek istemiştir. Pek tabiî olarak, bu hareketin bazı menfi neticeleri olmuştur. Fakat, bunun Japonyaya Batı kültürünün sokulmasını mümkün kılan hareket olduğu inkâr edilemez.

Değerlerin Karışıklığı :

Batı kültürünün sokulmasında en büyük mesele, meydana gelen değerler karışıklığı idi. Bu ameliyede, memleketin sosyal, kültürel ve manevî birliğinin tahrip edilmesi tehlikesi vardı.

Bu tehlikeyle karşılaşan son Tokugawa devrinin entellektüel liderleri, cevabı, «Doğu ahlâkı ve Batı sanatı», «Japon ruhu ve Batı ilmi» gibi formüllerde aramışlardır. Fakat, gerçekte, bir medeniyet veya kültür bölünmez bir bütün olduğundan ve onun yalnız ilmî veya teknik yönlerini kabul edip gerisini dışta tutmak imkânsız olduğundan, böyle formüllerin etkisiz kaldığı görülmüştür.

Bu sebepten, Batı kültürü Japonyaya sokulduğu zaman, Batının değerlerinin geleneksel kültürünkilerle çatışma haline gelmesi kaçınılmaz olaydı. Mamafih, değer kalıpları uzun bir tarihin mahsulu olduğundan, yeni değer kalıpları, hayata karşı eski davranışların yavaş yavaş dağılmış olması neticesiyle, kolaylıkla yaratılamamıştır.

Meşhur Japon romancısı Soseki Natsume, Japonyanın modernleşmesinin, yabancı baskıların bir neticesi olarak, acele olarak başarılmış olduğunu, Japon halkının vicdan ve samimiyetinin kaybedilmiş olduğunu ve aldatma ile dolu bir sığ toplum meydana geldiğini ifade etmiştir. O, Rus - Japon Savaşından sonra Japonyadaki olayların temayülünü endişe ve bedbinlikle izlemekteydi. Kendisinin Japonyanın o sıralarda içine düşmekte olduğu tehlikeyi tam bir şekilde belirttiği söylenebilir.

Bununla beraber, Batı kültürünün Japonyaya sokulması mutlak şekilde gerekli idi. Bu ameliye değerlerde bir karışıklığa sebep olmuş olsa bile, hiç bir geri dönüş imkânı yoktu.

MİLLETLERARASI KUVVVET MÜCADELESİ

Bu, değerlerdeki karışıklık olayının Japon halkının dikkatini çekmeye başladığı sıralarda, Japonya diğer sahalarda güçlüklerle karşılaşmaya başlıyordu.

Bir kere, milletlerarası siyasetlerin sert gerçekleri artan ciddiyetle kendilerini hissettirmekteydiler. 1894 - 1895 Çin - Japon Savaşına kadar, Japon diplomasisinin gayesi açıktı ve yalnız millî bağımsızlığın korunmasından ibareti. Buna binaen, Japonya Çin ile savaşa tutuştuğu zaman, hemen hemen her Japonun desteğine sahip olmuş ve Japon halkı zaferden büyük sevinç duymuştur.

Çin - Japon Savaşındaki zafer Japonyanın bağımsızlığını sağlamakla beraber, Japonyanın milletlerarası arenadaki problemlerinin bitmiş olduğunu ifade etmemiştir. Tam aksine, daha

kuvvetli hale geldikten sonra, Japonyanın milletlerarası kuvvet mücadelesine karışmaya zorlanması mânasına gelmiştir. Çin - Japon Savaşındaki zaferi üzerinde memleketi boydan boya saran buyuk sevinç ortamında, Japonya aniden Rusyanın liderliği altında üç devletin mudahalesiyle karşılaşmıştır.

Tabiatıyla, Japonyanın, zaferin mükafatı olarak Liaotung Yarımadasını talep etmekle akıllıca hareket edip etmediğini tartışmak mümkündür.

Mamafih, Rusyanın müdahalesi tamamen bencil maksatlardan doğmuştur ve bu, üç devlet tarafından yapılan mudahale neticesinde Japonya tarafından Liaotung Yarımadasının iadesinden az sonra, İngiltere ile birlikte, bu üç devletin Çinden uzun vadeli kira ile stratejik yerler elde ettikleri zaman aşikâr hale gelmiştir.

Üç devletin müdahalesinden önce, Japon halkı, Batıya karşı ihtiyatlı bir tavır takınmakla beraber, onu göklere çıkarıyordu. Japonlar Japonya bir medenî devlet haline gelip Batının ileri memleketleri arasına girerse, barış ve sükûnet ümid edebileceklerini düşünüyorlardı. İşte tam bu gayeye ulaşma imkânı belirdiği sırada, Japon halkı dünyanın büyük devletleri arasında sert bir mücadelenin cereyan etmek olduğunu anlamıştır.

Çin - Japon çatışması sırasında, savaş şarkıları, ana tema olarak, meselâ, ilerlemenin geri maziyi yeneceğini ifade ederek, neşeli bir tonda idi. Tersine, 1904-05 Rus - Japon Savaşının şarkıları ton olarak karanlık ve hüzünlü idi. Bu belki Japonyanın milletlerarası kuvvet mücadelesinde karşılaşmaya zorlandığı sert mücadelenin başlangıcının timsalidir.

Tarımsal Durgunluk :

Bu sıralarda, Japonya dahilde artan engellerle karşılaşmakta idi. Yani, memleketin ekonomik modernleşmesini destekliyen önemli bir sütun vazifesini görmüş olan, tarım gibi ekonominin geleneksel sektörlerinde büyüme hızı düşmeye başlamıştı.

İlk olarak, Japonya daima ekilebilir arazi kıtlığından ve yüksek bir nüfus kesafetinden mustarip olmuştur. Japonyanın tarımı geleneksel metodlarla gelişmeye başlarken, bu arazi kıtlığıyla karşı karşıya gelmiştir. Bunun neticesi olarak marjinal araziler, maliyetlerde bir yükselmeye sebeb olarak işlenmeye başlamış ve bu da sırasıyla üretimin artış nisbetinde bir yavaşlama meydana getirmiştir.

Nazari olarak, tarımsal üretimi, gelişmiş tarımsal teknikler kullanarak eskisi gibi ayni nisbette geliştirmek mümkündü. Diğer bir deyimle, tohumlar ve fideler, gübreler, sulama, drenaj ve tarımsal makinalar gibi sahalarda ıslahat yapmak mümkün idi. Fakat, arazi ve sermaye ile ilgili ıslahat küçük çapta yapılamazdı.

Çiftlik arazileri küçük parçalara bölünmüş ve mülkiyet küçük çaptaydı. Bu, sermaye ve arazi ıslahatının yapılmasını imkânsız kılıyordu. Bu maksatlar için yatırımlar ekseri arazi sahipleri için çok pahalıydı.

Bundan başka, köylerde hâlâ bol ve ucuz iş gücü mevcuttu. Japonyada süratli ekonomik gelişmeye paralel olarak, köylerden şehir ve modern sınai bölgelere büyük bir iş gücü akışı vardı. Bununla beraber, tarım işçilerinin mutlak sayısı 1868 den 1930 yılına kadar hemen hemen hiç bir değişiklik göstermemiştir. Binnetice, arazi sahipleri bakımından, pahalı yatırımlarla verimliliği yükseltmektense, bol miktarda mevcut olan ucuz işgücüne güvenmek onlar için daha kolaydı.

Askerî Masraf Yükü :

Meiji devrinden itibaren, Japonyanın askeri masrafı muazzamdı ve az sonra millî gelirin % 10 hanne geldi. Bu, neticede sanayie yapılan yatırımların azaltılmasına sebep oldu. Tabiatıyla, Japonyanın bağımsızlığını korumak için gerekli askeri kapasiteyi tatmin etmek güçtü. Bununla beraber, Japonyanın Avrupa memleketlerinden önemli ölçüde daha fakır olması vakıasına rağmen, askeri sahada onlara yetişmeye gayret etti. Bunun neticesi olarak, Japonya, ekonomik kapasitesine uymayan nisbette kuvvetli bir askerî devlet haline geldi ve buna bağlı malî yüke katlanmak mecburiyetinde kaldı.

Bir iktisatçı, şayet Japonyanın, Çin - Japon savaşlarından kaçınabilseydi, askerî masraflarını yarı yarıya indirebilmiş olacağını, masraflardaki bu indirme ile arazi vergisinde önemli bir indirim ve özelikle tarım için yapılacak harcamalarda bir artış yapmasının mümkün olacağını ifade etmiştir. Önemli olan şey, bu yapılmış olsa idi, memleketi nihai olarak millitarizm yoluna sevketmiş olan tarımsal toplumların huzursuzluk ve tansiyonunu önlemenin mümkün olabileceğinin iddia edilebileceğidir.

Bu her halde çok güç olacaktı, fakat, buna rağmen, daha akıllı bir yol olduğu bellidir.

Birinci Dünya Savaşı :

Bir diğer şart, kısmen, bu tarımsal durgunluğun sorumlusu idi. Japon ekonomisi uzun bir zamandanberi enternasyonal ödemelerinde kronik bir dengesizlikten mustaripdi. Bu belki, kıt tabii kaynaklarıyla âni ekonomik gelişme geçirmiş olan Japonya gibi memleket için kaçınılmazdı.

Daha spesifik bir ifade ile, Japon ekonomisi Birinci Dünya Savaşı sırasında emsalsiz bir refaha ulaşmıştır. Ödemeler dengesindeki dengesizlik kaybolmuş ve ihracat süratle yükselmiştir. Mamafih, bu âni hamle (bum) karşısında, Hükûmet kısmen, enflâsyonun doğmasına katkısı olan, bir yeterli malî siyasete sahip değildi. Milletin önemli bir kısmı reel gelirdeki düşmeden mustarip olmuştur.

Birinci Dünya Savaşının sona ermesiyle, ihracat süratle geriledi ve ticaret hadleri kötüleşti. Süratli bir enflasyondan sonra, Japonya devamlı bir süre içinde emtia fiyatlarında bir düşme ile karşılaştı. Böylece, modern sanayiler, yaşıyabilmek için, modern teknikler getirerek,

yani büyük yatırımlar yaparak verimliliğin yükseltilmesi manasına gelen rasyonalizasyon tedbirleri almak mecburiyetinde kaldılar.

Çift Ekonomik Yapı :

Bu rasyonalizasyon ameliyesi ekonominin geleneksel sektöründe vuku bulmadı. Netice olarak, bu rasyonalizasyon yoluyla modern sanayilerde verimlilik ve sermaye yatırımı artmış olmakla beraber, geleneksel sektördeki verimlilik ve ücretler değişmemiş, böylece iki sektör arasında bir büyük uçurum meydana gelmiştir.

En tipik misal şehirlerdeki modern sanayilerde istihdam edilen işçilerle çiftçiler arasındaki farkta görülmüştür.

Tarım dışındaki geleneksel sektörde, ücretler, bir diğer talihsiz insan sınıfı yaratarak, düşük kalmıştır. Bu şekilde Japon ekonomisinde bir geniş bölünme yaratmıştır.

Bu, dahili piyasanın devamlı genişlemesini önlemiş ve bu şekilde ekonomik büyümeyi saptırmıştır. .

Daha düşük hayat standardını kabul etmeye zorlanmış olanlar daha imtiyazlı ve modern bir hayat tarzını sürdürebilenler karşısında kıskanç ve zıd hale gelmiştir.

Bu insanların, özellikle çiftçilerin memnuniyetsizliği, sosyal değerlerdeki karışıklıklarla birlikte, Japon halkının daha sonra aşırı bir ideolojiye dönmesine yol açan şartları yaratmıştır. Karışık enternasyonal çevrede halkın huzursuz olması vakıası onların başkalarını dışarda bırakan bir siyasete dönmelerine sebep olmuştur.

Bundan başka, 1920 lerden itibaren üstün vasıflı liderlerin bulunmayışı vakıası, Hükûmetin, direkt olarak dahili memnuniyetsizlik problemini halletmesi yerine, halkın gözlerini dış maceralara çevirme gibi kolay bir metodu seçmesine zemin hazırlamıştır.

SAVAŞ SONRASI SAFHASI

1945 yılında sona eren pervasız savaş Japonyaya büyük yıkım getirmiştir. Şehirlerin çoğu yakılmış, sanayiler tahrip edilmiş olup, hayatı devam ettirmek için gerekli gıda çok kıt bir durumda idi.

Japon Hükûmeti, tam bir çözülme halinde bulunan memleketin ekonomisini eski haline getirmeden önce, halka gıda vermekle işe başlamak mecburiyetinde kalmıştır. Savaş sırasında pervasız bir şekilde çıkarılan banknotlar tarafından yaratılan enflasyon da büyük bir problemdi.

İşgal Reformları :

Mamafih, savaştaki yenilgi, ayni zamanda, yeniden millî doğuş için fırsat temin etmiştir.

Japonyanın sosyal yapısını değiştirmek istiyen işgal makamları, nihai etkileri olarak daha sonraki ekonomik gelişmeyi kolaylaştıran organizasyonla ilgili değişiklikler meydana getirmiş olan, çeşitli reformları yürürlüğe koymuşlardır. Özellikle önemli olanları, arazi reformları idi. İkinci Dünya Savaşından önce, tarımsal gelişmenin yavaşlıyan hızı bir önemli mesele idi; bunun sebebi teknik değil fakat yapısal kusurlarda bulunuyordu. Bu sebepten, özellikle kayde değer ki kiracı - çiftçinin, arazi reformu vasıtasıyla, kendi arazisini elde ettikten sonra, daha fazla üretmek arzusu artmıştır.

Bundan başka, enflasyon neticesinde şehirlerde toplanmış olan servet tekrar kırsal bölgeye dağıtılmıştır. Bu, tarımsal kooperatiflerin yayılması ve savaştan sonra tanıtılan haşeratle mücadele ilâçları, tarımsal kimyevi maddeler ve mekanik âletler gibi yeni tekniklerin kullanılışıyla birlikte, üretimin yükseltilmesine yardım etmiştir.

Sanayiinin gelişmesi ve tarımsal verimliliğin parelel büyümesi ekonomik gelişme için arzulanan bir durumdur ve bu durum İkinci Dünya Savaşından sonra Japonyada sağlanmıştır.

Tarımsal işçilerin sayısı 1950 yılındaki % 45 den 1967 de % 19 za düşmüştür ve bazı hallerde şehir bölgelerindeki işçi talebine cevap olarak çiftlik işçilerinin mutlak sayısında bir düşme olmuştur. Bu şartlar altında bile, tarımsal üretimin yılda ortalama % 2.4 nisbetinde arttırabilmiş olması şayanı dikkat bir başarıdır.

Arazi reformu meselesinin işgal öncesinde bile Japonya da tetkik edilmekte olduğu ve tedbirlerin hazırlanmakta olması vakıası özellikle önemi haizdir. Bir program ne kadar iyi olursa olsun, dışardan empoze edildiği zaman, daima iyi netice vermiyor. Japonyada tarım konusunda, verimliliği arttırmak için arazi reformu üzerindeki tetkikler daha savaştan önce başlamış bulunuyordu, fiili durumların tam etüdleri yapılmıştı ve böyle etüdlere istinaden yapılan plânlar iyi neticeler vermiş bulunuyordu.

Bu hazırlıklar arazi reformlarının Japonyadaki fiili şartlarla uyuşmasını sağlamış ve programın başarı kazanmsına büyük ölçüde katkıda bulunmuştur.

Bundan başka, arazi reformu, işçi sendikalarının gelişmesi ve «zaibatsu» ların (büyük malî tröstler) infisahı ile birlikte, servetin dağılımını eşitleştirmeye ve böylece Japonyanın ekonomik temelini genişletmeye yardım etmiştir. Diğer bir ifade ile, iç pazarı genişletmiş ve bu şekilde daha fazla sanayileşmeyi mümkün kılmıştır.

Savaş sonrası Japonyada, mamuller ilk olarak büyük miktarlarda iç pazarda üretilmiş ve satılmışlar, bu ameliye ile, maliyetler indirilmiş ve sonra ayni mamuller dışarıya ihraç edilmişlerdir. Savaştan önce, pamukta olduğu gibi, ihraç pazarında rekabet edebilecek bir durumda kalmak için, maliyetler düşük ücretler yoluyla indirilmiştir. Böylece, Savaş sonrası devrindeki durum tamamen değiştirilmiş bulunmaktadır.

Ekonominin Rehabilitasyonu :

Bu yapısal reformlara istinaden, ekonominin modern sektörü şayanı dikkat gelişme kaydetmiştir.

Savaşın ve tahribatın sebep olduğu geçici gerilemeleri düzeltmek, savaşı takip eden geçici kargaşıklık devri geçtikten sonra nisbeten kolay olmuştur. Yapılması gereken şey ekonomik gelişmede ileri memleketlerin tecrübesinden faydalanmak ve buna göre hareket etmekti.

Bundan başka, Japonyanın savaş sırasında maruz kaldığı tahribat maddi idi. Japon halkının en önemli yönü, yani, ferdin kapasitesi hiç zarar görmemişti.

Daha önce ifade edildiği gibi, Japonya eğitimsel gelişme üzerinde büyük gayretler sarfetmiş bulunuyordu ve bundan dolayı, o sırada yüksek derecede yeterli ve bol işgücünün mevcut olması Japonya için son derece önemli bir avantajdı.

Bu cins kaliteli iş gücüne sermaye temin edildiği zaman, üretimin süratle yükselmesi pek tabiidir.

Savaş sonrası Japonyada, yabancı memleketlerle mukayese edilirse, yıllık mal üretiminin son derece yüksek bir nisbeti sermaye birikimine yöneltilmişti. 1962 yılında, toplam sabit değerlerin gayri safi millî hasılalada işgal ettiği nisbet Birleşik Amerikada da % 16.0, Fransada % 19.6, Almanyada % 15.3 ve Japonyada % 34.4 idi.

Bunu mümkün kılan şey Japon halkının yüksek tasarruf eğilimi, yatırım yapmak hususundaki kuvvetli arzuları ve çeşitli yatırım fırsatları ve ayni zamanda Hükûmet tarafından alınan bilgili faiz siyaseti olmuştur.

Bu sermaye, savaştan sonra büyük ölçüde Japonyaya getirilen yeni teknoloji ile birlikte, artan üretime katkıda bulunmuştur. Savaş öncesi ve sırasındaki gergin devre zarfında, ileri sanayi memleketlerinden pek az teknoloji Japonyaya ithal edilmiştir, buna mukabil savaş sonrası devresi büyük bir akışa şahit olmuş, ve bunu her çeşit yeni teknolojide dünya çapında bir gelişme izlemiştir. Bunun neticesi olarak, yalnız üretim arttırılmakla kalmamış, fakat aynı zamanda pamuk ve tabii kauçuk gibi maddelerin ithalatın da bir tasarruf yapmak mümkün olmuş ve ithalâta bağlılık derecesi yükselmemiştir.

Bundan başka, bu yeni teknoloji ithali yeni yatırım fırsatları sağlamış ve sermaye birikimini daha da teşvik etme etkisini göstermiştir.

Üretimde yükselme ile Japonyanın ihracatının istikrarlı bir şekilde yükselmesi önemlidir. Özellikle, dışardan ithal ettiği ham maddelere güvenen Japonya gibi bir memleket için, ihraç ticaretinin genişlemesi önemi haiz bir meseledir. Japon ihracatı, dünya ticaretinin genel genişlemesinin yardımıyla, dünya ticaretinkinden daha yüksek bir nisbette artmıştır. 1958 ile 1963 arasındaki beş yıllık devre zarfında dünya ihracatının % 41 nisbetindeki artışına karşılık, Japonya % 100 nisbetinde bir artış kaydetmiş, ve bu devre içinde ithalata bağlılık derecesi sabit kalmıştır.

Hükûmetin Rolü :

Memleketin önemli ekonomik gelişmesi münasebetiyle, birbirini izliyen hükûmetler Meiji Hükûmeti kadar büyük bir rol oynamamışlardır. Mamafih, enflasyon 1948 yılında had bir hale gelince, Hükûmet, halk arasında memnuniyetsizliğe sebeb olabileceğini pek iyi bilmekle beraber, ekonomik rehabilitasyonun yararına bir deflasyonist siyaset icra etmiştir.

Üstelik, savaş sonrasında, milletlerarası işbirliği ve barışa vakfetme üzerine istinad eden bir dış siyaseti kabul etmiş olmanın bir neticesi olarak, Hükûmet, savaş öncesi devresine nazaran, savunma masraflarını minimumda tutabilmiştir. Bundan başka, güç savaş sonrası yılları zarfında, Hükûmet memleketin ekonomisine, gelecekte beklenebilecek olan zor ekonomik çevre içinde yaşıyabilmesini sağlıyacak kapasiteyi vermeye çalışmıştır. Bu maksatla, memleketin takip etmesi gereken yönü göstermiştir.

Tam Meiji devrinde hükûmet memurlarının modernleşmenin teşvikine büyük ölçüde katkıda bulundukları zamanda olduğu gibi, savaş sonrası devrinde de, ekonomik siyasetlerin tertibinin kendilerine tevdi edilmiş olduğu memurlar memleketi ekonomik gelişmeye sevketmede kaptan rolü oynamışlardır.

Bunların en önemli başarılarından biri Japonyanın sınai yapısının sofistikasyonunu (sophistication) plânlamış olmaları ve onu 1950 lerde süratle icra etmiş olmalarıdır. Onlar 1950 lerin başlarında memleketin ihracat ticaretindeki önemin, toplam ihracatın hâlâ yarısını işgal eden hafif sanayi mamullerinden ağır sanayi ve kimya mamullerine çevrilmesine karar vermişlerdir. Bu dönüşü başarmak için dikkatli plânlar hazırlandıktan sonra, bunları yürürlüğe koymaya devam etmişlerdir.

İnsan başına $ 300 dolarlık bir ekonomik seviyenin bulunduğu yerde, onu beslemek için uygun bir sınaî yapı vardır. Japon ekonomisinin mahdud yıllar süresi içinde bir seviyeden diğerine bu geçişi başarabilmiş olması vakıası, yüksek ekonomik gelişme nisbetinin bir diğer görüntüsüdür.

İyi Talih :

Japonya tarafından gerçekleştirilen bu şayanı hayret ekonomik kalkınma ve gelişme, kısmen, iyi talih yardımı ile olmuştur.

Savaş sonrasının dünya çapındaki teknoloji yenilikleriyle, tabii kauçuk konusunda görüldüğü gibi, sentetik mamullerin çıkışı ham maddelerin önemini azaltmıştır. Bundan başka, yeraltı kaynaklarının büyük çapta işletilmesiyle, satın alıcının durumu kuvvetlenmiştir ve Japonyanın küçük bir ada memleketi olması vakıası, şimdi dahili ulaştırma kolaylıklarının büyük ölçüde genişletilmesiyle bir avantaj haline gelmiştir. **Dev teknelerin artan ölçüde kullanılmasıyla, de-**

niz ulaştırması araziye bağlı sistemler üzerinde açık bir avantaja maliktir.

Japonya gibi büyük bir nüfusa, yüklü ve kıt tabii kaynaklara sahip bir küçük arazi sahasına sıkışmış bir millet için, bunun savaştan önce bir handikap telâkki edilmesine rağmen, artık bugün doğru olmaktan çıkmıştır. Bu, gerçekte, Japonyanın iyi talihidir.

Geçmişten Dersler :

Meiji insanları bir acayip ve kuvvetli medeniyetle karşılaştıkları zaman, onu büyük istekle izlemişler ve bir kere kabul ettikten sonra, onu kendi çevrelerine uydurmuşlardır.

Yine, İkinci Dünya Savaşında emsalsiz yenilgi olayı ile karşılaştıkları zaman, onlar yeniden inşa işinde belki dünya tarihinde bilinmeyen bir derecede sebat etmişler ve başarı kazanmışlardır.

İnsan hayatında olduğu gibi, bir millet de bir çok iniş ve çıkışlarla karşılaşma durumundadır. Japonyanın gelecekte kendi hissesine düşen güçlüklerle karşılaşması muhtemeldir. Mamafih, bu geçmiş yüz yıllık modernleşmenin tarihine bakarak, Japon halkı ilerdeki yıllarda ihtiyaç duyacağı güveni bulabilir diyebiliriz. Çünkü, kriz anlarında, onlar hiç bir zaman ümitsizliğe kapılmamışlar ve her hangi bir meydan okumayı kararlı bir şekilde kendi güven ve sarsılmaz bağımsızlık ruhunun desteğiyle azim ve bilinçli gayretlerle karşılamışlardır.

Japon halkının müteşebbis karakteri, onların adaptasyon kabiliyeti ve büyük meydan okuma karşısındaki azmi Japonyanın yüzyıllık modernleşmesinin anahtarı bu vasıflarda bulunmaktadır.

DERGİNİN NOTU : Bu yazının (I) inci kısmı, (15) inci sayımızda yayınlamıştır.

Feodal Japonya'dan bir anı..

Kaymakam Nakil ve Tayin Yönetmeliği

YENİDEN ELE ALINDI

Memleketimizde memur genellikle sıkıtı çeken sınıftır. Bunun maddî yönü kadar manevî yönü de kayda değer. Bilhassa, çeşitli kademelerde bulunup yurt gerçeklerini gören, basit hal yollarına vakıf olan hizmet aşkı ile dolu memurun elinde gibi görünen imkânları çok zaman kullanamaması kadar büyük ızdırap kaynağı olamaz. İdareci, bu memurun en yukarı kademesini teşkil ettiği, çok şeyin mes'uliyetini taşıdığı halde uzun yıllar maddî ve manevî sıkıntının timsali olmuştur denebilir.

Bunlar yetmiyormuş gibi, idareci, bir asrı aşan bir devrede kaderini bazı kimselerin insafına terketmek mecburiyetinde de kalmıştır. Bu kimseler, Osmanlı Devrinde, saray ve onun etrafı; Meşrutiyette, yarı komiteci havasındaki parti kodamanları; Cumhuriyetin ilk devirlerinde, tek partinin erkânı; çok partili hayata girildikten sonra ise, particiler ve onların arzusuna göre hareketi prensip sayan Bakanlık Erkânı olmuştur. Ve'hasıl, hangi devir mevzubahis olursa olsun, İdareci, mesleğinin ve yurt gerçeklerinin sesine göre rahatça hareket etme imkânına tam olarak kavuşamamış, daima şahsî veya zümrevî emellere hizmeti reddettiği müddetçe naklolmuş, takibata uğramış, sukutu hayallerin içinde yoğrulup durmuştur.

Bu çilekeş idealistlerin ancak hayallerinde gördükleri nakil ve tayin esaslarının bir prensibe bağlanması hususu, ilk defa 2/11/1960 tarihinde gerçekleşmiştir diyebiliriz. Birçok eksik noktası olmakla beraber, bu tarihte çıkarılan Yönetmelik meslek yönünden bir merhaledir. Bilâhare yapılan değişikliklerle tamamlanmaya çalışılan Yönetmelik, meslek yönünden bir ileri noktaya daha gelindiğini gösteren belirtiler gerçekleştiği takdirde, 1970 başlarında, modern bir zihniyetle yepyeni bir şekil almış olacaktır.

Bakanlıkta birkaç yıldır esen anlayış havasının bir neticesi olarak bir taraftan taşra temsilcileri Ankarada toplanır yönetmelik hakkında mütalealari sorulurken, diğer yandan meslek kuruluşlarının görüşü de alınmakta; Bakanlıkta, Müsteşar Muavininin başkanlığında meslek kuruluşlariyle daimi bir Komite meslek problemleri üzerinde uğraşmaktadır.

Eşdeğer hizmet fikrinin realize edileceği yeni Yönetmelikle en mühim netice alınacaktır. Artık, meslek bir kül halinde mütalea edilecek; kaymakamlık, vali muavinliği, müfettişlik ve merkez hizmeti sadece mesleğin dalları ve zaman zaman herkesin hizmet yapması gereken bölümleri olacaktır. Tıpkı şark hizmeti gibi.. Mesleğin bazı bölümleri cazip, bazıları değilse, bunlar hatır ve dostluklara göre değil; birer vazife olarak herkesçe ifa edilecektir.

Bu konuda meslek kuruluşları ve taşra, görüşünü bu yolda ifade etmiştir. Taşra Temsilcileri yerlerine dönerken, Sayın Bakan ve Müsteşara mukaddes bir emanet gibi bu neticeyi sağlamalarını rica ederek Ankaradan ayrılmışlardır. Şimdi söz Bakanlık Erkânınındır. Bütün meslek, şahıs ve teşekkülleriyle birlikte susmuş kendilerinden gelecek sesi beklemektedir.

Mülkiyeliler Birliği olarak, asırların uyuşukluğunu silecek çabaları takdirle karşılarız.

MÜLKİYELİLER BİRLİĞİ

ÇATIŞMA KONUSU OLAN ÜNİVERSİTE REFORMU

André PİETTRE

Ayaklanmaya kadar gitmemiş olan bir fakültenin imtihanlar için aldığı karar genelleşirken, Fransız üniversite sistemini batırmak tehlikesi gösteren demagoji dalgasının yerinde olmadığını belirten çok önemli bir ses yükseldi. Henüz herşeyin ortaya konulduğu söylenemez elbette. Güz sınavlarının aşırı derecede hafifletildiği ve yaz dönemi imtihanlarının, birinci ve ikinci yıllarda, yarı yarıya indirilmiş derslere yapılacağı bilinmektedir. Bu, dalgaların köpüğüdür yalnızca; dalgaların nereden geldiğini de görmek gerek.

Gerçekte, Fransız üniversite sistemi, şöylece özetlenebilecek esaslara uygun bir tereddütler ummanında bulunmaktadır: Fransız halkı, geçen Haziran seçimlerinde, büyük bir çoğunlukla, Mayıs ayaklanmasını yerinde bulmadı; üniversite reformu çalışmalarında ise, bu ayaklanma kabul edilebilir görülmektedir. Bu tehlike, yetkinin otomatik olarak «azılılar» a verilmesinden doğmamaktadır. Karşı koymalara bir çare ararken kötülüğü, asıl hastalığı onun kökünde saklı tuttu. Bir yetki buhranını doğurdu adetâ ve herşeyi değiştirmek isterken de Mayıs huzursuzluğunu uzatan bir karışıklık, tereddüt ve kuşku havası getirdi.

Halbuki, ayaklanmadan önce de herşeyin mükemmel olduğu söylenemez; nitekim, ayaklanmadan sonra da herşey kolayca halledilememiştir. Fakat, girişilen hareketin yerinde olup olmadığını sormak için, Descartes'ın ülkesinde bugün de var olan sağduyu sahiplerinin bulunduğunu söylemek isteriz.

Fakültelere ve hattâ liselere sokulan politikayı ve politikanın anlaşmazlıklarını ve saçmalıklarını atmakla işe başlamak en çıkar yoldur. Politik bölünmelerle, ortak bir yapıta katılma ilkesi bozulmuş olmuyor muydu «Elverişli» seçimlerle olsa bile, karşı öğrenci kümeleri arasındaki demagoji yarışı hızlanmıyor muydu? Sınavlar konusunda alınan kararlar bu konuda ilk ayrılık örnekleri değil miydi? Boşluktan ve başıboş tatillerden bıkmış olan gençliğin öğrenime yeniden başladığı sırada sonu kötü olacak gereksiz tartışmalara ve incir çekirdeğini doldurmayan konuşmalara başlamanın gereği ne? Böylece harcanan zaman, çalışma ve güç kaybı hesap ediliyor ve gereğini anlayamadığımız duvar gazeteleri, bildiriler ve afişler bolluğunun daha ciddî bir öğretim için elverişli bir hava mı olduğuna inanılıyor?

Haklı olarak, reformcular, öğretim üyeleri ile öğrenciler arasında küçük küme çalışmaları hazırlayarak daha sıkı bir ilişki kurulmasını istiyorlardı; ama, üniversiteyi karmaşıklığa götürmektedirler. Büyük bir delikli süzgeçe benzetebileceğimiz bakaloryadan sonra, çalışma alanı endişesi bir yana itilerek, en kötümser ve tehlikeli işsizler yaratmanın tehlikeleri göze alınarak, bütün seçme olanakları ortadan kaldırılmak mı isteniyor? Demokrasi bu mudur? Bu, demagojiye gidiş değil de nedir? 1966 dan 1968 yılına kadar, bakalorya verenlerin sayısı 105.839 dan 169.390'a yükselmiştir (Kabul edilenlerin sayısı ise % 49,8 den % 81,5'e yükselmiştir). Öğrencilerin sayısı ise, 1961/1962 de 232.610 iken bu yıl 600 - 650.000 olmuştur. Bu rakamlar yalnız iki yıl için midir? Fransa'nın, bu yeni enflâsyon içersinde bulunan tek Avrupa ülkesi olduğu bilinmiyor mu? (1).

---

(1) Avrupa Topluluğuna dahil ülkelerden bazılarında kayıtlı öğrencilerin sayısı şöyledir :

	Fransa	Almanya	İtalya
1961/1962	232.610	224.167	287.000
1965/1966	413.756	270.674	404.938
1966/1967	514.000	272.038	425.466

Fransa'nın son rakamında, resmi ve özel yüksek okullarda kayıtlı bulunan 67.000 öğrenci dahil değildir. 1961/1962 ye göre 1966/1967 arası Fransa'da % 121, Almanya'da % 21,3 İtalya'da % 48 dir. Savaş sonunda üniversitelerinin sayısını bir katına çıkarmış olan İngiltere'de, 1697/1968 yılında 197.000 üniversite ve 90.000 kadar da öğretmen okulu öğrencisi bulunduğu söylenmektedir.

Mayıs olaylarının doğumundan önce üzerinde durulan hususlar vardı. Öğretim konuları arasında ilişki kurulması, daha fazla kolaylık sağlanması, «geçitler» in artırılması bunlar arasındadır. Buna ulaşmak için yüzyıllık fakülteleri yıkmak, bunların yerine de bir vehimden ibaret olan U.E.R. i getirmek mi gerekti? Biraz anlayışlı olalım: yıkıcı olan bir anlayış içinde, ilkeye, bu ilkenin varlığından daha çok karşı konur.

Böyle koşullar içinde, büyük yönetim fikrinin sonuçlarını nasıl açıklayabileceğiz. Çok yönlü eğitim övülmektedir. Halbuki bunun bir gereği yoktur. Birbirine yakın önemli iki eğitim konusu vardır, ki bunlar da hukuk ve ekonomidir. Bunun en büyük kanıtı ise, hukukçuların ve ekonomicilerin kurdukları uluslararası iki büyük dernektir. Kaç girişim ve yönetimde, her iki eğitim konusunda da bilgiyi gerektiren iş önerisi yapılmıştır.

Ekonomik temel öğretimi kurmuş bulunan 1960 reformu, hukukçular ve ekonomiciler için önemli bir adım sayılmıştır. Her iki eğitim dalı için ortak bir ilk sınıf, bir çok bakımlardan önemliydi. Bu, bir başlangıç ve sentez yılıdır, siyasal bilimlerin genel nitelikteki hazırlık yılı gibidir. Bu yıl içinde, öğrencilere, sosyal bilimlerin geniş ufuklarına açılma ve konunun temelini öğrenerek kesin seçmeye gitme olanağı verilmiş olmaktadır. Ortak olan bu birinci yıl, yapılmakta olan çalışmalarda ortadan kaldırılmaktadır. Çok yönlü eğitim anlayışının bir zaferidir bu da.. «Zamanımızda özlemi duyulan tek şey yeni bir Molière'dir» diyen kimdi?

Gerçekte, ayaklanmanın, o büyük karmaşasının ötesinde ele alınması gereken derin bir nedeni vardı. Bu, bir yandan gerçeğe dayanmayan fikirlerin ve öte yandan da fikirsiz bir gerçeğin eğitimi demek olan bir eğitim sisteminin tam bir eleştirisidir. Bu, yapmacık bir pencere değil de aynı derdin yüzü ve arkasıdır.

Gerçeğe dayanmayan fikirler.. Sonucu olmayan varsayımlar.. Sokutlaşamayan soyut düşünceler. Düşünceye dayanmayan teknik. Eğitimimizin en büyük noksanlıklarının bunlar olduğu kanısındayım. Uygarlığın tanımı olan değerler ile ilgisi bulunmayan dilbilgisi ve gereksiz eski diller, gerçek sorunların yapmacık bir kurama feda edildiği ekonomi, kendi terimleri içine kapanıp kalmış felsefe ne kazandırır insana; bu sistem, kültür kaynaklarından olduğu kadar hareket halindeki gerçeklerden koparak kendi içine kapanmakta ve kısırlaşıp gitmektedir. Burada bir reform yapılması gerekiyordu aslında. Bu reform, ayrıntılarla yüklü, esastan mahrum olan programların reformu değil, çağdaş yöntemlere dönük, hem somutulan ve hem de ana fikirlere yükselme olanaklarının araştırılması reformudur (burada Gaston Berger gibi bir düşünürü anımsıyoruz).

Mayıs ayaklanmasının - anlamsızlıkların ötesinde - bir anlamı varsa, bu, amaçsız bir gelişmeden başka bir amacı olmayan, bütün istekleri yerine gelmiş, kendi özüne, kendi tekniğine, kendi rahatlığına ve kendi maddî hayatına kapanmış bir toplumun boşluğunu da ortaya koymasıdır. İyi insanların acınmasının nedeni de budur. Bunların temsilcilerinden biri, 1960 yılından bu yana kendilerinin «sandalyasız generaller» olduklarını söylüyordu, umutsuzca söyleniyordu bu.

Vaktiyle fikirleri ve gelenekleri destekleyen aile, vatan, din ve ilerleme inancına kadar her şeye kuşku ile bakılmaktadır bu gün. Gençlerin bunalımı, o zamanki başbakanın da dediği gibi, bugünkü nüfus artışı bir yana bırakılacak olursa, Ortaçağ sonlarındaki uygarlık bunalımı ile karşılaştırılabilir.

Yüzyılımızın hastalığının birinci nedeni bu nüfus artışı ise ve sözcüklerin bugün de bir anlamı varsa, üniversite reformlarının da, herşeyden önce ulusal eğitime yönelmiş olması gerekmez miydi? Eğitmek, yetiştirmek, yükseltmek, insana sırf maddiyatın ötesinde insan olmada yardım etmek, gençlere yalnızca yaşmaa olanakları değil de yaşama olanakları da vermek, yani başkasının yardımına muhtaç etmemek değil midir? O halde, gençliği, modası geçmiş ideoloji kavgalarına tekrar itmekten çok, aksine, ülkenin, çalışan ve didinen ulusun, ülkenin çeşitli bölgelerinin, Avrupa'nın ve «üçüncü dünya» nın büyük sorunlarını ve gerçek ihtiyaçlarını buldurmada yardımcı olmak gerekmez mi? Bir Avrupa üniversitesi kurulması, gelecekteki reformların ilk amaçlarından biri olmamalı mı?

Karmaşanın çekiciliğine kapılmış bir gençliğe, her okul ve her toplum için esas olan şu iki ilkeyi anımsatmakla öğretmenlere ve ailelere yardımcı olmak gerekmez mi :

1. Düşünceler silsilesinde bilgi, bir kuvvet otoritesi değil, hiç şüphesiz ki, yanılmayan, bilgi eşitliği halinde ve kişilere saygı düzeni içinde karşı konulabilen bir yetki otoritesidir.

2. Duygular silsilesinde ise, düzensiz anarşi özgürlüğünden başka bir yaşama ve mutluluk kuralı vardır. Montesquieu'nün dediği gibi, «özgürlük bağımsızlık değildir. Her istenilenin yapılması da değil, istenilmesi gereken şeyin yapılabilmesidir.»

O l a y l a r

Cumhurbaşkanı Kontenjanı Senatörü Mehmet İzmen, (Ulaştırma Bakanı);

Cumhurbaşkanı Kontenjanı Senatörü Ragıp Üner, (İçişleri Bakanı);

Kütahya Milletvekili Mesut Erez, (Tarım Bakanı);

olmuşlardır.

★ ★

İçişleri Bakanlığı Özlük İşleri Gnl. Müdürü Metin Dirimtekin, (Bilecik Valiliğine);

Merkez Valisi ve Türk İdareciler Derneği Gnl. Bşk. Ertuğrul Süer, (Özlük İşleri Genel Müdürlüğüne);

Emniyet Gnl. Md.lüğü Daire Bşk.larından Dündar Karaşar, aynı yer (Genel Müdür Muavinliğine);

Emlâk - Kredi Bankası Müşavirlerinden Fethi Soysal, (Güven Sigorta Genel Müdürlüğüne);

Maliye Müfettişi Zühtü Yücelik, (Gelirler Gnl. Md. Muavinliğine);

atanmışlardır.

★ ★

Öğretmenler Bankası Gnl. Md. Muavini Bulut Göle, aynı Teşekkül (Genel Müdürü);

Ordu Yardımlaşmadan Beycan Tavus, (Durmuş Yaşar Holding Ankara Mümessili);

Ticaret Bakanlığı Dışticaret Müşavirlerinden Suat Yalım, (Çelik Montaj Ticaret ve Sanayi A.Ş. Müşaviri);

olmuştur.

Kendilerini tebrik eder, başarılar dileriz.

★ ★

İçişleri Bakanlığının Yaz Kararnamesi geniş bir kadro ile Ağustos ayında çıkmış ve yıllardır ilk defa olarak Şark'a tayin olunan arkadaşlar müsait bir mevsimde ev nakletmek imkânına sahip olmuşlardır.

Ticaret Bakanlığının dış kollara tayin ve nakillerle ilgili Kararnamesi de yine Ağustos ayında neşrolunmuştur.

Her iki Bakanlık mensubu arkadaşlara başarılar dileriz.

★ ★

Mülkiye Sitesinin gerçekleşmesi çabalarına destek olan Sayın Armatör Hayri Baran, evvelce yaptığı 5.000,— liralık yardıma ilâveten, bu kere, 5.000,— lira daha teberrü etmiş bulunuyor.

Camiamız adına kendisine teşekkürlerimizi sunarız.

★ ★

Mülki İdare Âmirleri için hayati önemi haiz olan (Tayin ve Nakil Yönetmeliği), görülen aksaklıklar ve mesleği zihniyet yönünden daha ileri götürecek şekilde yeniden ele alınmış bulunuyordu.

Yapılan çalışmalar Bakanlık seviyesinde gerekli olgunluğa vardığı için, önemine binaen, konunun bir kere de (Meslek Teşekkülleri) ve (Meslek Mensuplarınca) hep beraber tartışılması uygun görülerek; Teşekküllerden resmen mütalâa istenmiş, meslek mensuplarını temsilen de (38) kişilik bir temsilci grubu Ankaraya çağrılmıştır.

Birliğimiz gerekli mütalâasını vermiş ve yapılan toplantıda meslekdaşların görüşü bir metne bağlanmıştır.

Bu amaçla Ankaraya gelen meslekdaşlarımıza ayrıca 20/8/1969 tarihinde Birlik Lokalinde bir Kokteyl verilmiştir.

★ ★

Mülkiye Sitesinin gerçekleşmesi için tertiplenen yeni Eşya Piyangosunun biletleri bu yaz devresinde muhtelif mahal ve şahıslara gönderilmiştir.

Bilet gönderilen arkadaşların desteğini ve elinde satın imkânı olup da, kendisine bilet gönderilmemişlerin de çabamıza katkıda bulunmak için Birlik yöneticileriyle temasını önemle rica ederiz.

★ ★

1969 Milletvekili Seçimlerine katılarak (Aday) olan Mülkiyeli Kardeşlerimizin - parti farkı gözetilmeksizin - bir listesini çıkararak Dergimizin iç sayfasında bilginize sunmuş bulunuyoruz.

T.B.M.M. nin ekonomik ve sosyal ilim tahsili yapmış elemanlarla takviyesinin zaruret ve önemi bir yandan, Camiamızın problemlerinin lâyıkiyle Parlementoda temsili diğer yandan, olaylar bizi bu Mülkiyelilerin seçiminde yarar bulunacağını kanısına götürmüştür.

Aynı tahsili yapmış İktisat ve Yüksek Ticaretli meslek mensuplarımızın da bu başarıyı göstermeleri ayrıca dileğimizdir.

Çabalarından dolayı kendilerini tebrik eder, başarılar dileriz.

Mehmet Zeki Bey

Bundan önceki son iki sayımızda, Mülki İdare Âmiri olarak Hükûmetten almış oldukları emri, memleketin yararına en uygun düşecek tarzda, uyguladıkları için hayatlarını feda eden iki şehit Mülkiyeliden söz etmiştik.

Bu sayıda hâtırasını andığımız Mehmet Zeki Bey ise, fikir hürriyeti uğruna hayatını feda etmiş bir büyüğümüzdür. Doğru veya yanlış, inandığı fikirleri mükemmel bir şekilde kalemiyle savunan Mehmet Zeki Bey, fikire fikirle karşı koymaktan âciz kimselerin kurbanı olmuştur.

Hayatı:

Mehmet Zeki Bey 1869 yılında İstanbul'da doğmuştur. Galatasaray Sultanisinde lise öğrenimini tamamladıktan sonra, 1889 yılında Mülkiye'den mezun olmuştur. Düyûn-u Umumiye İdaresi Mühimme Odası üçüncü kâtipliğine tayin edilerek memuriyet hayatına başladı. Kısa zamanda temayüz ederek bu Odanın Müdürlüğüne kadar yükseldi. Tamamiyle yabancıların egemen oldukları bir yönetimde bir Türkün bu mevkiye yükselmesi o zaman için önemli bir olaydı. Mehmet Zeki bey, bu memuriyetine ek olarak, 3.kasım.1892 den 14.eylül.1900 tarihine kadar Mülkiye'nin İdadi kısmında; 14.eylül.1900 den vefatı tarihi olan 11.temmuz.1911'e kadar Mercan İdadisinde Fransızca Öğretmenliği yapmıştır.

Gazeteciliği:

Gazeteciliğe, Galatasaray'da öğrenci iken başladı. Murad Beyin haftalık Mizan Dergisinde meslekî bilgisini ilerletti. Sonra Hürriyet ve İtilâf partisinin yayın organı olan «Şehrâh - Doğru Yol» gazetesinde malî politikayla ilgili yazılar yazmağa başladı. O zaman iktidarda bulunan İttihât ve Terakki Fırkası bu makalelerden gocundu. Mehmet Zeki Beyin öldürülmesi için gizli bir karar alındı. Bu karar, İttihat ve Terakki iktidarının fedailerinden Ahmet ve Nazım tarafından 11.Temmuz.1911 (27.Haziran.1327) pazartesi gecesi Bakırköy İstasyonunda uygulandı ve böylece Mehmet Zeki bey fikir hürriyeti şehitleri arasına katıldı.

Hakkında yazılanlar:

Mehmet Zeki Beyin şehid edilmesi üzerine, **Servet-i Fünun Mecmuası** 10.Temmuz.1327 (1911) tarihli nüshasında şunları yazdı :

«Haziranın 27. nci akşamı Makriköy'ünde, Nısf'ül-leylde ahibbası ile birlikte, ailesi ocağına avdet ederken, mel'un ve kaasıd bir elin attığı rüvelver kurşunu ile bir an içinde bîcân düşen Düyun-u Umumiye'de pul Kontrol Kalemi Müdiri Zeki Bey bu vatanın sûre-nümûn sâha-i fecr ü kaleminde hazîn, acı bir boşluk bıraktı. Çünki bu vatan, şu üç senelik Meşrutiyetimizde, belki de bir yenisini yetiştirmediği halde üçü kurşundan (Hasan Fehmi, Ahmed Sanûm, Zeki Bey'ler), ikisi hastalıktan (Selânikli Tevfik ve Halid Bey'ler) beş güzide evlâdını elemler için de kaybeti. Kaht-ı nûr-ı irfan içinde bocaladığımız şu melâlkâr günlerimizde, bu beş meslekdaşımızın kaafile-i say ve mücahededen eksilmesi ne elım bır tecellidir!.. Ya içlerinde üçünün esrarengiz bir tarz-ı fecide katlolunmaları, vatanın muhtac-ı sükûn bağrında ne helecanlar, teşevvüçler tevil dediyor. Ya Rab, biz ne vakit âhengdar ve mümtezic bir kütle-i Osmanıye teşkil edeceğiz? Ne vakit kendi parmağımızla kendi gözümüzü oymaktan kurtulacağız?..

Zeki Bey ne kadar neş'eli, meclis-ârâ ise, o kadar sûzişli bir tarzda terki hayat etdi. **Bu muhterem, vefâkâr arkadaşın avazei şatırını** ve **gazetecilikle irtibat-ı kavisini, 31 Mart hadisesinde Divan-ı Harbe maznunen tevkif ve sonra beraetle tahliye edilmesi bile kesememişdi.** Hak rahmet eyleye....»

Ölümünden yıllarca sonra, 30.7.1967 tarihli **Milliyet** gazetesinde rahmetli Ulunay, Mehmet Zeki Bey'in şehid ediliş olayını şöyle anlatmıştır:

«..... Üçüncü şehidimiz Zeki Bey'in şehâdet vak'asını yazacağım :

Ben o zaman Şehrah Gazetesinin sekreterliğinde bulunuyordum. Bu gazete, Tunuslu, Sadrazam Hayreddin Paşanın üç oğlu, Mehmet Hayreddin, Tâhir Hayreddin ve Salih Hayreddin Bey ve Paşa'lar tarafından kurulmuşdu.

Gazetenin başmuharrirliği, Tahir Hayreddin Paşa ile Servet-i Fünun edebiyatında H. Nâzım imzasıyla yazan Ahmed Reşid Bey ve Düyûn-u Umumiye Mühimme Kalemi Müdürü Zeki Bey tarafından yapılıyordu.

Tahir Hayreddin Paşa, harici siyaset hakkında, Zeki Bey de malî siyasete dair gayet kuvvetli ve ehemmiyetii makaleler yazıyorlardı.

Sâlih Hayreddin Paşa, sıhriyet-i seniyeye nail olmuş, damad-ı Hazret-i Şehriyâri idi.

İttihad-ı Terakki, dahili ve harici siyasetten ziyade, malî siyasete ehemmiyet veriyordu. Bu itibarla vücudu kaldırılması lâzım gelen şahsiyet Zeki Bey'di.

Gazetede İttihad-ı Terakki'ye muhalif ne kadar elaman varsa, hepsi toplanmışlardı. Muhalefet, sağlam adımlarla yürüyordu.

Miralay Sâdık bey, Hürriyet ve İtilâf Fırkasını teşkil etmiş; Fırka, cayır cayır, her tarafta şubeler açıyordu. Hürriyet ve İtilâf, ilk defa İstanbul mebusluğu için mücadeleye girişti ve Tahir Hayreddin Paşa bir rey ekseriyetle İstanbul Mebusluğuna seçildi.

Bu intihabın hem iyi, hem de kötü tarafı vardı. Filhakika daha yeni teşekkül etmiş bir siyasî fırkanın ilk girdiği intihabda muvaffakiyet kazanması, o fıkra namına bir kazanç teşkil ediyorsa da, bu muvaffakiyet, İttihadçıların gözlerini fal taşı gibi açmıştı. Eğer bu hadiseyi sükûnetle sineye çekecek olurlarsa, iktidarı kaybedeceklerdi. Bunu kaybetmemek için her vasıtaya başvurdular. Bu çarelerin içinde, gâyet tabiî olarak, tabancaya da söz hakkı verildi.

Nihayet birgün, Bakırköy'de dostlarının birinin evinde misafireten bulunan Zeki Bey, kendi evine dönerken; Çerkes Ahmet'le, Serez Mebusu Derviş beyin biraderi Nazım adlı iki katil, Zeki Bey'i öldürdüler.

....

Zeki Bey'in ŞEHADETİ BİR BOMBA TESİRİ YAPTI; bütün muhalif gazeteler İttihad çılara, Dıvan-ı Harbe rağmen hücumda bulundular. Cinayet gecesi, İttihadçılar için bir kötü tesadüf oldu. Devriye, Ahmet'le Nâzımı tevkif etti. İki kaatil cinayeti tamamen inkâr ettiler. Halbuki, iki üç tane de görgü şahidi vardı. Bunlardan tehdit ile vazgeçenler oldu, vazgeçmeyenlerin de başlarına gelmedik kalmadı. Sürgünden sürgüne, zindandan zindana atıldılar. Hele bir Konyalı Şükrü vardı ki, Sinop'dan Van'a kadar Faruk Nafiz'in «Han Duvarları» adlı eserinde olduğu gibi, bütün duvarlarda isim ve imzası vardı.

Şükrü, cesur bir adamdı. İlk tahkikat bitip, iki katil, cinayet mahkemesine çıkarıldıkları zaman, Reis Hulusi Bey ona :

— Sen bunları silâh atarken gördün mü?

Sualine, parmağı ile kaatili gösterek:

— Evet, gördüm, demek cesaretini göstermişti.

Türk Adliyesi, bu iki kaatili 15'er seneye mahkûm etdi. Bir müddet sonra, ilân edilen aftan istifade ederek çıktılar.

Zeki Bey'in mezarının nerede ve ne halde olduğunu bilmiyorum, fakat kaatil Çerkez Ahmet'le Nâzım, Suriye'de idam edildi.»

Sonuç:

Zeki Bey, fikir hürriyeti yolunda verilmiş ne ilk, ne de son şehitdir. Ancak 1969 Türkiyesinde, düşünce özgürlüğü alanında beli bir aşamaya gelinmişse, bunda Zeki Bey gibi bu yolda hayatlarını feda etmiş kimselerin rolünü asla inkâr etmemek gerekir. Aziz hatıralarını saygıyla anarız.

14 ÜNCÜ KURULUŞ YILI MÜNASEBETİYLE

Merkezi Antlaşma Teşkilâtı

(CENTO)

Z. Selçuk MARUFLU
Devlet Plânlama Teşkilâtı
Uzmanı

Merkezî Anlaşma Teşkilâtı (The Central Treaty Organization) veya kısa adıyla CENTO; NATO (Kuzey Atlantik Anlaşması) ve SEATO (Güney - Doğu Asya Ülkeleri Müşterek Savunma Teşkilâtı) gibi, benzer ittifakların meydana gelmesini intaç eden sebeplerle; yani ilgili bölgelerin hür insanlarına yönelecek her türlü tehdit ve tecavüzü önlemek ve bölgesel barışı sağlamak amacıyla kurulmuştur.

Özellikle, İkinci Dünya Harbinden sonra Sovyetler Birliği Doğu Avrupa'nın bazı ülkelerinde bağlı hükümetler kurmak ve bu ülkeleri kendi eğemenliğine almak teşebbüslerine girişmiştir. Diğer taraftan, Türkiye ile imzalamış olduğu saldırmazlık paktını feshederek tehditlere baş vurmuştur. Bu tehditlerin başında, Kuzey - Doğu Anadolu'da Kars ve Ardahan bölgesinin kendisine verilmesi geliyordu. Buna ilâveten, Sovyetler Birliği İstanbul ve Çanakkale Boğazlarında üs elde etmesi ile ilgili tarihi isteklerini tekrarlamaktan vazgeçmiyordu.

Aynı sıralarda Pakistan üzerinde geleneksel Sovyet istekleri bu ülkeyi de taciz etmiştir. Sovyetler Birliği Hindistan üzerinden sıcak denizlere çıkmak gayesiyle Batı Pakistan üzerinde sistemli propoganda ve tehditlere girişmiştir.

İkinci Dünya Savaşı sırasında, Azerbaycan'a soktuğu birliklerini çekmek istemeyen ve bu bölgede kukla hükümetler kurmaya yönelen teşebbüsler İran'da da husursuzluk yaratmıştır. İran'ın mukavemeti ve dünya halk efkârının sert tepkisi üzerine Sovyetler Birliği geri çekilmeyi kabul ettiyse de kurduğu, kendisine bağlı «Tudeh Partisi» vasıtasıyla karışıklıklar çıkarmaktan geri kalmamıştır. Bu karışıklıklar, 1953 yılında akim kalan başarısız bir denge teşebbüsü ile neticelenmiştir.

Bu şekilde, müşterek bir tehlike karşısında huzur ve emniyetleri kaybolan ve ayni hat üzerinde uzanan komşu ülkeler, güvenliklerinin teminatını ve savunmalarını birbirleriyle işbirliği yapmakta buldular.

Birleşmiş Milletler Anlaşmasının bir maddesi (51) Müşterek Güvenlik için Bölgesel Anlaşmaların yapılmasını öngörmekteydi. Nisan 1949 da imzalanan NATO anlaşması ile Eylül 1954 te imzalanan Güney Doğu Asya ülkeleri Müşterek Savunma Anlaşması bu maddeye uygun olarak akdedilmişlerdi.

Türkiye ve Pakistan 1954 yılının başlarında, Dostluk ve İşbirliği Anlaşması imzalıyarak müşterek güvenliklerini garantiye almanın ilk adımını atmışlardır.

Diğer taraftan, Orta - Doğu bölgelerinde uzun süren diplomatik müzakerelerin neticesinde 24 Şubat 1955 yılında Bağdat'ta Irak ile Türkiye arasında karşılıklı işbirliği paktı imzalanmıştır.

Bu anlaşmanın önsözünde «Birleşmiş Milletlerin üye bulunan taraflar Orta - Doğu'da emniyet ve sulhün idamesi için yakın işbirliği yapacaklardır», deniliyordu. Anlaşmanın diğer bir hususiyeti de, Bölgedeki güvenlik ve sulh ile ilgili bütün ülkelere üyelik için açık olmasıydı. İngiltere 5 Nisan 1955 te, Pakistan 23 Eylül 1955 te ve İran da 3 Kasım 1955 Anlaşmanın yukarıda bahsedilen özelliğinden istifade ile üyelik vasfını iktisap ettiler.

Bunu takiben üye ülkelerin Bakanlar Konseyi 21 Kasım 1955 te ilk toplantılarını Bağdat'ta yaptılar. Konsey, Bağdat Paktı ismini alan anlaşmanın merkezini Bağdat olarak tesbit eyledi ve toplantıda seçilen genel sekreter bürosunu kurarak derhal çalışmaya başladı.

Bu anlaşmanın vücut bulmasını büyük ölçüde destekleyen A. B. D. resmen asli üye olmamakla beraber Konsey toplantılarına müşahit olarak katılmaktaydı. Amerika Birleşik Devletleri bidayette itibaren Teşkilâta yardımcı olmuş ve çalışmalarda aktif rol oynamıştır.

Bağdat Paktı kuruluşundan itibaren Sovyetler Birliğinin açık ve gizli tehdidine maruz kalmıştır. Paktın bütün bölge devlerine açık bulunmasıyla ilgili maddesi diğer Arap ülkelerinin de Pakta katılmasına imkân vermek ümidiyle derpiş olunmuştu. Ancak, artan Sovyet propogandası ve tehdidi sonucu bazı Arap ül-

kelerinin Pakta cephe almasıyla bu ümitler bir anda kaybolmuştur. 14 Temmuz 1958 de Irak'ta meydana gelen ihtilal sonucu Hashemite rejiminin sona ermesiyle Irak ve Konseyin Londra'da yaptığı toplantıya temsilci göndermedi. Bu hareketten Irak'ın Pakt'tan çekilmeye niyetli olduğu anlaşılmaktaydı.

28 Temmuz 1958 tarihinde Londra'da yapılan Konsey toplantısında temsil edilen beş ülke (İran, Pakistan, Türkiye, İngiltere, A. B. D.) son gelişmeleri gözden geçirerek, Pakt'a her zamankinden daha fazla ihtiyaç bulunduğu hususunda mutabık kalarak, direkt ve endirekt tecavüze karşı müşterek güvenlik tedbirlerinin devamına karar verdiler.

Yine ayni toplantıda, A. B. D. nin üye ülkelerin güvenlik ve savunmaları için işbirliğine hazır olduğu belirtiliyordu.

Müteakip 7 ay içinde Ankara'da A. B. D. ile Türkiye arasında karşılıklı işbirliği ve güvenlik anlaşması imzalandı. Bunu Pakistan ve İran ile aktedilen ikili anlaşmalar takip etti.

Ekim 1958 de yine Londra'da yapılan bir toplantıda Paktın Merkezinin Bağdat'tan Ankara'ya nakledilmesi uygun görüldü. Irak'ın ihtilâl lideri General Kasım 24 Mart 1959 tarihinde yaptığı bir açıklama ile Irak'ın Park'tan resmen çekildiğini açıkladı. Bunun üzerine, 19 Agustos 1959 da temsilciler Konseyinin Ankara'da yaptığı toplantısında, Pakt'ın isminin «Merkezi Anlaşma Teşkilâtı» (Central Treaty Organization) olarak değiştiği ilân edildi.

O tarihten beri, Merkezi Ankara'da bulunan (Eski T. B. M. M. binası) CENTO, İran, Pakistan, Türkiye, İngiltere ve A. B. D. nin tam desteğiyle aktif bir şekilde Dünya siyaset sahnesinde ismini duyurmakta ve barışa çok faydalı katkılarda bulunmaktadır.

İkinci Dünya Harbini müteakip, artan Sovyet baskı ve tehdidi karşısında, kendilerini huzursuz hisseden ülkelerin müşterek savunma ve güvenliklerini teminat altına almak amacıyla kurdukları Pakt, zaman içinde Dünya diplomasisinin değişen veçheleri ile karşı karşıya kalmıştır.

Sovyetler Birliğinin Pakt'ın kuruluşunun ilk yıllarında ortaya attığı (peaceful - existence) barış içinde birlikte yaşamak sloganı ve özellikle Stalin'in ölümünü müteakip görülen Doğu-Batı yumuşama siyaseti maddi ve manevi büyük kayıplara sebebiyet veren II. Dünya Harbi felâketini yaşamış bulunan hür Batı Bloku için barışa giden bir ümit, bir ümit, bir ışık niteliği taşıyordu.

Ancak, 1955 yılının sonbaharından itibaren, Sovyetler Birliğinin, kendisine meyyal Arab Ülkelerini solahlandırma gayretleri basladı. Bunu 1956 da Hürriyet isteğiyle ayaklanan Macaristan'a karşı Sovyetlerin kanlı müdahalesi izledi. Bütün bunların yanısıra, Sovyetler Birleşmiş Milletlerde ve diğer diplomatik münasebetlerde her vesile ile CENTO'ya ve Hür Batı Bloku'nun kurduğu Paktlara karşı kesif bir yıpratıcı propogandaya girişmişti. Ayni zamanda, Paktı zayıflatmak için Sovyetler Birliği'nin başvurduğu yollardan birisi de Doğu Almanya'da kurulan çeşotli Radyo İstasyonları vasıtasıyla CENTO'ya üye ülkeler halkının bu Pakta güvenini sarsmaktı.

Fakat bir süre sonra, bu faaliyetleri aniden yön değiştirdi ve yeni bir safhaya intikal etti. Sovyetler Birliği, Pakta karşı cephe alan Orta Doğu ülkelerine askeri yardıma bir taraftan devam ederken, İran, Pakistan ve Türkiye ile münasebetlerini normalleştirmek gayesine matuf faaliyetlere başladı. Sovyetler Birliği Kültürel-Ekonomik İşbirliği teklif etmeğe ve CENTO'ya üye ülkelerin hükümet ilgililerini resmi ziyaretlere davet etmeğe başladı. Bütün bunlara rağmen, Sovyetler Birliğinin CENTO üyesi ülkeler üzerindeki isteklerinden açıkça vazgeçtiğini belirten ve Pakta karşı ülkelere silah yardımını azaltacak herhangi bir harekete yönelmediği CENTO üyeliklerinin dikkatinden kaçmıyordu.

Bu sebepten, CENTO üyesi ülkeler Doğu - Batı yakınlaşması ve DETENTE politikasına uygun olarak Sovyetler Birliği ile giriştikleri münasebetlerde daima ihtiyatlı davranmayı ve müttefiklerini vukubulan gelişmelerden haberdar etmeyi prensip ittihaz etmişlerdir.

Hürriyet ve bağımsızlıklarına sımsıkı sarılan, müşterek dini, tarihi ve geleneklere sahip bulunan CENTO'nun asli üyesi; Pakistan, İran ve Türkiye harita üzerinde birbirlerine komşu, hemhudut görünmekle beraber birtakım tabii manialar gerçek komsuluk münasebetlerinin kurulmamasının tam sebebini teşkil etmeseler bile frenleyici rol oynamışlardır.

Zira, İran ile Türkiye arasındaki dağ sinsileri ve Güney - Doğu İran ile Pakistan arasında uzanan çöl, bu komşu ülkelerin birbirlerine karayolu, demiryolu ve hatta telgraf hattı ile bile bağlanmasını önlemiştir. Dağları aşarak Türkiye'den İran'a ve İran'dan Pakistan'a ulaşmak hakikaten çok zor ve tehlikeliydi. İşin en acı tarafı bu ülkeler arasındaki telefon bağlantısı bile direkt olarak değil, Londra üzerinden sağlanabiliyordu. Üç ülkenin başşehirleri arasındaki uçak seferleri de yeterli olmaktan uzaktı. Bütün bu hususlara ilâve edilecek nokta, üç ülkenin sosyal ve ekonomik kalkınmaları için yoğun bir çalışmaya girmiş olmalarıydı.

CENTO Konseyinin yaptığı muhtelif toplantılarda, Pakt'ın askeri hedeflerinin yanısıra daha başka yönlerinin de olması keyfiyeti üzerine dikkatler çekilmiştir. Bunun üzerine, Birleşmiş Milletler Anlasmasının 51 nci maddesine de uygun olarak CENTO Ekonomik Komitesi kurulmuştur. Komitenin görevi üye ülkelerinin refahı ve saadeti ile ilgili tedbirleri tesbit etmek ve ekonomik - mali gücü arttırmaktır.

CENTO Ekonomik Komitesi kuruluşunu müteakip sür'atle harekete geçerek, müşterek

inşaat projeleri ile üye ülkelerin eğitim, sağlık, madencilik, tarım, ticaret v.b. sorunlarıyla ilgili faaliyetlere yönelmiş ve yukarıdaki konularda müşterek çalışmayı intaç ettiren seminer, konferans ve toplantılar düzenlenmiştir.

CENTO'NUN TEŞKİLAT ŞEMASI :

CENTO'nun Ana Tüzüğünün 6 ncı maddesine göre, Pakt'ın amaçlarına uygun olarak çalışacak Bakanlar seviyesinde daimi bir Konsey kurulması öngörülmüştür. Bu Konsey, Teşkilâtın en üstün organı olarak, üye ülkelerin karşılıklı menfaatlarını tazammun eden Siyasî, Askerî ve Ekonomik konularda devamlı istişarede bulunur. Konsey toplantıları, Dışişleri Bakanları ve temsilciler olmak üzere 2 seviyeli olarak düzenlenir.

Normal olarak, Dışişleri Bakanları seviyesindeki toplantılar yılda 1 defa ve her yıl sıra ile bir üye ülkede yapılır.

Kararların oybirliği ile alınması esas olduğundan, üye bir ülkenin veya herhangi bir grubun, diğer üye ülkeler üzerinde isteklerini kabule zorlayan baskısı bahis konusu olamaz. Konsey toplantılarında, müşterek menfaatlar ve milletlerarası sorunlar gözden geçirilir ve üyeleri ilgilendiren konularda tam bir anlayış ve samimiyet içinde fikirler teati edilir. Bunun yanısıra, Konsey, Teşkilâtın alt organlarının çalışmalarını denetler, ve gelecekteki çalışmalar için direktifler verir.

CENTO Bakanlar Konseyinin yılda bir defa yaptığı toplantılarda bütün meselelerin üzerinde detaylı olarak durmak ve zaman içinde incelenmesi gereken diplomatik hadiseleri ele almak imkân dahilinde olmayabilir. Ayni zamanda, Teşkilâtın alt organlarında acele kararları gerektiren faaliyetleri zuhur edebilir.

Bu halde, üye ülkelerin devamlı istişarede bulunmasını teminen Konsey toplantıları CENTO üyesi ülkelerin Ankara'da bulunan Büyükelçilerinin iştirakiyle, temsilciler seviyesinde yapılır. Bu toplantıya Türkiye tarafından, Büyükelçi sıfatını haiz bir Dışişleri temsilcisi katılır. A. B. D. teknik anlamda tam üye olmamasına rağmen, yıllık Konsey toplantılarına A. B. D. Dışişleri Bakanı ve temsilciler seviyesindeki toplantılara da A. B. D.'nin Ankara Büyükelçisi katılır.

Teşkilâtın, bir Genel Sekreteri, Askerî, irtibat, ekonomik ve yıkıcı faaliyetlerle mücadele olmak üzere dört komitesi vardır. Bütün bu organlar lüzumu kadar sekretarya ve büro görevlileriyle takviye edilmiştir. Askeri Komite, CENTO Teşkilâtının Bakanlar Konseyine savunma ve güvenlik konularında tavsiyelerde bulunan en yüksek Askeri Otoritesidir. Müşterek askeri plânları yapan bu Komite, üye ülkelerin Genel Kurmay Başkanlarından teşekkül eder.

Bakanlar Konseyine benzer olarak, Askeri Komite, üye ülkeler Genel Kurmay Başkanlarını CENTO merkezinde daimi olarak temsil eden ve en az general seviyesindeki subaylardan meydana gelen bir Daimi Askeri Gruba sahiptir.

Bunun yanısıra, CENTO'nun müşterek savaş, eğitim ve lojistik plânlarını hazırlıyan ve daimi olarak CENTO Merkezinde bulunan üye ülkelere mensup (25) tecrübeli subaydan kurulu Plânlama Grubu mevcuttur.

EKONOMİK KOMİTE :

Üye ülkelerin ekonomik ve mali güçlerini arttırmak ve bu alanda işbirliğini gerçekleştirmek amacıyla kurulan Ekonomik Konsey, iki grub halinde faaliyette bulunur.

a) Üye ülkelere mensup uzmanların yılda bir defa ekonomik alanda yaptıkları toplantılar.

b) Üye ülkelerin Ankara'daki sefaretlerinden katılan temsilciler ile Türkiye Dışişleri Bakanlığından Konsolos veya Başkâtip seviyesinde bir temsilcinin katılmasıyla onbeş günde bir toplanan Ekonomik Grup.

Ekonomik Grub toplantılarında, yüksek seviyeli toplantıda ele alınmasına lüzum olmayan idare ve prosedür kararları alınır, tavsiyelerde bulunulur.

Bunun yanısıra, ekonomik komite içinde CENTO'nun ele aldığı projelerle ilgili yeteri kadar Alt - Komiteler kurulur. 1967 başlarında, Ulaştırma ve Bayındırlık, Tarım ve Hayvancılık ve Hayvan sağlığı, İlmi Araştırmalar ve Eğitim, Sağlık, Teknik İşbirliği, Eğitim Merkezi, Madenleri Geliştirme, Kolera, Van - Rizaiye geliştirme proğramı, Bölgesel Ticaret vb. gibi alt komiteler faaliyet halinde bulunuyorlardı.

YIKICI FAALİYETLER MÜCADELE KOMİTESİ :

CENTO ülkelerine yönebilecek karşı - propogandalara muhatap olmak ve bunları zararsız hale irca etmek bu komitenin başlıca görevidir.

İRTİBAT KOMİTESİ :

Yılda bir defa toplanan bir komitenin görevi üye ülkeler arasındaki bilgi ve haber mübadelelerini kolaylaştırmaktır.

Bu ana Komitelerin yanısıra, ihtiyaç duyulduğu zaman Ankara'daki temsilciler seviyesinde toplanan ve CENTO Teşkilâtının mali ve Bütçe hakkında çalışan «Bütçe ve İdarî İşler Komitesi, Genel Sekretere bağlı Sekretarya, Siyaset ve Yönetim, Halkla Münasebetler ve Güvenlik Daireleri gibi devamlı bölümler Teşkilâtın başarı ile çalışmasına hizmet ederler.

CENTO'NUN İFA ETTİĞİ HİZMETLER :

CENTO devamlı olarak faaliyette bulunan bir teşkilâttır. Bu özelliği esasen Konseyin 1955 yılında yaptığı toplantıda alınan kararda mündemiçtir. Buna göre, Teşkilât devletleri yıkıcı faaliyetler ve tecavüze karşı savunmak için işbirliği yapacaklar ve bölge halklarının refah ve saadeti için her türlü tedbiri alacaklardır.

CENTO'nun askeri görevi müşterek olarak hazırlanan plânlar, koordinasyon ve eğitim çerçevesinde yürütülür. Hazırlanan bu plânlar, düzenlenen askeri manevralar ve harp oyunları ile tecrübe edilir, eksikler görülürse giderilir.

Meselâ, 1964 yılında İran kuvvetlerini takviye için Amerika'dan tam teçhizatlı bir tümenin, muharip uçakların refakatında nakledilmesi CENTO çerçevesinde düzenlenen bir askeri eğitim faaliyeti idi.

Ayni zamanda, savunma plânlarına uygun olarak Bölgesel Hava manevraları her yıl yapılmaktadır. Bunun gibi, Hava, Kara ve Deniz Kuvvetlerini ilgilendiren eğitim ve manevra faaliyetlerinde, gerçek harp halinin yaşanmasına ve orduların kapasite ve hazırlık devrelerinin tesbitine çalışılır.

CENTO'nun askeri sahadaki başarılarına bir misal olarak, daha önce mevcut olmayan modern tele - komünikasyon sistemini verebiliriz. Bugünün savaşlarında ulaşım ve haberleşmenin arzettiği önem aşikârdır. Bu itibarla, Türkiye, İran ve Pakistan Genel Kurmayını anında temasa getirecek, modern kısa dalga sistemi ile radyo teletayp sistemi bir kaç yıldır faaliyettedir. Bu muhabere sisteminin bir ucu da İngiltere Kraliyet Hava Kuvvetlerinin üslendiği Kıbrıs'a uzanır ve bir savaş tehlikesinde, bu kuvvetler çok kısa bir zamanda diğer üye ülkelerin yardımına yetişebilmektedir.

İran, Pakistan ve Türkiye ordularının modern harp standardına ulaştırılması, teknik ve eğitim imkânlarının arttırılması amacıyla gerek İngiltere ve gerekse A. B. D. tarafından büyük gayretler sarfedilmektedir. Bu amaçla, Teşkilâtın kuruluşundan beri yapılan yardımların yekûnu bir hayli büyüktür.

CENTO'nun Bölge Halklarının hayat seviyelerini geliştirmeye matuf faaliyetleri :

Uygulanmasına karar verilen CENTO projeleri çeşitli şekillerde yürütülür.

Büyük projeler, henüz kalkınma yolunda olan Bölge ülkelerinin teminde güçlük çektiği ileri teknik bilgi ve ekipmana ihtiyaç gösterir. Liman, Karayolu şebekeleri, Tren yolu inşaatı, elektronik ve kimyasal veçhile projeler v.b. gibi yukarıda bahsolunan büyük projeleri Teşkilâtın Bölge dışı iki üyesi (İngiltere ve A. B. D.) destekler, her türlü mali, ekipman ve teknik yardımı temin eder. Kezâ, yüksek frekanslı radyo tesisleri ve orta dalga telekomüniskasyon sistemi gibi kompleks projelerde İngiliz ve A. B. D. leri özel mühendislik firmaları tarafından yapılır. Bunun mali yönü firmanın mensubu olduğu ülke tarafından karşılanır. Projelerin uygulanması sırasında, bölge ülkeleri de kendilerine düşen vecibeleri en iyi bir şekilde yerine getirmeye çalışmaktadırlar.

Diğer taraftan, CENTO, tesis edilmiş bulunan çok - taraflı teknik işbirliği Fonu (MTCF) aracılığıyla bölge ülkelerinde çeşitli proje tatbikatlarına girmiş bulunmaktadır.

Bu projelerin büyük bir kısmı, Kalkınma hamlesi içinde bulunan İran, Pakistan ve Türkiye'nin, kalkınmada büyük rol oynayan insangücü faktörünün eğitim ve yetiştirilmesi hedefine yönelmiştir.

Her yıl, İngiltere tarafından bildirilen CENTO'ya mali katılma miktarı 1966 yılında £ 1.000.000 (İngiliz Lirası) na ulaşıyordu. Bu miktarın tahminen yarısına yakın kısmı büyük CENTO projelerine tediyat ve teknik yardım hizmeti olarak sarfedilmiştir.

A. B. D. ninde ilk yıllardaki katkısı, büyük projelerin yerine getirilmesini yüklenmek şeklindeydi ve bu katkının rakamlarla ifade edilebilen şekli 20 milyon doları aşıyordu.

Ayrıca, A. B. D. özellikle, son yıllarda CENTO ülkelerine eğitim imkânı sağlamak, seminerlerin, kongrelerin, konferansların organizasyonunu üzerine almak yolu ile büyük yardımlarda bulunmaktadır.

Şüphesiz, burada CENTO'nun Bölge dışı iki üyesinin yaptığı yardımlardan söz edilirken sadece ekonomik ve sosyal gelişmeyi amaçlayan katkılara yer verilmiştir. A. B. D. ve İngiltere CENTO'nun diğer üyelerine Pakt çerçevesinde askeri yardıma devam etmektedir.

CENTO çerçevesinde gerçekleştirilen ekonomik işbirliğinin sonuçları :

a) Telekomünikasyon ve bayındırlık sahasında.

İran - Türkiye ve İran - Batı Pakistan arasında irtibatı sağlamak amacıyla altı yeni karayolu inşaası veya uygun vasıfta olmıyanların mükemmel hale getirilmesiyle projelendirilmiş olup, uygulanmaya geçilmiştir.

Bu yollar sayesinde, üç ülkenin hudutları kuzeyden ve güneyden birbirlerine bağlanacak ve her mevsim trafiğe açık bulundurulacak bu yollardan İran ve Pakistan Türkiye'nin Karadeniz ve Akdeniz limanlarına ulaşmış olacaktır. İran - Türkiye karayolu şebekesinin Türkiye'nin en dağlık bölgesinden geçmesi ve kezâ, İran ile Pakistan'ı bağlayan şebekenin de çöl arazisinde inşa mecburiyeti, çalışmaları güçleştirmekte ve zaman almaktadır.

Trenyolu : Üç ülkeyi birbirine bağlıyacak demiryolunun zarureti üzerinde birleşilmiştir. Bunun için, birinci kademede Türkiye Demiryolu şebekesinin bittiği nokta ile Kuzeybatı İran'da demiryolunun başladığı nokta arasındaki ve özellikle Yalçın dağ silsilelerinden geçen 170 millik mesafenin inşaası ve ikinci kademe olarak da, Pakistan ve İran demiryollarının bittiği noktalar arası ve kum fırtınalarına maruz çölden geçen 500 millik demiryolunun inşaası gerekmektedir.

Çalışmalara başlanmış olup daha kısa mesafe olan İran ve Türkiye bağlantısının 1969 yılı içinde hizmete girmesi beklenmektedir.

Telekomünikasyon : CENTO ülkeleri arasında süratli muhabereyi sağlamak kaçınılmaz olduğundan, bu proje öncelikle ele alınmıştır. **CENTO Orta - Doğu sistemi 600 anında konuşma**

telefon kanalı ile Ankara - Tarhan ve Karachi'yi birbirine bağlamaktadır. 3060 mil uzunlukta bulunan bu sistem 1964 yılında tamamlanmış, bir süre tecrübe devresi geçirdikten sonra 1965 yılında Ankara'da yapılan bir törenle resmen hizmete girmiştir. Bu sistemden bölge ülkeleri dahili telefon muhabereleri için de yararlanmaktadır.

CENTO yüksek frekanslı radio sistemi Dacca - Rawalpindi, Karachi, Tarhan, Ankara ve İstanbul'u direkt olarak Londra'ya bağlamaktadır. Bu sistem de 1965 yılında hizmete girmiştir.

CENTO Havayolu : Üç ülkenin artan işbirliğine muvazi olarak hava trafiği de yükselmiştir. Bununla beraber, CENTO bölgesini düzenli bir rota ile birbirine bağlayan hava trafiği mevcut değildi. Amerikalı Sivil Havacılık Firmalarının Etüdleri neticesinde, 1967 yılı başlarında, kontrol altına alınmış düzenli hava rotaları sağlanmış, Ankara, Tahran ve Karachi'de radarlı Hava Trafik Kontrol Merkezleri kurulmuş ve modern meteooroloji hizmetleri özellikle İngiltere tarafından temin edilmiştir.

Limanların Tevsii :

CENTO'nun demiryolu ve Karayolu şebekelerinin tamamlanıp hizmete girmesiyle, üye ülkeler arasında mal mübadelesei ve taşıma hacminin artacağı aşikârdır. Türkiye'nin Karadeniz'deki Trabzon ve Akdenizdeki İskenderun limanlarının kapasitelerini arttırmak öncelikle ele alınması gereken proje olarak düşünülmüştür.

Tarımsal Kalkınma:

İran, Pakistan vev Türkiye'nin çalışma nüfusunun dörtte üçü tarımla iştigal etmektedir. Karşılaşılan meselelerin çoğu birbirinin aynıdır. Çeşitli yollardan bu meselelerin halline yardımcı olması ve neticede tarımsal istihsali arttırması CENTO'nun amaçları arasında yer almaktadır.

Bu itibarla, modern çiftlik ve veterinerlik tekniğini geliştirmek, idari, mali ve pazarlama imkânlarının arttırmak amacıyla çalışmalar yapılmaktadır.

A. B. D. ve İngiltere CENTO ülkelerine modern ziraat teknolojisini götürmek amacıyla 50 tane uzman tayin etmiştir. Bunun yanısıra, tarımsal gelişmeyle ilgili konuları kapsayan seri halde seminerler ve konferanslar düzenlenmiştir.

CENTO'nun İran'da Karaj şeklinde kurduğu Ziraî makineler ve Toprak Muhafaza Eğitim Merkezinde yılda 25 - 30 stajyer eğitilmektedir.

1965 yılında her ülkeden 2 pazarlama uzmanı ile A.B.D.'den bir uzmanın iştirakiyle gezici seminer ekibi kurulmuştur. Bu ekip, İran, Pakistan ve Türkiye'yi içine almak suretiyle 12.000 millik bir tur yapmış ve 1300'ü aşkın yetkili ile mülâkatta bulunmuştur. Ekip, ziraî mahsullerin kaybının % 50 sinin paketleme ve ambalajlama bilgisizliğinden ileri geldiğini müşahade etmiştir. Bunu önlemek amacıyla, tur yapılan ülkelerde yoğun, ambalajlama, paketleme ve ve istihlak merkezlerine sevk demonstrasyonları yapılmıştır.

Ekip tarafından ekonomik komiteye yapılan tavsiye üzerinde 1966 yılında üye ülkelerde 450'yi aşkın çiftçi, ziraat ve marketing uzmanlarının katıldığı seri seminerlerde taze meyva ve sebzelerin pazarlanması sorunları ele alınmıştır.

Seminerde ortaya çıkan sorunlar ve yapılan tavsiyelerin ışığı altında Türkiye, İran ve Pakistan, pazarlama dairelerini takviye etmeğe, konserverciliğin geliştirilmesine, soğuk hava depoları ve frigofirik nakil araçlarının çoğaltılmasına başlamışlardır.

SAĞLIK KONUSU :

Bilindiği gibi, sağlam bir nüfus ekonomik ve sosyal kalkınmanın ön şartıdır. Bu konuya gereken önemi veren CENTO Teşkilâtı bir sağlık Alt Komitesi kurmuştur. Bu Komite, ilk iş olarak üç üye ülkede çok görülen sıtma, kolera, hastalıklarını önlemek çalışmalarına girişmiştir. 1966 yılında, üye ülkeler hekimlerinden meydana gelen «Bölgesel Kolera Koordinatörlüğü» kurulmuştur. Ayrıca, çeşitli sağlık sorunları, Aile Plânlaması, Hastahanelerin Yönetimi, hemşire, hastabakıcı ve diğer yardımcı personelin yetiştirilmesi amacıyla konferanslar ve seminerler tertip edilmiştir.

BİLİMSEL İŞBİRLİĞİ :

Bilimsel ve teknolojik araştırmaların hızlı gelişen ülkelerdeki önemi noktasından hareket eden CENTO Teşkilâtı, bu alandaki faaliyetlere de yönelmiş bulunmaktadır. Bu meyanda, Tahran'da kurulan Nükleer Araştırma Merkezi, Orta - Doğu Teknik Üniversitesine çeşitli yardımlar, ahran'daki Politeknik Eğitim müessesesine iştirak kaydedilir.

İlâveten, üye ülkelerde, tabii kaynakların geliştirilmesinde ilmî araştırmaların rolü, teknik öğretim, hidroloji ve su kaynakları, köysel alan kalkınması, çeşitli mühendislik branşları, mahalli idareler v.b. konularda bilimsel sempozyumlar düzenlenmektedir.

MADENCİLİK - MİNERALLER :

Madenciliğin geliştirilmesi amacıyla 1959 yılında madencilik çalışma grubu tesis edilmiştir. Bu grup, madencilik jeolojisi ve mineral araştırmaları konusunda faydalı çalışmalar yapmaktadır.

CENTO'nun kültürel faaliyetleri :

CENTO üye ülkeler arasında materyal faktörleri geliştirmeye gayret ederken, kültürel faktörleri de ele almıştır.

Müşterek tarihi, dini, geleneksel ve kültürel bağlara sahip bulunan Bölge ülkelerinin halklarının birbirlerine daha çok yaklaştırılıp kaynaştırılması amacıyla, hazırlanan kültür

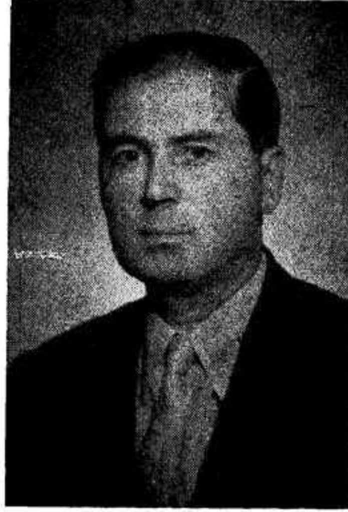
KAYBETTİĞİMİZ

ŞAHABETTİN YAHŞİOĞLU

1912 yılında Silifkede doğmuştur. Avukat Emin Yahşioğlunun oğludur. 1937 yılında Mülkiyeden mezuniyetini müteakip bir müddet Maliye Bakanlığında çalışmış ve 1941 yılında Londraya giderek «Londra Üniversitesi İktisat Fakültesinde» tekrar tahsile başlamıştır. 1946 yılına kadar kaldığı Londradan (B.S.) diploması ile yurda dönmüş ve yine Maliye Bakanlığına girmiştir.

Sırasiyle Gelirler, Millî Emlâk ve Hazine Genel Müdürlüklerinde çalıştıktan sonra Devlet Bakanlığı Milletlerarası İşbirliği Teşkilâtına geçmiştir.

Daha sonra Türkiye Sınai Kalkınma Bankasına geçen

Yahşioğlunun son vazifesi «İktisadî Araştırmalar Başkanlığı» idi.

28.6.1969 tarihinde İstanbulda vefat etmiştir.

programları çerçevesinde, resim, heykel, şiir, edebiyat, folklor, fotoğraf ve müzik sanatlarının tanıtılmasına gayret edilmektedir.

Ressam, şair, orkestra şefi, müzisyen ve profesörlerin karşılıklı ziyaretleri kültür programlarının ağırlık merkezini teşkil eder. Nihayet, CENTO çerçevesinde çeşitli sportif temaslar ve turnuvalar düzenlenmektedir.

Sonuç olarak, özellikle son yıllarda üye ülkelerin bazı çevrelerinde ve basında yer alan «CENTO artık tarihi gelişimini doldurmuşmudur, yoksa gereklimidir -» şeklindeki münakaşalara değinmekte yarar vardır.

CENTO, malûm olduğu veçhile, II. Dünya Harbinden sonra Sovyet tehdidinin, diğer bir deyimle bloklar arası soğuk harbin en uç noktaya ulaştığı zamanda benzer tehditlere maruz kalan İran, Türkiye ve Pakistan'ın (ilk zamanlar Irak) emniyetinin teminatı olarak bir ihtiyaç neticesi doğmuştur. Bu Paktı A.B.D. ve İngilterenin kuvvetle desteklemesinin başlıca amacı ise Orta - Doğu ve Batı - Asya'nın Sovyet nüfuzuna düşmesini önlemek idi.

Sovyetler Birliği ve Doğu Blokun son zamanlarda uygulamaya çalıştıkları barış içinde bir yaşama prensibinin neticesi olarak zuhur eden Dètènte bazı çevrelerin çok aşırı iyimserliğine sebep olmuş, bu çevreler Batı Blokunun Parklarının artık gereksiz olduğunu iddia etmişlerdir. Bu ahvalde dahi, CENTO normal askerî savunma amacının dışında meydana getirdiği ekonomik, sosyal, bayındırlık ve kültürel eserleriyle Dünya'ya örnek olabilecek misaller vermiş ve vazgeçilmezliğini ispatlamıştır. Kaldı ki, son 23 Ağustos 1968 Çekoslovakya olayları ve Sovyetler Birliğinin F. Almanya üzerine yönelttiği tehditler, hür âlemin, teminatlarını teşkil eden Parklarına bir defa daha sımsıkı sarılmasını, onları feshetmek şöyle dursun, bilâkis kuvvetlendirme çareleri aramalarını intaç etmiştir.

Bu görünüş çerçevesinde, Dünya'da gerçek sulh nizamı tesis edilinceye kadar müşterek teminatı sağlayan Paktlar yaşamalıdır. Bu gerçeği Alman Devlet Adamı Bismark şöyle ifade etmiştir: «Kritik anlar devam ettiği sürece, bir Pakta pamuk ipliği ile de olsa bağlı kalmak hiç bağlı kalmamaktan evlâdır».

3 Ayın Konuları

A. A.

Odalar Birliği Olayı

Bünyenin zaafı :

Türkiyede, Ticaret ve Sanayi Odaları ile Ticaret Borsalarını, yani esnaf ve küçük sanatkâr hariç, özel sektörü temsil eden kamu kuruluşu, kısa adıyla (Odalar Birliği), bir zamandır kaynayan kazan haline gelmiş bulunuyor.

Hükümetlerin kendisine verdiği yetkilerle mensuplarına tahsisler yapıp menfaatler dağıtması, kotaların tanziminde Hükümetin karşısında masa başına oturup mensuplarının menfaatini savunması, Ticaret Sicilli Gazetesini çıkarma hakkını Hükûmet namına elinde tutup elde ettiği maddî imkânları kullanabilmesi gibi önemli yetkiler gerçi evvelden beri mevcuttu. Fakat yetkiler gittikçe artmakta, dolayısiyle de teşekkül daha cazip hale gelmektedir. Üstelik, memleket sanayileştikçe, modern cemiyetlerin problemleri ister istemez kendini bizde de hissettirmektedir. Bu cümleden olarak düne kadar menfaatı bir olan tüccar ve sanayici, bugün ayrı görüşlere sahip gruplar haline gelmiş bulunuyor. Birinin menfaatı ithal iken, diğeri yurt içinde istihsal edilen malın himayesini öngörüyor. Biri satışı cazip ve pahalı malın ithaline kuvvet vermek isterken, diğeri kendi sanayi tesislerine yarayacak ham madde ve sair malzemeye tercih hakkı tanınmasını istiyor. Bütün bunların üstünde, bir de, Anadolu tüccar ve sanayicisinin bu güne kadar kendine önem verilmediği hissi ve zaman zaman haklılığı binince, Odalar Birliğine hakim olmak hayli cazip bir konu olmaktadır. Hakim olamayanlar ise (sanayiciler gibi) ayrı bir Teşekkül kurma yoluna girmektedirler ki, bu da ayrı bir problemdir.

Olayın Başlangıcı :

Bünyeden gelen bu çekişlemeler devam ederken, son zamanların ortaya çıkardığı özel ve çok çepheli bir zümre yaptığı hamlelere Odalar Birliğini de katmış bulunuyor. Bu zümre (!) Müslüman Kardeşlerdir.

Müslüman Kardeşler ekibinin ne gibi maksatlar taşıdığı ve nerelere, niçin çengel atmaya uğraştığı aklı başında olan herkesçe malûmdur. Bu hususta Dergimizin 11. sayısında gerekli bilgi verildiği için aynı şeyleri tekrarı fuzuli buluyoruz (*). İşte, olayları değerlendirmesini bilen kimselerin daha evvel de ifade ettiği gibi, adının bir kısmı müslüman olduğu için bazı kimselerce hoş karşılanan bu kardeşler (!), kökü millî menfaatlarımızın da dışına çıkacak kadar karışık amaçlarını gerçekleştirmek için, çeşitli Devlet Organları yanında, büyük bir malî imkân olarak gördükleri Odalar Birliğine karşı birkaç yıldır özel bir ilgi duymaktaydılar. Bu ilginin ilk neticesi, ön plândaki şeflerinden Necmettin Erbakanın bu dev teşekkülün başına getirilmesi olmuştur. Filhakika, A. P. nin bir kısım erkânınca desteklenen ve taraftarlarının kuvveti mubalâga edildiği için bazı politikacılarca elde tutulmasında fayda bulunduğu sanılan zikri geçen zat, hakiki niyetleri Ticaret Bakanlığının üst kademelerince bilinmesine rağmen, desteklenerek Odalar Birliği Genel Sekreterliğine getirildi. Burada atlayan, kendi kuvvetlerinden emin görünen ve bu tertiplerle ilgisi bulunmayan özel sektör ile herkesi her istedikleri zaman kendi hizmetlerinde kullanacağını sanan politikacılar oluyordu. Kazanan ise, Devlet Organlarını ele geçirmek için her türlü kalıba girmeyi beceren, malûm (!) «Kardeşler» di.

Ancak, hiçbir devlet ve politika tecrübesi olmadığı için, bir anda her şeye kadir olduğunu sanarak, derhal esas zamirini belli edici tatbikata geçmesi ve bunun yarattığı şaşkınlık daha geçmeden, politik iddialarını açıkça herkese telkin ve empoze etmeye başlaması genel sekreterlikten uzaklaştırılmasını bir emrivaki haline soktu. O yılki Birlik Genel Kuruluna hakim olmak ve A. P. ne geçip kaleyi içten kesin olarak fethetmek teşebbüsleri de başarı kazanamayınca, bir müddet kenarda görünüp müteakip genel kurul için el altından hazırlanmaya başladı. İşte, bugün için su yüzünde görünen olay bu noktadan sonraki tatbikatın neticesidir.

Olay :

Odalar Birliği bünyesinin tüccar - sanayici ve büyük şehir - küçük şehir çekişmesiyle hayli zayıfladığının farkına varan Erbakanın, bu zaaftan faydalanarak Genel Kurula hakim olmak için büyük bir faaliyet içine girdiğini görüyoruz. Anadolu tüccarı ve dolayısiyle oda ve borsaları, bu faaliyet sonucu - nakşibendi ve nurcu takımının da gayretiyle - Erbakanın taraftarı haline gelmiş bulunuyor. Buna İzmir gibi büyük bir şehrin Odası da eklenince, durum garantili bir hal alıyor. Alıyor ama, bu

(*) Bakınız : Mülkiyeliler Birliği Dergisi. Sayı (11), Sayfa (44 - 45). Üç Ayın Konuları.

sefer karşı grup harekete geçerek, mevzuatın Hükûmete verdiği bir yetkiyi kullandırıyorlar ve Odalar Birliği seçimleri Hükûmetçe tehir ediliyor.

Burada hassas bir nokta mevcuttur.. Bir kere, Hükûmet, tehir kararnamesini Genel Kuruldan bir gün önce Birliğe tebliğ ediyor ve bu suretle Danıştaydan bir tehiri icra kararı alınmasına maddeten imkân vermiyor. Fakat, karşı taraf, kararnamenin bazı imzalarının o anda eksik olduğunu ve bu suretle henüz tekemmül etmemiş bir kararnamenin çıkmış gibi gösterildiği cihetle tehirin mevzubahis olmadığını iddia ediyor. Kararname neşredilmediği ve aslı da görülmediği için, o kritik anda konuya bir karanlık nokta karışıyor!.

Hemen bunun arkasından başlayan Genel Kurulda, ilgililerin ikazına rağmen, seçim konusu gündeme alınıyor ve ertesi gün seçimler yapılıyor. Tabiî, kazanan, hazırlıklı Erbakandır. İktidar grubu uyumasının neticesini seçimi kaybetmekle görüyor! Neticede karşılıklı davalar açılıyor ve bir müddet her iki taraf da tereddüt içinde Odalar Birliğinden sanki uzak durmaya çalışıyorlar. Fakat, Danıştay 12. Dairesinin tehiri icra kararı gecikmiyor ve Erbakan, Odalar Birliğine kesin olarak el koyuyor.

Burada, Danıştayın kararı üzerinde bir parça durmak gerekecektir.. Evet Anayasamız, idarenin bütün eylem ve işlemlerinin yargı organlarının denetimine tabi olduğunu kabul etmiştir. Fakat, bu olayda konu, bir kanunla Hükûmete verilmiş olan bir yetkinin kullanılması konusudur. Odalar Birliğinin mevzuatı, seçimlerin bir yıl ertelenmesi yetkisini Hükümete bırakmıştır. Bu yetkinin Anayasaya aykırılığından bahsedilebilir, bu maksatla bir ihtilâf yaratılıp - ki olay bunun için vesile edilebilirdi - ilgili kanunun bu maddesinin iptali talep edilebilir. Fakat, iptali talep edilmemiş, yürürlükteki bir kanunun verdiği yetkiyi niçin kullandın diye bir hükûmetin kararı ertelenemez! Nitekim, Danıştay Dava Daireleri Kurulu bir başka vesileyle bu husustaki hatayı tashih için çok usturuplu tabirler kullanmış, Hükûmetin tutumunu doğrulamış ve neticede, tehiri icra kararı alınmadan seçim yapmak gibi bir acemilik yapmış olan Erbakan hukuken açık düşmüştür.

Hukukî münakaşalar ve karşılıklı davalar devam edereken, Odalar Birliği iki başlı bir idare durumuna düşmüş bulunmaktadır: Bir tarafta özel komandolarının (!) himayesinde (İlâhiyatlı ve M. H. P. li oldukları ifade edilmektedir) binaya el koymuş Erbakan, diğer tarafta Hükûmetin resmen Başkan saydığı, fakat polisce himaye edilmediği için binaya giremeyen Batur..

Netice :

Araya girenlere rağmen Başbakanın yumuşatılamaması ve polisi tarafsız hale sokan Sükan'ın seçim dolayısiyle görevinden ayrılması Erbakanın sonunu gösteriyor. Müslüman Kardeşliğini saklamak lüzumunu hissetmeyen ve Başbakanlığa oynadığını ilân eden, bu suretle de iktidar'ın mühim bir kısmı erkânının husumetini kazanan Erbakan şu seçim arifesinde bol paralı Odalar Birliğinin başında tutulamaz. Polisin kumanda zincirine (!) alınması yanında, Danıştayın Hükûmet otoritesini teyit eden ikinci kararı da imdada yetişiyor ve Erbakan aylar sonra nihayet Odalar Birliğinden zorla sökülüp atılabiliyor.

Olayın Düşündürdükleri :

Buraya kadar anlattıklarımız olayın hareketli kısımları ve tahlile esas olacak malzemeyi veren şeklî yönleridir. Bu şeklî kısmın yanında, Odalar Birliği Olayı'nın bize öğretecekleri vardır :

1 — Yukarıda bir vesileyle ifade ettiğimiz 11. sayımızdaki yazımızda da belirtildiği üzere, kimsenin düşünce ve akidesinin söz konusu edilmesi ve bundan dolayı kınanması taraftarı değiliz. Bu şeklen bir Anayasa hükmü olmakla beraber, medenî dünyada yerimizi almak için uğraştığımız 20 asırda, her Türk vatandaşının da görevi ve her Atatürkçünün ülküsüdür.

Ancak, bu prensip bir istismara imkân vermemeli; inanç ve müslümanlık perdesi arkasından, bir kısım kimselerin, Halkı ve Devleti istismarı önlenmelidir. Buna teşebbüs edecekler her kim olursa olsun, kime ne faydası dokunursa dokunsun derhal ekarte edilmelidir!

Odalar Birliği işte böyle bir ekibin, Müslüman Kardeşlerin, bir zamandır çeşitli Devlet Dairelerinde duruma hakim olmak için yaptığı çabanın bir halkasıdır. Temennimiz; kopan bu halkanın kendileri için bir dönüm noktası teşkil etmesi ve yetkili kimselerin hakikî durumu görmüş olmasıdır.

2 — Olayın cereyan tarzı da göstermiştir ki, bu ekibin iktidarlara ve bilhassa A. P. ne karşı gösterdiği yakınlık. hiçbir zaman inançlarından ve samimi hislerinden dolayı değildir. Bunlar için amaç, Türkiyenin modern düzeni yerine tesisini düşündükleri ortaçağ düzeninin gerçekleşmesidir. Son çabalar ise, bir taş daha ileri sürmek, bir köprü başı daha tutmaktır.

Akılları, artık Türkiyenin öyle bir ortama sokulamıyacağı ve buna cür'et edecek şaşkınların üstüne tahmin edemiyecekleri kadar büyük kayaların yıkılmasının mükadder olduğunu anlayamıyacak kadar kıttır veya idrakleri o seviyededir. Fakat, kıt akıllı idraksizlere bazı imkânları vererek, Devlet Teşkilâtıyla oynamalarına imkân tanımamak da, akıllılara düşen bir iş sayılmaz mı?..

3 — Danıştayın, Hükûmetin her türlü tasarrufunu inceleyip, ona lâyusel olmadığını hatırkatması iyi bir şeydir. Bu, Türkiyenin yıllardır özlediği sonuçtur. Fakat, kanunların tanıdığı sarih bir hakkı münakaşa etmek ve onu yok farzetmek de Danıştayın hakkı olmamak gerekir. Bu noktada yapılacak iş, konuyu Anayasa Mahkemesine intikal ettirip, iptaline zemin ha-

zırlamaktır. İyi veya kötü, Hükûmetin varlığının, hepimizin rahat ve huzurunun teminatı olduğu ve bunun da elbirliği ile sağlanacağında tereddüt etmemek gerekir.

4 — Olayın meydana gelmesinde çeşitli faktörlerin rol oynadığı, bu itibarla - başlangıçta fazla yüz vermesi hariç - Hükûmetin tek sorumlu sayılamıyacağı açıktır. Muhakkak ki, Batur veya ona yakın olanlar durumu daha yakinen takip edebilselerdi, tehire varan bir seçim mevzubahis olmaz; nihayet başkan değişerek konu eskisi gibi tatlıya bağlanırdı. Müdebbir bir Ticaret Bakanlığı olsaydı, Erbakan, geçen yılki genel kurulda hiç bir varlık gösteremez, bu yıla ümitle bakamazdı. Danıştay 12. Dairesinin yukarıda adı geçen kararı olmasaydı, mütecavizler bu kadar cesur olamazdı. v.s.

Fakat bir şey var ki, Hükûmet bundan kendini kurtaramaz ve buna imkân vermeğe ne hakkı vardır, ne de yetkisi. Bu Hükûmetin otoritesinin sarsılmasına meydan vermemek konusu!.

Şunu düşünmeye ve kabule mecburuz ki; insanları, keyfilik ve zorbalıktan menederek bir kısım esaslara uymaya mecbur etmek, tek tek hepimizin en yakın menfaatıdır ve Devlet de zaten bu fikir ve ihtiyaçtan doğmuştur. Devletin eli kolu, Hükûmet; gücü de, Otoritedir. Bundan kimse fedakârlık edemez, aksi halde ortada Devlet kalmaz.

İşte, Odalar Birliği Olayında üstünde durulacak en önemli konu budur.

Eğer, fikri ve amaçları sizi de tatmin ediyorsa veya taviz vererek durum idare edilecekse, Erbakanın, hiç üstüne gitmeden emrivakisinin kabulü ve gelecek genel kurulun beklenmesi gerekirdi. Bu halde, Batura hiç ümit vermemek işin tabii bir neticesi olacaktı. Hayır, Erbakanın yaptığı hareket Hükûmetin otoritesini sarsmak veya kanunsuzluk yahut mutlaka önlenmesi gereken bir teşebbüs sayılacaksa o zaman yapılacak iş derhal onun fiilî durumuna son vermek ve «hakkını git mahkemeden ara» demektir.

Tatbikatta ise ne yapılmıştır. Yaptığı hareket kanunsuz sayılmış, kendisi yetkisiz kabul edilmiş; fakat aylarca Hükûmetle oyun oynamasına, kanunun suç saydığı özel kuvvetlerle (komando) cebren bir Kamu Kuruluşu'nun binasını işgal etmesine, bir Kararnamenin Hükûmetin yüzüne geri fırlatılmasına rağmen onu yapan kimsenin yetkili bazı Devlet Erkânınca muteber addedilmesine göz yumulmuş, aylarca Devlet Otoritesinin zedelenmesine imkân verilmiştir. Hareketi kanunsuz sayıldığına göre derhal, cebren girdiği yerden atılması; kendisini tutup, Hükûmetin otoritesiyle oynamaya vesile verenler varsa, onların da aynı akıbete uğraması Devlet mefhumunun en tabii neticesiydi.

Bu günkü münferit müsamahaların yarın bizi nereye getireceğini kimse bilemez.

Tarih, bu lüzumsuz güvenişlerin sayısız neticeleriyle doludur. Memleketimizde bu tabii olayları çok evvelden görüp, seyretmek durumunda olan pek çok müdebbir insan olduğu ise bir gerçektir. Gerçi bu insanlar partici görünerek kendilerine bir pozisyon yaratmasını bilmezler yahut buna tenezzül etmedikleri için kenarda kalmayı tercih ederler. Fakat kritik pek çok tarih devresinde görülmüştür ki, yetkili kılındıkları takdirde, hiçbir özel maksat gütmeden Devlete hizmet edebilir, Hükûmetin yüzünü ak edebilirler.

Yetkililere, etraflarındaki bazı zavallıların müşavirliğine değil, bu kabil muktesebat sahibi kimselerin görüşlerine kulak vermesini tavsiye ederiz.

Feza Çağı:

İlk medeniyetlerinden beri, insan, dünyasının dışındaki varlıklarla da meşgul olmuştur denebilir. O kadar ki, çok basit imkânlarına rağmen ilk çağ medeniyetlerinde bile yıldızlarla meşgul olunduğu, bunlar üzerinde bir takım hesaplarla, ilmî veya ilim dışı neticelere varılmaya çalışıldığı eldeki belgelerden anlaşılmaktadır. Geçen yüz yılın harika muharriri Jül Vern'in meşhur eserlerindeki olaylara bakış ise, konunun çok basit olmadığını ve teknik imkânlara sahip olamadıkları için birşey yapamıyan dünkü insanların binlerce yıldan beri bir şeyler bildiklerini göstermektedir.

İşte insanlık, 1969 yılı Temmuz ayında bu aşamayı da geçirmiş; birkaç yıldır fezada akrobasi yapan insanoğlu, nihayet Amerikanın ayağıyla Ayı da fethetmiş bulunuyor.

Olayın önemi sadece Ay'ın fethinde değil; daha fazla, insanlık tarihinin bir medeniyet çağını daha idrak etmiş olmasındandır. Gerçekten de, (İlk), (Orta), (Yeni) ve (Yakın) Çağ tasnifine, bundan böyle bir de (Feza Çağı) eklenmiş oluyor.

Feza Çağı'nın insanlığa saadet getirmesini dileriz.